

Žene U BIBLIJI

Glas Koncila

ŽENE U BIBLIJI

Grada za Natjecanje iz vjeronauka – vjeronaučnu olimpijadu učenika osnovnih i srednjih škola
za školsku godinu 2025./2026.

Stipo Kljajić - Bruna Velčić

ŽENE U BIBLIJI

Građa za Natjecanje iz vjeronauka – vjeronaučnu olimpijadu učenika osnovnih i srednjih škola za školsku godinu 2025./2026.

Glas Koncila, Zagreb, 2025.

Jezično uređivanje:

Sanja Plevko

Grafičko oblikovanje:

Blaženka Matić

ŽENE U BIBLIJI

Grada za Natjecanje iz vjeronauka – vjeronaučnu olimpijadu
učenika osnovnih i srednjih škola
za školsku godinu 2025./2026.

Autori:

Stipo Kljajić
Bruna Velčić

UVOD	7
1. ŽENE U STAROM ZAVJETU	9
1. Žene, Božja stvorenja.....	12
2. Položaj žena u drevnom Izraelu	17
3. Začetnice izraelskog naroda i Isusove pretkinje.....	19
4. Prikaz žena u mudrosnoj književnosti.....	23
5. Žene u slikovitom govoru proroka o narodu i Bogu.....	24
6. Pojedine žene iz Staroga zavjeta	25
Ana (Samuelova majka).....	25
Debora i Jaela.....	28
Delila.....	31
Estera	33
Hagara	35
Hulda.....	38
Judita.....	41
Kraljica od Sabe	44
Lotova žena.....	47
Majka sedmorice sinova.....	49
Mirjam	52
Mlada izraelska služavka.....	56
Rahaba	59
Rahela	61
Rebeka	62
Ruta.....	67
Sara.....	71
Selofhadove kćeri.....	74
Suzana.....	77
Šifra i Pua	81
Udovica iz Sarfate.....	83

SADRŽAJ

SADRŽAJ

2. ŽENE U NOVOM ZAVJETU	87
1. Isusov sasvim drukčiji stav prema ženama.....	90
2. Uloga žena u prvoj kršćanskoj zajednici.....	95
3. Pojedine žene iz Evanđelja	98
Ana.....	98
Bludnica.....	99
Elizabeta	102
Ivana Huzina.....	105
Kanaanka i/ili Sirofeničanka	107
Majka Zebedejevih sinova.....	110
Marija – Isusova majka.....	112
Marija Magdalena	118
Marta i Marija	122
Pilatova žena	125
Preljubnica	127
Saloma.....	129
Samarijanka	131
Udovica iz Naina.....	133
Žena koja krvari.....	135
Žena koja traži i nalazi izgubljenu drahmu.....	137
 3. RJEČNIK MANJE POZNATIH RIJEČI	 139

UVOD

Povijest spasenja je povijest u koju kroči Bog da bi ljude spasio, odnosno priveo u zajedništvo sa sobom. Biblija pripovijeda kako su ljudi u početku živjeli u zajedništvu s Bogom, ali su se potom od njega odmetnuli te je Bog izabrao Abrahama i njegovu ženu Saru da bi po njima i njihovu potomstvu obnovio svoj odnos s ljudima. Biblijske knjige Starog i Novog zavjeta (njih ukupno 73), pripovijedaju o tome kako je od Abrahama i Sare nastao Božji izabrani narod Izrael, iz kojega je naposljetku proizišao Isus, Mesija i spasitelj.

U toj povijesti spasenja, koja se nastavlja i danas, sudjelovale su i imale su značajnu ulogu i mnoge žene. Dok su nam dobro poznate različite muške osobe koje su u toj povijesti važne (npr. Noa, Abraham, Mojsije i David u Starom zavjetu, ili Petar i Pavao te ostali apostoli u Novom zavjetu), o ženama znamo manje ili gotovo ništa. U biblijskim pripovijestima žene se uglavnom pojavljuju kao sporedne figure. Rijetke su one koje izbijaju u prvi plan – poput Rute, Judite ili Estere, po kojima su naslovljene tri starozavjetne knjige, ili poput Marije, Isusove majke u Novom zavjetu. Iza njih, međutim, stoje nebrojene imenovane i neimenovane žene na koje rijetko obraćamo posebnu pozornost.

Ovom smo knjižicom odlučili tome doskočiti i predstaviti vam neke od najvažnijih i najzanimljivijih žena s vlastitom ulogom u povijesti spasenja. Vidjet ćete da i one, poput nas, imaju mnoge vrline, ali i mane. Kad je riječ o biblijskim muškim likovima, poznato nam je da je npr. kralj David sagriješio pred Bogom, kao i da je Petar čak triput zatajio Isusa te da je Pavao progonio kršćane prije negoli je postao gorljivi Kristov apostol među narodima. Slično i žene koje susrećemo u povijesti spasenja pokazuju slabost vlastite ljudskosti.

Zajedno ćemo ovdje pokušati otkriti kako preko njihovih vrline, ali i mana i slabosti, Bog pokazuje svoju spasenjsku snagu u svijetu. Jer Bog zna da smo slabi i grešni, ali ipak računa s nama i treba nas da bi svijet priveo k sebi.

Želimo vam ugodnu šetnju kroz pripovijesti o biblijskim ženama!

POGLAVLJE

Žene
u Starom zavjetu

1.

ŽENE U STAROM ZAVJETU

Ući u svijet Biblije znači ući u svijet ljudi koji su živjeli prije 2000 i više godina. Imajte to na umu dok čitate stranice ove knjige. Jer život biblijskih žena po mnogočemu nije usporediv sa životom kakav žive žene danas u našoj zemlji i u Europi 21. stoljeća. Žene se danas mogu školovati i zaposliti, mogu imati i obitelj i karijeru, mogu glasati na izborima i biti aktivne u politici te preuzimati mjesta odgovornosti i odlučivanja u društvenoj sferi. Mogu samostalno odlučivati o svom životu i braku te mogu biti neovisne.

Stoljećima, odnosno tisućljećima nije bilo tako i to treba imati na umu dok čitate naredne stranice. Međutim, iako su žene o kojima će biti riječ žene jednoga dalekog vremena, moći ćete naći i sličnosti s nama danas. A najbitnije je da zajedno uočimo kako su pojedine žene čiji spomen Biblija čuva svojim životom i djelovanjem pridonijele povijesti spasenja.

■ *Stvaranje Eve*,
Orvieto - fasada
katedrale. Prvi
stup: scene iz
Postanka.

1. Žene, Božja stvorenja

Prva knjiga Biblije – Knjiga Postanka – počinje s dvije pripovijesti o stvaranju svijeta i čovjeka. Čitajući ove tekstove trebamo imati na umu da nije riječ o povijesno-znanstvenim izvještajima, već o vjerskim pripovijestima kojima je cilj poručiti da je svijet stvorio Bog, da je stvoreni svijet uređen i dobar, da u njemu svako stvorenje ima vlastito mjesto i određenu svrhu, te tko je čovjek prema biblijskom shvaćanju. Prirodne znanosti temeljem vlastitih istraživanja nude nam moguće odgovore i teorije o postanku svijeta i čovjeka. Biblija pak nije priručnik iz prirodnih znanosti, već Božja riječ objavljena radi našega spasenja. Stoga cilj prvih poglavlja Svetoga pisma nije pružiti precizne informacije o tome kako su svijet i čovjek postali, već putem slikovitih pripovijesti objasniti kakvima je Bog zamislio svijet i čovjeka i što od njih očekuje.

Zašto su napisane *dvije* biblijske pripovijesti o stvaranju, koje dvaput progovaraju o stvaranju čovjeka? Razlog je tome što progovaraju o stvaranju čovjeka i svijeta svaka na svoj način, pružajući različite pouke o ljudskom biću i životu. Budući da su obje vrijedne i važne, obje su nam sačuvane. Egzegete (osobe koje se stručno bave tumačenjem Svetoga pisma) smatraju da su ove dvije pripovijesti napisala dva različita autora, čija imena ne znamo, kao što ne znamo ni imena mnogih biblijskih pisaca.

Autora prve pripovijesti (Post 1,1-2,4a) stručnjaci nazivaju *svećeničkim piscem*. Njegov stil pisanja je svečan, odmjeran i s mnogo ponavljanja. Pretpostavlja se da je pisao u 6. st. pr. Kr., po završetku babilonskog izgnanstva. Autora druge pripovijesti (Post 2,4b-25) tradicionalno se naziva *jahvistom* jer za Boga koristi ime „Jahve“ (koje Židovi iz poštovanja ne izgovaraju, već čitaju „Adonaj“ = „Gospodin“ ili „Hašem“ = „Ime“). Njegov stil pisanja je živopisniji i slikovitiji. Iako se dugo vremena smatralo da je pisao u 10./9. stoljeću prije Krista, danas mnogi stručnjaci smatraju da je pisao u kasnijim stoljećima, možda čak istovremeno sa svećeničkim piscem.

◆ Prirodne znanosti temeljem vlastitih istraživanja nude nam moguće odgovore i teorije o postanku svijeta i čovjeka. Biblija pak nije priručnik iz prirodnih znanosti, već Božja riječ objavljena radi našega spasenja. Stoga cilj prvih poglavlja Svetoga pisma nije pružiti precizne informacije o tome kako su svijet i čovjek postali, već putem slikovitih pripovijesti objasniti kakvima je Bog zamislio svijet i čovjeka i što od njih očekuje.

1.1. Žene prema prvoj pripovijesti o stvaranju

*Na svoju sliku stvori Bog čovjeka,
na sliku Božju on ga stvori,
muško i žensko stvori ih. (Post 1,27)*

Prva pripovijest o stvaranju, u prvom poglavlju Knjige Postanka (1,1-2,4a), govori o šest dana stvaranja nakon kojih slijedi sedmi dan kada Bog „odmara“ (hebr. *šabat*). Riječ je o slikovitoj pripovijesti koja govori o tome kako je Bog stvorio uređen, lijep i dobar svijet. Stvaranje započinje sa svjetlošću, a završava sa

čovjekom – muškarcem i ženom. Čitajući Postanak 1,27 vrijedi uočiti da je čovjek, tj. ljudsko biće (u hebrejskom jeziku *‘adam*) stvoreno u dva oblika: kao muško i žensko. Muško i žensko su svako za sebe, i zajedno, čovjek. Prema ovoj pripovijesti oboje su stvoreni „na sliku Božju“, što ih čini jedinstvenima jer nema drugih stvorenja stvorenih na Božju sliku. Oni od svih stvorenja najviše nalikuju Bogu te su pozvani, kako čitamo dalje u Post 1,28, ploditi se i množiti, napučiti i sebi podložiti zemlju te vladati životinjskim svijetom. Ove zapovijedi podlaganja i vladanja treba razumjeti u smislu upravljanja: zemlja i životinjski svijet dani su čovjeku na korištenje, a ne za izrabljivanje. Nadalje, zanimljivo je primijetiti da su, prema ovoj pripovijesti, ljudi predstavljeni kao vegetarijanci: Bog im za hranu daje samo bilje. Ovdje opisan svijet je svijet bez nasilja i ubijanja – svijet sklada i mira. Ova pripovijest također snažno naglašava jednakost i ravnopravnost žena i muškaraca: oboje imaju dostojanstvo „slike Božje“ te su oboje pozvani na prokreaciju i upravljanje svijetom koji ih okružuje.

■ *Bog s Adamom i Evom*, reljef katedrale u Orvietu, Italija

1.2. Žene prema drugoj pripovijesti o stvaranju

Nato čovjek reče: „Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mogega! [...]“ (Post 2,21-23)

Druga pripovijest o stvaranju (Post 2,4b-25) iznova i na drugačiji način govori o stvaranju čovjeka, dalje pojašnjavajući tko je čovjek. Ova je pripovijest na daleko poznata te su je tijekom povijesti slikovno prikazali mnogi umjetnici. U prvom dijelu pripovijesti govori se kako iz praha zemaljskog, tj. iz zemlje, Bog stvara ljudsko biće (Post 2,7). Ono potječe iz „zemlje“ (hebrejski *‘adama*) te sukladno tome nosi naziv *‘adam*, što doslovno znači „zemljan“. Bog ga je oblikovao iz zemlje te mu u nosnice udahnuo dah života, a potom ga je smjestio u prekrasan vrt, bogat vodama i raznovrsnim biljkama i stablima, da ga obrađuje i čuva. No *‘adam* je sam. Bog zaključuje da nije dobro da bude sam i odlučuje mu stvoriti „pomoć“ koja će mu odgovarati. Zatim stvara raznolike životinje, ali one – iako umanjuju ljudsku samoću – nisu ona „pomoć“ koja u potpunosti odgovara ljudskom biću. I tada Bog na ljudsko biće pušta tvrd san te uzima jednu njegovu „stranu“ (a ne „rebro“, kako često piše u prijevodima hebrejskog teksta) i iz nje stvara ženu (Post 2,22). Dovodi je *‘adamu*, a on kliče: „Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mogega!“, prepoznajući u njoj istovrsno, srodno stvorenje. Nazi-

■ Pariz, Francuska: scena iz Postanka koja prikazuje stvaranje Eve, urezana u niskom reljefu u medaljonu portala gornje kapele u Sainte-Chapelle Notre Dame.

va je „žena“ (*'išša*) jer je, kaže, uzeta od „muškarca“ (*'iš*) (Post 2,23). Pripovijest završava govoreći kako će muškarac ostaviti oca i majku te prionuti uza svoju ženu i oni će biti „jedno tijelo“ (2,24).

U otkrivanju značenja pripovijesti vode nas gore spomenute hebrejske riječi: *'adam* – *'adama* („čovjek“ – „zemlja“) i *'iš* – *'išša* („muškarac“ – „žena“).

Prvi dio pripovijesti vrti se oko prvog para riječi, *'adam* – *'adama*, govoreći o ljudskom biću stvorenom iz zemlje, tj. bitno povezanim sa zemljom u kojoj i od koje živi, kao i s Bogom koji u zemljano tijelo udahnuje dah života. Drugi dio pripovijesti se pak vrti oko drugog para riječi, *'iš* – *'išša*, i govori o ženi kao onoj koja je stvorena iz muškarca, tj. koja je bitno povezana s njim te zajedno čine „jedno tijelo“.

Ova pripovijest ističe duboku povezanost muškarca i žene koji su pozvani prijanjati jedno uz drugo

i jedno drugome biti „pomoć“ (hebrejski *'ezer*), kao što je Bog *'ezer* ljudima (usp. npr. Ps 121). U pripovijestima koje slijede muškarac i žena dobivaju simbolična imena „Adam“ („čovjek“) i „Eva“ („majka

■ Mozaik: katedrala u Monrealu, Sicilija

svih živih“). Iz biblijske perspektive, od njih potječe sav ljudski rod, kao i istočni grijeh o kojem čitamo u 3. poglavlju Knjige Postanka, a koji dovodi do poremećaja skladnih odnosa ljudi međusobno, s Bogom i svijetom koji ih okružuje. Dominacija muškarca nad ženom posljedica je grijeha (usp. Post 3,16).

2. Položaj žena u drevnom Izraelu

Nastanak Staroga zavjeta proteže se kroz više stoljeća te je riječ o svijetu udaljenom od nas više od dvije tisuće godina pa je teško detaljno i jasno opisati kako su živjele žene u tim davnim vremenima, odnosno u 1. tisućljeću pr. Kr. Biblijske pripovijesti daju nam pojedine podatke, a njih nadopunjuju izvanbiblijski izvori i arheološki nalazi. No ne možemo reći da imamo iscrpnu i potpunu sliku o životu ljudi biblijskog razdoblja. Riječ je o istraživanjima koja i dalje traju.

Ono što možemo reći o starozavjetnom svijetu jest da je bio patrijarhalan, odnosno svijet u kojem su društvenim i vjerskim institucijama upravljali muškarci. Život žena bio je podređen kontroli i dominaciji muškaraca i njihov se život uglavnom odvijao unutar obitelji i kućanstva. Žene su od rođenja pripremane da napuste očev dom i da se udajom ucijepe u dom svoga muža. Rađanje mnoge djece smatrano je blagoslovom, a neplodnost sramotom. Uloga žene i majke obuhvaćala je odgoj djece, brigu za nemoćne članove obitelji te opskrbu ukućana hranom i odjećom, što je uključivalo zemljoradničke poslove (briga o povrtnjaku i voćkama), brigu o stoci (mužnja, čišćenje i klanje sitne stoke), donošenje vode i pripremu hrane (kruh, sir, konzerviranje voća i mesa itd.) te odjeće (priprema sirove vune, predenje, tkanje, krojenje i šivanje), pranje i čišćenje doma i odjeće. Kao ženska glava kućanstva, majka je nadzirala rad kćeri, snaha i sluškinja (ropkinja).

♦ Uloga žene i majke obuhvaćala je odgoj djece, brigu za nemoćne članove obitelji te opskrbu ukućana hranom i odjećom, što je uključivalo zemljoradničke poslove (briga o povrtnjaku i voćkama), brigu o stoci (mužnja, čišćenje i klanje sitne stoke), donošenje vode i pripremu hrane (kruh, sir, konzerviranje voća i mesa itd.) te odjeće (pripremu sirove vune, predenje, tkanje, krojenje i šivanje), pranje i čišćenje doma i odjeće. Kao ženska glava kućanstva, majka je nadzirala rad kćeri, snaha i sluškinja (ropkinja).

♦ Iako pravni tekstovi Staroga zavjeta odražavaju patrijarhalno uređenje, u stvarnosti su u pojedinim slučajevima žene imale veću slobodu, moć i utjecaj no što bismo očekivali. Udovice i rastavljene žene (Br 30,10) te bludnice (Jš 6,22) imale su pravni status koji nije bio uvjetovan muškarcima. Međutim, ukoliko nisu bile imućne (kao npr. Abigajla i Judita) njihova je egzistencija mogla biti ugrožena te su bile potrebne pomoći (npr. Noemi i Ruta; usp. Pnz 10,18; 14,29; 24,19-21)

U Starom zavjetu ima slučajeva kad muškarci imaju više žena (poligamija; kod imućnih ili npr. kraljeva), no pravilo je brak s jednom ženom (monogamija). Za žene su uzimali pripadnice vlastitog naroda, ali i strankinje, što ipak pojedini biblijski tekstovi zabranjuju (npr. Ezr 9). Obiteljska baština prenosila se na sinove, osim ako ih nije bilo – za takav slučaj Mojsijev zakon propisuje da kćeri mogu naslijediti očevu baštinu (Br 27,1-11). Postojala je i praksa tzv. leviratskog braka, koji je obvezivao muškarca da oženi ženu umrlog brata (Pnz 25,5-10) kako bi nastavio bratovo „ime“ i očuvao obiteljsku baštinu. Prema Zakonu, muškarac je imao pravo na razvod (Pnz 24,1-4), prostitucija se tolerirala (Post 38,13-26; 1 Kr 3,16-27), a preljub se kažnjavao smrću (Izl 20,14; Pnz 5,18). Nažalost, pojedine starozavjetne pripovijesti svjedoče i o nasilju nad ženama (npr. Post 34; Suci 19).

Iako pravni tekstovi Staroga zavjeta odražavaju patrijarhalno uređenje, u stvarnosti su u pojedinim slučajevima žene imale veću slobodu, moć i utjecaj no što bismo očekivali. Udovice i rastavljene žene (Br 30,10) te bludnice (Jš 6,22) imale su pravni status koji nije bio uvjetovan muškarcima. Međutim, ukoliko nisu bile imućne (kao npr. Abigajla i Judita) njihova je egzistencija mogla biti ugrožena te su bile potrebne pomoći (npr. Noemi i Ruta; usp. Pnz 10,18; 14,29; 24,19-21). Iz biblijskih tekstova saznajemo o bogatim zemljoposjednicama, o ženama koje se bave trgovinom, obrtom ili drugim aktivnostima (npr. Šunamka u 2 Kr 8,1-6), kao i o ženama koje zarađuju da bi prehranile obitelj (npr. Tobitova žena Ana, Tob 2,11-14). Žene kraljeva imale su mogućnost utjecati na političke događaje. Mikala spašava svog muža Davida kada ga progoni njezin otac Šaul (1 Sam 19,11-18); Abigajla, kao bogata zemljoposjednica, osigurava mu financijsku autonomiju (1 Sam 25), a Bat-Šeba

koristi svoj položaj Davidove žene kako bi njezin sin Salomon bio nasljednik Davidova prijestolja (1 Kr 1). Izebela, žena izraelskog kralja Ahaba, utjecala je na njegov otpad od Boga i Zakona (1 Kr 21), a Atalija, majka judejskoga kralja Ahazje, uzela je vlast poslije smrti sina (2 Kr 11).

Što se tiče religioznog života i vjerske prakse, žene su mogle sudjelovati u vjerskim svečanostima i imale su pristup svetištu, no Mojsijev je zakon propisivao obrezanje (kao znak saveza s Bogom; usp. Post 17) samo za muškarce te žene nisu mogle biti svećenice. Međutim, pojedini tekstovi svjedoče o njihovoj uključenosti u rad svetišta: npr. u Izlasku 38,8 čitamo o ženama koje su „služile na vratima Šatora sastanka“. K tome, unatoč dojmu da je proroštvo u Izraelu bilo isključivo muški fenomen, Stari zavjet svjedoči drugačije i spominje proročice: Mirjam (Izl 15,20), Deboru (Suci 4,4), Huldu (2 Kr 22,14), Noadju (Neh 6,14) i Izaijinu ženu (Iz 8,3).

3. Začetnice izraelskog naroda i Isusove pretkinje

Posebnu važnost u povijesti spasenja imaju izraelske matrijarhe, odnosno pramajke izabranog naroda o kojima čitamo u Knjizi Postanka. Prva među njima je Sara, žena praoca Abrahama i Izakova majka. Zatim Rebeka, Izakova žena i majka Ezava i Jakova. I naposljetku Rahela i Lea, koje su zajedno sa svojim sluškinjama Bilhom i Zilpom rodile Jakovu 12 sinova od kojih potječe 12 plemena Izraelovih. Zajedno sa svojim muževima one su nositeljice Božjih obećanja i utemeljiteljice Izraela.

Sara, Rebeka i Rahela nisu uspijevale začeti prirodnim putem te su označene kao „nerotkinje“ (Post 11,30; 25,21; 29,31). To njihovo stanje dodatno ističe da su dje-

♦ Unatoč dojmu da je proroštvo u Izraelu bilo isključivo muški fenomen, Stari zavjet svjedoči drugačije i spominje proročice: Mirjam (Izl 15,20), Deboru (Suci 4,4), Huldu (2 Kr 22,14), Noadju (Neh 6,14) i Izaijinu ženu (Iz 8,3).

ca koju rađaju Božji dar i plod posebnoga Božjeg zahvata. Poput praotaca – Abrahama, Izaka i Jakova – ni pretkinje Izraela nisu savršene, već imaju i mane. Sara je gruba prema sluškinji Hagari koja je Abrahamu rodila sina Jišmaela te je tjera od kuće. Rebeka vara supruga Izaka kako bi prenio svoj blagoslov na Jakova, a ne na prvorođenca Ezava. Ovi potezi nisu motivirani samo Sarinom ljubomorom spram Hagare ili time što je Jakov bio Rebekin miljenik, već su u službi provedbe Božjega plana: Sara i Rebeka osiguravaju da nasljednici njihovih supruga budu Izak i Jakov. I Bog potvrđuje da su upravo njih dvojica, zajedno sa svojim ženama, njegovi izabranici i nositelji njegovih obećanja (Post 17,19; 28,13-15; 35,11-12).

◆ Vidimo da Bog vodi povijest spasenja računajući na suradnju nesavršenih ljudi. To je vidljivo i u proslavu Matejeva evanđelja (1,1-17), u Novome zavjetu. Evanđelist Matej ondje donosi Isusovo rodoslovlje, a u nizu muških imena ističe se pet ženskih: Tamara, Rahaba, Ruta, Bat-Šeba (bivša Urijina žena) i Marija (Isusova majka). Četiri od njih spominju se u Starom zavjetu i zanimljivo je da je Matej odlučio imenovati baš njih. Naime, poput gore spomenutih matrijarhi, ove žene također nisu „savršene“.

Vidimo tako da Bog vodi povijest spasenja računajući na suradnju nesavršenih ljudi. To je vidljivo i u proslavu Matejeva evanđelja (1,1-17), u Novome zavjetu. Evanđelist Matej ondje donosi Isusovo rodoslovlje, a u nizu muških imena ističe se pet ženskih: Tamara, Rahaba, Ruta, Bat-Šeba (bivša Urijina žena) i Marija (Isusova majka). Četiri od njih spominju se u Starom zavjetu i zanimljivo je da je Matej odlučio imenovati baš njih. Naime, poput gore spomenutih matrijarhi, ove žene također nisu „savršene“. Tamara je bila nevjesta Jude (jednoga od Jakovljevih sinova) koja je prevarom, praveći se da je prostitutka, ostvarila svoje pravo na potomstvo zajamčeno propisom o leviratskom braku (Post 38). Rahaba je bila strankinja, a k tome i bludnica, koja je sakrila izraelske špijune prilikom izviđanja Obećane zemlje te je prihvatila vjeru u Izraelova Boga (Jš 2). Ruta je također bila strankinja koja je prihvatila Izraelova Boga i pristala je utkati se u Božji plan za njegov narod, postajući Davidovom prabakom (Knjiga o Rut). Bat-Šebu, ženu Urije Hetita, je pak David naveo na preljub, a kasnije je postala majkom Davidova nasljednika, mudroga kralja Salomona (2 Sam 11-12).

Zanimljivo je da Matej, uz Mariju, spominje izrije-
kom samo ove žene koje se uslijed vlastite nesavršenosti
mogu činiti nedostojnima da budu Isusove pretkinje.
Očekivali bismo da Isus ima savršeno rodoslovlje, no to
nije slučaj. Njegovi su pretci judejski kraljevi, od kojih
neki posebno slavni (poput Davida, Salomona, Ezekije
i Jošije), a drugi neslavni, poput Manašea, za kojeg se
kaže da je prolio mnogu nevinu krv i činio što je zlo u
Gospodnjim očima štujući poganska božanstva (usp. 2
Kr 21). K tome, sam David, najveći izraelski kralj, ne
samo da je sagriješio s Bat-Šebom, već je na prevaru u
smrt poslao njezinog muža Uriju Hetita (2 Sam 11).

Vidimo tako da je Bog izabrao postati dijelom jed-
ne nesavršene povijesti, obilježene ljudskim slabostima
i grijesima. On i preko nesavršenih, slabih, grešnih ljudi
može dovršiti svoj plan spasenja.

Isusovo rodoslovlje (Mt 1,1-16)

¹ Rodoslovlje Isusa Krista, sina Davidova, sina Abraha-
mova.

² Abrahamu se rodi Izak. Izaku se rodi Jakov. Jakovu se
rodi Juda i njegova braća.

³ Judi **Tamara** rodi Peresa i Zeraha. Peresu se rodi He-
sron. Hesronu se rodi Ram.

⁴ Ramu se rodi Aminadab. Aminadabu se rodi Nahšon.
Nahšonu se rodi Salma.

⁵ Salmi **Rahaba** rodi Boaza. Boazu **Ruta** rodi Obeda.
Obedu se rodi Jišaj.

⁶ Jišaju se rodi David kralj. Davidu **bivša žena Urijina**
rodi Salomona.

⁷ Salomonu se rodi Roboam. Roboamu se rodi Abija.
Abiji se rodi Asa.

⁸ Asi se rodi Jozafat. Jozafatu se rodi Joram. Joram se
rodi Ahazja.

⁹ Ahazji se rodi Jotam. Jotamu se rodi Ahaz. Ahazu se
rodi Ezekija.

◆ Očekivali bismo da Isus ima savršeno rodoslovlje, no to nije slučaj. Njegovi su pretci judejski kraljevi, od kojih neki posebno slavni (poput Davida, Salomona, Ezekije i Jošije), a drugi neslavni, poput Manašea. K tome, sam David, najveći izraelski kralj, ne samo da je sagriješio s Bat-Šebom, već je na prevaru u smrt poslao njezinog muža Uriju Hetita (2 Sam 11). Vidimo da je Bog izabrao postati dijelom jedne nesavršene povijesti, obilježene ljudskim slabostima i grijesima. On i preko nesavršenih, slabih, grešnih ljudi može dovršiti svoj plan spasenja.

¹⁰ *Ezekiji se rodi Manaše. Manašeu se rodi Amon. Amonu se rodi Jošija.*

¹¹ *Jošiji se rodi Jehonija i njegova braća u vrijeme progonstva u Babilon.*

¹² *Poslije progonstva u Babilon Jehoniji se rodi Šealtiel. Šealtielu se rodi Zerubabel.*

¹³ *Zerubabelu se rodi Abiud. Abiudu se rodi Elijakim. Elijakimu se rodi Azor.*

¹⁴ *Azoru se rodi Sadok. Sadoku se rodi Akim. Akimu se rodi Elijud.*

¹⁵ *Elijudu se rodi Eleazar. Eleazaru se rodi Matan. Matanu se rodi Jakov.*

¹⁶ *Jakovu se rodi Josip, muž **Marije**, od koje se rodio Isus koji se zove Krist.*

„Sa svakim čovjekom Bog ima spasenjske planove, bez obzira na čovjekovu nesavršenost.“

(Slavica Dodig, *Leksikon biblijskih žena*, Medicinska naklada, Zagreb 2015., 157)

4. Prikaz žena u mudrosnoj književnosti

Nekolicina starozavjetnih knjiga naziva se *mudrosnim knjigama* jer sadrže mudrosnu pouku o tome kako treba živjeti i kako se ponašati. U ovim knjigama nalazimo neke od najoštrijih biblijskih izričaja o ženama (npr. Sir 25,24; 42,9-14; Prop 7,26) te se mladiće poučava da se čuvaju žena zavodnica i preljubnica (Izr 2,16-19; 5,3-6; 7,6-27). No ovdje nalazimo i neke od najljepših biblijskih izreka o ženama, kao npr. „Tko je našao ženu, našao je sreću i stekao milost od Jahve“ (Izr 18,22).

U posljednjem, 31. poglavlju Mudrih izreka nalazimo tzv. *Pjesmu o vrsnoj ženi* (Izr 31,10-29). Riječ je o mudroj i vrijednoj upraviteljici kućanstva koja je u hebrejskom tekstu nazvana *‘ešet hajil* – „snažna, moćna žena“. Iako se mudrosne knjige uglavnom pripisuju kralju Salomonu, nadaleko poznatom po svojoj mudrosti, iz njih je vidljivo da su i žene bile mudre i učiteljice mudrosti. Djecu se naučava da poslušaju napatke oca i pouku majke (Izr 1,8; 6,20), a mudrac Lemuel, kralj Mase, donosi riječi „kojima ga je učila majka njegova“ (Izr 31,1). U konačnici, sama mudrost, čiji je izvor u Bogu, u Mudrim izrekama je prikazana kao žena koja stoji na ulazu u grad i poziva ljude da čuju njezin glas i pouku (Izr 1,20-33; 8,22-36) te kao žena koja poziva ljude na svoju gozbu, nudeći im kruh i vino (9,1-6).

Dvije žene koje su se posebno isticale svojom mudrošću spomenute su u Drugoj knjizi o Samuelu. Ne znamo njihova imena, već se u oba slučaja govori o „mudroj ženi“ (2 Sam 14,2; 20,16). Davidov vojskovođa Joab poziva mudru ženu iz Tekoe da uvjeri kralja Davida da vrati na dvor sina nasljednika Abšaloma, protjeranog nakon što je iz osвете ubio brata – i ona u tome uspijeva. Druga je mudra žena iz Abel

♦ Iako se mudrosne knjige uglavnom pripisuju kralju Salomonu, nadaleko poznatom po svojoj mudrosti, iz njih je vidljivo da su i žene bile mudre i učiteljice mudrosti. Djecu se naučava da poslušaju napatke oca i pouku majke (Izr 1,8; 6,20), a mudrac Lemuel, kralj Mase, donosi riječi „kojima ga je učila majka njegova“ (Izr 31,1).

Bet Maake koja, kad Joab opkoli grad u koji se sklonio buntovnik Šeba, pregovara s Joabom, izručuje mu glavu pobunjenika i tako spašava grad.

U biblijsku mudrosnu književnost spada i jedna zbirka ljubavne poezije koja nosi naslov *Pjesma nad pjesmama*. Ona progovara o ljubavi dvoje mladih koji u zanosu zaljubljenosti jedno drugome izriču svoju ljubav. Svaka se zaljubljena osoba može prepoznati u ovim stihovima. On joj veli: „Kako si lijepa, prijateljice moja, kako si lijepa! Imaš oči kao golubica (kad gledaš) ispod koprene“ (Pj 4,1). A ona njemu: „Dragi je moj bijel i rumen, ističe se među tisućama“ (5,10); „Dragi moj pripada meni, i ja njemu“ (2,16) i „Stavi me kao znak na srce, kao pečat na ruku svoju, jer ljubav je jaka kao smrt, a ljubomora tvrda kao grob. Žar je njezin žar vatre i plamena Gospodnjeg. Mnoge vode ne mogu ugasiti ljubav, niti je rijeke potopiti“ (8,6-7).

♦ U starozavjetnoj proročkoj književnosti lik žene koristi se da bi se progovorilo o Božjem narodu Izraelu ili o Bogu. S jedne strane saveznički odnos Boga i Izraela prikazuje se kao odnos muža i žene: Bog je muž, a Izrael njegova žena koju on ljubi, ali koja se nerijetko odmeće od njega i trči za svojim „ljubavnicima“, tj. štuje druga, tuđinska božanstva.

5. Žene u slikovitom govoru proroka o narodu i Bogu

U starozavjetnoj proročkoj književnosti lik žene koristi se da bi se progovorilo o Božjem narodu Izraelu ili o Bogu. S jedne strane saveznički odnos Boga i Izraela prikazuje se kao odnos muža i žene: Bog je muž, a Izrael njegova žena koju on ljubi, ali koja se nerijetko odmeće od njega i trči za svojim „ljubavnicima“, tj. štuje druga, tuđinska božanstva. Govor o Božjem narodu kao o ženi nalazimo napose u knjigama proroka Hošee (pogl. 2), Jeremije (npr. 3,1) i Ezekiela (pogl. 16; 23).

Naposljetku, iako je Bog u Starom zavjetu uglavnom prikazan muškim slikama (npr. kao Izraelov „muž“ ili „pastir“), u pojedinim tekstovima Bog je prikazan kao žena, ponajviše kao majka. U Knjizi

proroka Izaije Bog je uspoređen sa ženom koja ne zaboravlja svoje dijete: „Sion reče: ‘Jahve me ostavi, Gospod me zaboravi.’ ‘Može li žena zaboravit’ svoje dojenče, ne imat’ sućuti za čedo utrobe svoje? Pa kad bi koja i zaboravila, tebe ja zaboraviti neću’“ (Iz 49,14-15). U istoj knjizi Bog je kasnije uspoređen s majkom koja tješi sina: „Kao što mati tješi sina, tako ću i ja vas utješiti – utješit ćete se u Jeruzalemu“ (Iz 66,13).

6. Pojedine žene iz Staroga zavjeta

Iz bogatstva imenovanih i neimenovanih žena u Starom zavjetu, u nastavku ćemo abecednim redom detaljnije predstaviti nekoliko žena. Izbor je selektivan i namjera mu je potaknuti bolje upoznavanje ovih žena koje nerijetko ostaju u sjeni poznatijih starozavjetnih muških likova, a vrijedne su pamćenja i nasljedovanja.

Ana (Samuelova majka)

Žena koja je našla milost i mir

I ojađena u duši pomoli se Ana Jahvi, plačući gorko. I zavjetova se ovako: „Jahve Sebaote! Ako pogledaš na nevolju službenice svoje i opomeneš se mene i ne zaboraviš službenice svoje te dadeš službenici svojoj muško čedo, ja ću ga darovati Jahvi za sve dane njegova života i britva neće prijeći preko glave njegove.“ Tako se ona dugo molila pred Jahvom, a Eli je motrio usta njezina. Ana govoraše u srcu; samo se usne njezine micahu, a glas joj se nije čuo. Zato Eli pomisli da je pijana. I reče joj Eli: “Dokle ćeš biti pijana? Otriješni se od vina što je u tebi!” Ali Ana odgovori i reče: “Nisam pijana, gospodaru, nego sam velika nesretnica. Nisam pila ni vina ni opojna pića, nego izlijevam

dušu svoju pred Jahvom. Ne sudi službenicu svoju kao ženu nevaljalu, jer sam od preteške tuge i žalosti tako dugo molila.” Tada joj Eli odgovori ovako: “Pođi u miru! A Bog Izraelov neka ti ispuni molitvu kojom si ga molila.” A ona reče: “Neka službenica tvoja nađe milost u očima tvojim!” I žena ode svojim putem: jela je i lice joj nije više bilo tužno kao i prije.

(1 Sam 1,10-18)

Prva i Druga knjiga o Samuelu nose ime po sucu i proroku koji je pomazao prve izraelske kraljeve Šaula i Davida. Početak Prve knjige o Samuelu pripovijeda o Samuelovu rođenju usredotočujući se na lik njegove majke Ane, čije ime u hebrejskom jeziku glasi „Hanna“ i potječe od riječi *hen*, što znači „milost“.

♦ Osim što joj daruje mir, Bog Ani daruje i sina, kojeg ona, nakon što ga je prestala dojit, odvodi u Šilo kako bi služio Bogu, prema zavjetu koji je bila učinila. Tom prilikom Ana ponovno moli, ovaj put glasno, kličući iz svega srca, radosna i zahvalna jer je Bog pogledao njezinu nevolju i okrenuo je na dobro.

Pripovijest govori o čovjeku imenom Elkana koji je imao dvije žene, Anu i Peninu. Penina je imala djece, a Ana ih nije imala jer je – kako dvaput napominje biblijski pisac – „Gospodin zatvorio njezinu utrobu“ (1 Sam 1,5-6). Svake je godine Elkana sa svojom obitelji uzlazio u svetište u Šilo, gdje se u to vrijeme nalazio Šator sastanka, a Penina je ponižavala Anu zbog toga što nije imala djece. Ana je plakala i nije htjela jesti. Elkana je volio Anu i bilo mu je teško gledati je tako tužnu. K tome, nije joj zamjerao što nije imala poroda. Tješio ju je govoreći: „Nisam li ti ja vredniji nego deset sinova?“ (1 Sam 1,8)

Prilikom jednog hodočašća Ana je odlučila stupiti pred Boga te je dugo ostala u molitvi. Zavjetovala se da, ako joj da sina, ona će ga darovati Bogu da mu služi. Dvije stvari biblijski pisac posebno ističe vezano za Aninu molitvu. Prva je da je riječ o tihoj molitvi, zbog čega svećenik Eli misli da je Ana pijana, no potom shvaća da je molila „u srcu“, mičući usta, ali bez

glasnog izgovaranja riječi. Otpравlja je sa željom da pođe u miru i da joj Gospodin molitvu ispuni, a Ana odgovara: „Neka službenica tvoja nađe milost u očima tvojim!“ (1 Sam 1,18) Druga stvar na koju biblijski pisac skreće pozornost je izravna posljedica Anine molitve: ona odlazi, zatim jede i lice joj više nije bilo tužno kao prije. Iako joj molitva još nije ispunjena, Ana nalazi mir – doista „polazi u miru“ kako je Eli rekao (1 Sam 1,17). Više nije ista kao prije već je bitno promijenjena: ako je prije bila toliko nesretna i osjetljiva na Peninine riječi poruge da nije imala volje i želje za jelom, odnosno za životom, sada iznova jede i lice joj je vedrije (1 Sam 1,18). Vidimo tako da molitva Ani donosi milost već i prije ispunjenja njezine želje. To je blagodat iskrene molitve, molitve u kojoj se čovjek istinski povezuje s Bogom, iznosi pred njega sav svoj život i predaje se u njegove ruke: takva molitva smjesta čovjeka ispunja mirom i vedrinom jer je izgovorena u povjerenju da Bog zna što je najbolje za svakoga od nas i djeluje u skladu s tim.

No osim što joj daruje mir, Bog Ani daruje i sina, kojeg ona, nakon što ga je prestala dobiti, odvodi u Šilo kako bi služio Bogu, prema zavjetu koji je bila učinila. Tom prilikom Ana ponovno moli, ovaj put glasno, kličući iz svega srca, radosna i zahvalna jer je Bog pogledao njezinu nevolju i okrenuo je na dobro. Stoljećima kasnije sličan će hvalospjev Bogu ispjevati Isusova majka Marija, slaveći Gospodina koji silne zbacuje s prijestolja, a uzvisuje neznatne (usp. Lk 1,46-55).

Anin hvalospjev

Nato se Ana pomoli ovako:

*„Kliče srce moje u Jahvi, raste snaga moja po Bogu mom.
Šire mi se usta na dušmane moje, jer se radujem pomoći tvojoj.
Nitko nije svet kao što je Jahve (jer nema nikoga osim tebe),
i nema hridi kao što Bog je naš.
Ne govorite mnogo hvastavih riječi,*

♦ Molitva Ani donosi milost već i prije ispunjenja njezine želje. To je blagodat iskrene molitve, molitve u kojoj se čovjek istinski povezuje s Bogom, iznosi pred njega sav svoj život i predaje se u njegove ruke: takva molitva smjesta čovjeka ispunja mirom i vedrinom jer je izgovorena u povjerenju da Bog zna što je najbolje za svakoga od nas i djeluje u skladu s tim.

*neka ne izlazi drskost iz usta vaših,
jer Jahve je sveznaajući Bog, pravo on prosuđuje djela.
Lomi se luk junacima, nemoćni se snagom opasuju.
Nekoć siti sad se za kruh muče, nekoć gladni ne gladuju više.
Nerotkinja rađa sedam puta, majka brojne djece svježinu izgubi.
Jahve daje smrt i život, ruši u Šeol i odande diže.
Jahve čini uboga i bogata, obara čovjeka i uzvisuje.
Diže slabića iz prašine, iz bunjišta izvlači uboga,
da ih posadi s knezovima i da im odredi počasna mjesta.
Jer Jahvini su stupovi zemlje, na njih je stavio ovaj svijet.
Korake čuva svojih vjernika, zlikovce stiže propast u mraku
svojom snagom čovjek ne stječe pobjede.
Koji se protive Jahvi, padaju, Svevišnji grmi s nebesa.
Jahve sudi međama zemlje, daje silu svojemu kralju,
uzdiže snagu pomazanika svoga.”*

(1 Sam 2,1-10)

Debora i Jaela

Osloboditeljice Izraela

Poslije smrti Ehudove Izraelci su opet stali činiti što Jahvi nije po volji i Jahve ih predade u ruke Jabinu, kanaanskom kralju koji je vladao u Hasoru. Vojskovođa vojsci njegovoj bijaše Sisera, koji je živio u Harošetu Poganskom. Tad Izraelci zavapiše Jahvi. Jer Jabin imao je devet stotina željeznih bojnih kola i teško je tlačio Izraelce dvadeset godina. U to vrijeme Izraelu je sudila proročica Debora, žena Lapidotova.

Živjela je pod Deborinom palmom između Rame i Betela u Efrajimovoj gori i k njoj su dolazili Izraelci da presuđuje u njihovim sporovima. Ona dozva Baraka, sina Abinoamova, iz Naftalijeva Kedeša i reče mu: „Evo što ti Jahve, Bog Izraelov, zapovijeda:

‘Idi, kreni na goru Tabor i uzmi sa sobom deset tisuća ljudi između Naftalijevih i Zebulunovih sinova. Ja ću k tebi na Kišonski potok privući Siseru, vojskovođu Jabinove vojske, s njegovim bojnim kolima i svim ratnicima te ću ga predati u tvoje ruke.’“ Barak joj odgovori: „Ako ti pođeš sa mnom, ići ću; ako li ne pođeš sa mnom, ne idem.“ „Idem s tobom“, reče mu ona, „ali na putu kojim ćeš poći slava neće tebi pripasti jer će Jahve ženi predati u ruke Siseru.“ Tada Debora ustane i pođe s Barakom u Kedeš.

(Suci 4,1-9)

Debora i Jaela dvije su žene o kojima čitamo u 4. i 5. poglavlju Knjige sudaca. Knjiga sudaca govori o razdoblju nakon Mojsija, kada se Izrael nastanio u Kanaanu, odnosno u Obećanoj zemlji. U to vrijeme izraelska plemena nisu bila ujedinjena pod kraljevskom vlasti već su njima vladali suci. To su bili ljudi puni Božjega Duha, koji su Izraelce vodili i izbavljali od tuđinske vlasti. Najpoznatiji od njih je vjerojatno Samson, a biblijski pisci među njih ubrajaju i jednu ženu: Deboru (čije ime znači „pčela“).

Debora je, kaže biblijski pisac, živjela pod „Deborinom palmom“, između Rame i Betela, odnosno nešto sjevernije od Jeruzalema. Ona je „sudila“ Izraelu, odnosno Izraelci su joj dolazili da presuđuje u njihovim sporovima. Osim toga, Debora je bila i „proročica“. U tom smislu slična je Samuelu koji je također bio i sudac i prorok (usp. 1 Sam 3,20 i 7,15).

Poslanje proroka i proročica, biblijski gledano, bilo je prenositi narodu Božju riječ. To Debora i čini. Poziva k sebi vojskovođu Baraka i prenosi mu Božju zapovijed da krene na sjever, na goru Tabor, zajedno s ratnicima iz Naftalijeva i Zebulunova plemena, kako bi ondje u bitci nadjačao vojsku kanaanskoga kralja

■ *Jaela i Sisera*,
Pietro Paolo Vasta
(1745. - 1750.),
freska u crkvi sv.
Kamila u Acirealu,
Italija

Jabina na čelu s vojskovođom Siserom. Barakov odgovor pomalo je iznenađujući: poći će i učiniti što mu Bog zapovijeda, ali samo ako Debora pođe s njim. Očito smatra da mu je potrebna njezina podrška i njezino vodstvo. Ona pristaje, ali mu također kaže da će Bog vojskovođu Siseru dati u ruke jedne žene.

■ *Debora*, Marc Chagall, vitraj, crkva sv. Stjepana, Mainz

U nastavku pripovijesti čitamo kako je Debora poslala s Barakom na sjever te ga potaknula da krene u boj. Izraelci uz Božju pomoć nadjačavaju vojsku kanaanskoga kralja, a vojskovođa Sisera se daje u bijeg. On stiže tako do šatora Jael, žene Hebera Kenijca. Jael ga poziva neka svrati k njoj. Njezine riječi ovom umornom ratniku djeluju očaravajuće te on misli da se ne treba bojati jedne žene. Jael ga krijepi mlijekom i sakriva ga pod pokrivač. Sisera joj naređuje da stane na ulaz u šator i da, ako je tko upita ima li koga u šatoru, kaže da nema. Smatrajući da je u Jaelinu šatoru na sigurnom, Sisera naposljetku od iscrpljenosti pada u tvrdi san. Jael pak koristi taj trenutak da mu se tiho približi i usmrti ga zabijajući mu klin kroz sljepoočnice. Čitatelj tako otkriva da je Jael žena o kojoj je govorila Debora: to je žena u čije je ruke Bog izručio neprijateljskog vojskovođu Siseru.

Jaelin čin je završni čin osloboditeljskoga ratnog pohoda koji je pokrenula Debora. Kanaanci su dvadeset godina tlačili Izraelce, a Debora, Barak i Jaela potukli su njihovu vojsku i vojskovođu i tako oslobodili narod tuđinske vlasti. Iz te perspektive oni su heroji dostojni veličanja. To vidimo i iz pjesme koju čitamo u Suci 5, a u kojima se Debora slavi „kao majku Izraelu“ i blagoslivlje Jaelu zbog njezine snage i hrabrosti kojom je uništila neprijatelja i oslobodila svoj narod tlačiteljske moći.

Delila

Junakinja Filistejaca

Delila mu reče: „Kako možeš reći da me ljubiš kad tvoje srce nije sa mnom? Triput si me već prevario i nisi mi kazao gdje je tvoja velika snaga.” Kako mu je svakog dana dodijavala molbama i mučila ga, njemu već dozlogrdje. I otvori joj cijelo svoje srce: „Nikada britva nije prešla po mojoj glavi jer sam od majčine utrobe nazirej Božji. Da me obriju, sva bi me snaga ostavila, onemoćao bih i postao bih kao običan čovjek.” Delila tad shvati da joj je otvorio cijelo svoje srce; pozva filistejske knezove i reče im: „Dođite sada jer mi je otvorio cijelo svoje srce.” I filistejski knezovi dođoše k njoj i donesoše sa sobom novac. Uspavavši Samsona na svojim koljenima, ona dozva čovjeka te mu obrija s glave sedam pramenova kose. Tako on poče slabiti i ostavi ga snaga. Kad ona povika: „Samsone, eto Filistejaca na te!” on se probudi i pomisli: „Izvući ću se kao i uvijek i oslobodit ću se.” Ali nije znao da se Jahve od njega okrenuo. (Suci 16,15-20)

Priča o Delili i Samsonu smještena je u vrijeme sudaca – kao i prethodna pripovijest o Debori i Jaeli – kada Izraelci već borave u Obećanoj zemlji, ali još nisu uspostavili kraljevstvo te ulaze u sukobe s Filistejcima, koji su u Kanaan došli s mora. Samson je jedan od sudaca, Izraelac iz Danova plemena. Samsonovo je rođenje njegovoj majci navijestio anđeo koji je istaknuo da će Samson biti „dijete Bogu posvećeno“, „nazirej Božji“ koji će „početi izbavljati Izraela iz ruke Filistejaca“ (Suci 13,5). Vrijedi primijetiti da

■ *Samson i Delila*,
Artemisia Gentileschi,
Gallerie d'Italia, Napulj

je taj andeoski navještaj vrlo sličan onome o Isusovu rođenju u Evanđelju po Luki 1,30-33.

Samson odraste u muškarca nevjerojatne snage. Jednoga dana zaljubi se u Delilu koja pripada upravo filistejskom narodu. Filistejci to koriste kako bi otkrili tajnu njegove snage. Ona ga triput pita koja je tajna njegove snage i koji je način da ga se svlada, a on je triput vara. Prvi put ga veže sa sedam svježih žila od luka, no on ih raskida. Zatim ga veže novim užetima, ali on i njih kida lako, kao da su konci. Treći put otko sedam pramenova njegove kose na tkalačkom stanu i pričvršćuje ih, no Samson razbija tkalački stan i ne gubi svoju snagu. Delila, međutim, ne odustaje već mu uporno dodijava te joj Samson naposljetku otkriva da je tajna njegove snage u kosi: kada bi mu obrijali kosu izgubio bi svoju snagu. Delila razotkriva tajnu Filistejcima te Samsonu reže kosu, čime on gubi snagu i Filistejci ga zarobljavaju. Dok boravi u tamnici kosa mu počinje rasti te – jednom prilikom kad se velik broj Filistejaca i njihovih vođa okupi na slavlju – Samson ruši zgradu u kojoj se nalaze i umire zajedno s njima. Biblijski pisac zaključuje: „Više ih ubi umirući nego što ih pobi za života.“ (Suci 16,30).

Delila je žena koja izdaje muškarca koji je voli (Suci 16,4). No za Filistejce ona je narodna junakinja koja im predaje u ruke njihova najvećeg neprijatelja.

◆ Delila je žena koja izdaje muškarca koji je voli (Suci 16,4). No za Filistejce ona je narodna junakinja koja im predaje u ruke njihova najvećeg neprijatelja.

Estera

Kraljica u službi svoga naroda

Mordokaju bjehu saopćene Esterine riječi, pa on poruči Esteri: „Nemoj misliti da ćeš se zato što se nalaziš u kraljevoj palači spasiti jedina od svih Židova: jer budeš li u ovoj prilici šutjela, doći će Židovima pomoć i spas s druge strane, a ti ćeš s kućom svojega oca propasti. Tko zna nisi li se baš i popela do kraljevske časti zbog časa kao što je ovaj?“ Estera i opet poruči Mordokaju: „Hajde, sakupi sve Židove koji se nalaze u Suzi. Postite za me: tri dana i tri noći ne jedite niti pijte. I ja ću tako postiti sa svojim djevojkama. Tako pripremljena ući ću kralju i unatoč zakonu, pa treba li da poginem, poginut ću.“ Mordokaj se onda povuče i učini što mu je naredila Estera.

(Est 4,12-17)

Estera je, uz Juditu i Rutu, jedna od tri žene kojoj je posvećena i po kojoj je naslovljena jedna biblijska knjiga: Knjiga o Esteri. Riječ je o pripovijesti smještenoj u razdoblje perzijskoga kralja Kserksa (koji je u knjizi nazvan Ahasver).

Pripovijeda kako je Estera, mlada i lijepa Židovka odrasla kao siroče u kući rođaka Mordokaja u perzijskom gradu Suzi, postala Ahasverova žena i kraljica Perzijskog carstva te je taj položaj i utjecaj upotrijebila da bi spasila svoj narod od istrebljenja. Naime, kraljev savjetnik Haman nagovara Ahasvera

da naredi istrebljenje Židova. Razlog je bio taj što se Hamanu Mordokaj nije htio pokloniti. Židovi su, naime, smatrali da je Bog jedini dostojan klanjanja. Kada je saznao za Ahasverovu naredbu, Mordokaj traži od Estere da se zauzme kod kralja za svoj narod. U prvi mah Estera izražava bojazan jer svatko tko bi se nepozvan pojavio pred kraljem riskirao je smrtnu kaznu. Međutim, Mordokaj joj poručuje da ne mi-

sli samo na sebe, već da se ohrabri i izloži za svoj narod. Možda se našla na visokom kraljevskom položaju upravo kako bi izbacila svoj narod iz nevolje koja ih je zadesila? Čuvši te riječi Estera se ohrabrila, zamolila Mordokaja i čitav narod da zajedno s njom poste tri dana i potom se nepozvana pojavila pred kraljem, spremna i poginuti ako je kralj odbije.

Zaodjenuta u najljepše haljine Estera dolazi pred kralja i on joj dopušta da mu se približi. Ona ga dva dana zaredom poziva na gozbu, i drugi dan od njega traži da zaštiti nju i njezin narod od istrjebljenja (usp. Est 7,3-4). Kralj je ovlašćuje da napiše novu odredbu prema kojoj se Židovi imaju pravo braniti od sva-

kog napada. Tako su se, kad je došao dan istrjebljenja, Židovi uspješno obranili i preživjeli. Taj dan je proglašen blagdanom koji Židovi slave i danas, a zove se „Purim“, prema perzijskoj riječi *pur* koja znači „ždri-jeb“. Naime, Haman je bacio ždrijev kako bi odabrao dan njihova istrjebljenja, a naposljetku je taj dan bio dan njihove radosti i spasenja.

Radosti i spasenja ne bi bilo da nije bilo hrabre Estere, čije ime na perzijskom jeziku znači „zvijez-

■ *Estera*, litografija,
Marc Chagall

da“. Ona je poput zvijezde zasjala ne samo onog tre-
na kada se udala za perzijskoga kralja i zaodjenula
se kraljevskim haljinama, već kada je shvatila da kao
kraljica ima mogućnost učiniti nešto dobro za dru-
ge te je svoj utjecaj kod kralja iskoristila za spasenje
svoga naroda. Nije mislila samo na sebe i svoju sigur-
nost u kraljevskoj palači već se – za dobrobit mnogih
– spremno izložila riziku da pogine. Za svoj narod
riskirala je vlastiti život. Nerijetko se događa da oso-
be koje postignu visok položaj zaborave one malene,
nezatne, koji su u nevolji. Postanu sebični i misle
samo na sebe. Bog nije takav. On čuje vapaj nevoljni-
ka i hita mu u pomoć. Estera slijedi njegov primjer i,
stavljajući na kocku vlastiti život, spašava svoj narod.

Esterin vrhunski položaj u Perzijskom carstvu nije izbrisao vjeru koju
od svog djetinjstva nosi u srcu kao i svijest da pripada izraelskom
narodu. (...) Njezina hrabrost nije slijepa. Esterina je veličina upravo
u njezinoj volji da prevlada svoj strah i da unatoč strahu pođe kralju i
posreduje za svoj narod.“

(Ljiljana Matković-Vlašić, *Velike žene Staroga zavjeta*,
Teovizija, Zagreb 1998., 98-99)

Hagara

Koja je Boga susrela u pustinji

Rano ujutro Abraham uze kruha i mješinicu vode pa dade
Hagari; stavi to na njezina ramena, zajedno s dječakom, te je
otпусти. Vrludala je amo-tamo po pustinji Beer Šebe. Potrošivši
vodu iz mješinice, ostavi dijete pod jednim grmom, a sama ode
i sjede nasuprot, daleko koliko luk može dobaciti. Govorila je u
sebi: „Neću da vidim kako dijete umire.“ Sjedeći tako, udari u
jecanje. Bog ču plač dječaka te anđeo Božji zovne s neba Hagaru

i reče joj: „Što ti je, Hagar? Ne boj se! Jer je Bog čuo plač dječaka u njegovoj nevolji. Na noge! Digni dječaka i utješi ga, jer od njega ću podići velik narod.“ Tada joj Bog otvori oči pa ona opazi studenac. Ode i napuni vodom mješinicu pa napoji dječaka.

(Post 21,14-19)

■ *Hagara i Jišmael kraj zdenca*, Marshall Claxton, York Art Gallery, Ujedinjeno Kraljevstvo

Hagara je bila Egipćanka, sluškinja Abrahamove žene Sare. Abraham je, uz Izaka i Jakova, prvi od triju praotaca izabranog naroda. Bog ga je pozvao da s obitelji napusti svoj zavičaj, Ur u Babiloniji, i krene u zemlju Kanaan koju će mu dati u posjed. Također je njemu i ženi Sari obećao dati brojno potomstvo (Post 12,1-3).

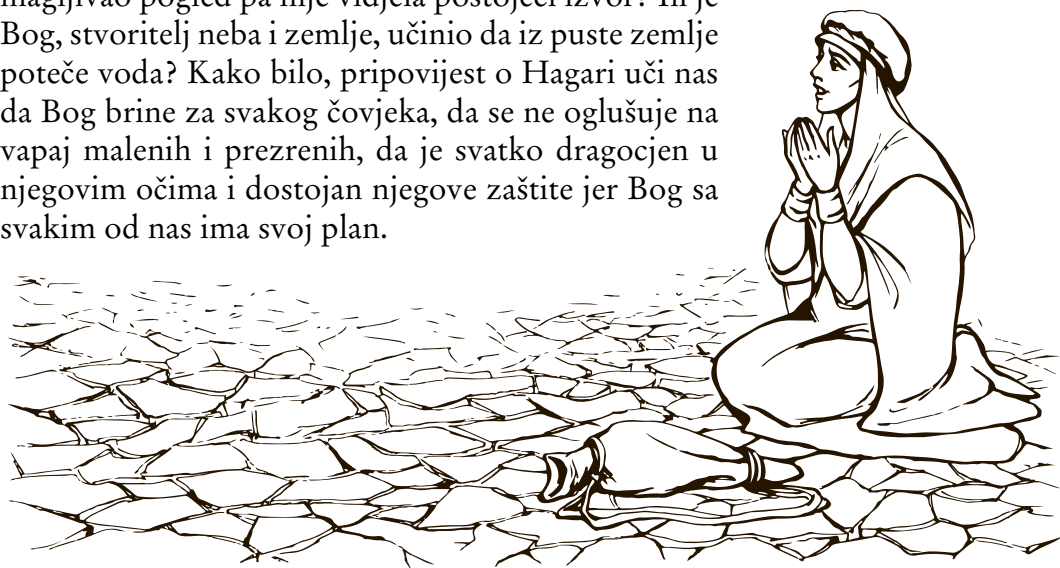
Kada su stigli u Obećanu zemlju Kanaan godine su prolazile, a potomstvo nije stizalo. Sara je tada

Abrahamu za ženu dala svoju sluškinju Hagaru koja mu je rodila njegova prvorodenca, sina Jišmaela (usp. Post 16). No, kada je došlo vrijeme, Božje se obećanje ispunilo i Sara je Abrahamu rodila sina Izaka. Između dviju žena nastale su trzavice. Sara nije više mogla podnijeti da Hagara i Jišmael borave u njihovoj kući jer je smatrala da Izak, a ne prvorodenac Jišmael, treba biti Abrahamov nasljednik.

Hagara i Jišmael su tako bili prisiljeni napustiti Abrahamov dom. Ne znajući kamo se skloniti, Hagara se sa sinom našla u pustinjском kraju. Kada su ostali bez vode prepustila se očaju misleći da će umrijeti. No Bog je iznenađuje. Ne oglašuje se na Hagarine suze i Jišmaelov plač. U toj pustinji, gdje nema žive duše i sve zaziva smrt, Bog nevidljivi, a živi, čuje vapaj egipatske sluškinje. Ona ne pripada izabranom narodu i njezin sin nije sin obećanja, ali i njima pripada Božja zaštita, Bog i s njima ima plan: od Jišmaela će nastati velik narod.

Božja riječ upućena Hagari otvara njezine oči i ona vidi izvor vode: preživjet će. Je li joj strah zamagljivao pogled pa nije vidjela postojeći izvor? Ili je Bog, stvoritelj neba i zemlje, učinio da iz puste zemlje poteče voda? Kako bilo, pripovijest o Hagari uči nas da Bog brine za svakog čovjeka, da se ne oglašuje na vapaj malenih i prezrenih, da je svatko dragocjen u njegovim očima i dostojan njegove zaštite jer Bog sa svakim od nas ima svoj plan.

Hulda

Proročica koja potvrđuje vjerodostojnost „knjige Zakona“

Veliki svećenik Hilkija reče tajniku Šafanu: „Našao sam knjigu Zakona u domu Jahvinu.“ I Hilkija dade knjigu Šafanu, koji ju je pročitao. Tajnik Šafan dođe kralju te ga izvijesti: „Tvoje sluge“, reče on, „pokupile su novac koji se našao u Domu i predale su ga poslovođama postavljenim u domu Jahvinu.“ Tada tajnik Šafan obavijesti kralja: „Svećenik Hilkija dade mi jednu knjigu.“ I Šafan je počeo čitati pred kraljem. Čuvši riječi knjige Zakona, kralj razdrije haljine svoje. I naredi svećeniku Hilkiji, Šafanovu sinu Ahikamu, Mikinu sinu Akboru, tajniku Šafanu i kraljevu sluzi Asaji: „Idite i upitajte Jahvu o meni, i o narodu, i o svoj Judeji zbog ove knjige što je nađena, jer je velika Jahvina jarost što se izlila na nas zato što naši očevi nisu slušali riječi ove knjige, nisu vršili što nam je u njoj napisano.“ Svećenik Hilkija, Ahikam, Akbor, Šafan i Asaja odoše proročici Huldi, ženi Šaluma, sina Tikvina, sina Harkasova, čuvara odjeće; ona je živjela u Jeruzalemu, u novom gradu.

(2 Kr 22,8.10-14)

U Bibliji su nam sačuvane mnoge proročke knjige i pripovijesti o velikim prorocima: Izaiji, Jeremiji, Iliji, Ezekielu, Danielu i mnogim drugima. Mogli bismo tako pomisliti da u Izraelu nije bilo proročica. Pripovijest o proročici Huldi pokazuje da to nije slučaj. O Huldi čitamo u Drugoj knjizi o Kraljevima. Izričito je nazvana „proročicom“, a živjela je u Jeruzalemu u 7. st. pr. Kr., u vrijeme kralja Jošije.

U Drugoj knjizi o Kraljevima čitamo da je kralj Jošija tijekom svoje vladavine odlučio popraviti Hram u Jeruzalemu. Dok su tako drvodjelje, graditelji i zidari popravljali Hram, veliki svećenik Hilkiya ondje je pronašao „knjigu Zakona“. Predao ju je kraljevu tajniku Šafanu koji ju je pročitao, a potom je došao pred kralja i knjigu počeo čitati pred njim.

Kada je kralj čuo što piše u knjizi raskinuo je svoje haljine. Kidanje vlastite odjeće bio je u ono vrijeme znak žalosti ili kajanja. Kidajući svoju odjeću kralj Jošija pokazao je da su ga riječi knjige Zakona jako pogodile. Shvatio je da on i sav narod Božji nisu bili poslušni Bogu. To ga je duboko potreslo te je poslao tajnika Šafana, svećenika Hilkiyu i druge ljude od povjerenja da upitaju Boga o toj knjizi i o riječima koje su u njoj bile zapisane. Oni su stoga otišli k proročici Huldi, a ona im je prenijela Božju riječ govoreći: „Ovako veli Jahve: ‘Evo, dovest ću nesreću na ovaj grad i na njegove stanovnike, izvršit ću sve što kaže knjiga koju je pročitao judejski kralj. Jer su me ostavili i prinose žrtve tuđim bogovima da bi me ljutili svim djelima ruku svojih, planut će jarost moja na to mjesto i neće se ugasiti’” (2 Kr 22,16-17).

Bog je, dakle, preko proročice Hulde poručio Jošiji da je odlučio kazniti svoj narod jer ga je ostavio i služio drugim bogovima. Kada je kralj čuo tu poruku pozvao je sav narod u Hram, pročitao im sve riječi knjige Zakona i obnovio savez naroda s Bogom, s obećanjem da će slijediti Gospodina i držati njegove zapovijedi svim

◆ Proročicu Huldu valja nam pamtit i kao onu preko koje je Bog uputio svoju riječ svome kralju i narodu i tako ih potaknuo na vjersku obnovu. Ona je važna jer je kralju Jošiji potvrdila da su riječi zapisane u knjizi Zakona bile doista od Boga nadahnute i da će se obistinuti.

srcem svojim i svom dušom svojom (2 Kr 23,3). Potom je očistio Hram i područje cijeloga kraljevstva od svih idola kojima se narod klanjao i svih žrtvenika kojima se služio za idolopoklonstvo. Sve što je moglo navoditi narod na klanjanje nekom drugom osim Bogu Izraelovu, kralj Jošija je uklonio i tako proveo vjersku obnovu. Proročicu Huldu valja nam pamtiti kao onu preko koje je Bog uputio svoju riječ svome kralju i narodu i tako ih potaknuo na vjersku obnovu. Ona je važna jer je kralju Jošiji potvrdila da su riječi zapisane u knjizi Zakona bile doista od Boga nadahnute i da će se obistiniti.

Stručnjaci smatraju da je „knjiga Zakona“ koju je svećenik Hilkiya pronašao u Hramu, i za koju je proročica Hulda potvrdila da sadrži autentičnu Božju riječ, knjiga koju nazivamo „Ponovljeni zakon“, redom peta knjiga Staroga zavjeta. U toj knjizi nalazimo posljednje Mojsijeve govore upućene Izraelu prije ulaska u Obećanu zemlju. Ondje nalazimo i poznatu molitvu koju Židovi mole svakoga dana, a zapisane su u Pnz 6,4-9:

Čuj, Izraele! Jahve je Bog naš, Jahve je jedan! Zato ljubi Jahvu, Boga svoga, svim srcem svojim, svom dušom svojom i svom snagom svojom! Riječi ove što ti ih danas naređujem neka ti se urežu u srce. Napominji ih svojim sinovima. Govori im o njima kad sjediš u svojoj kući i kad ideš putem; kad liježeš i kad ustaješ. Priveži ih na svoju ruku za znak i neka ti budu kao zapis među očima! Ispiši ih na dovratnicima kuće svoje i na vratima svojim!

Pripovijest o proročici Huldi svjedoči da Bog, kada nas poziva da mu služimo, ne pravi razlike među ljudima: ne izabire onako kako mi često biramo: biramo one koje smatramo najboljima, najposobnijima ili najprikladnijima u našim očima. Ali Bog ne gleda kao što gleda čovjek; on gleda što je u srcu. Za proroke izabire Jeremiju koji potječe iz svećeničke obitelji, ali i Amosa koji je pastir i koji uzgaja divlje smokve. Jednako tako izabire i Huldu. Ona je udana žena, ali to je ne priječi da

◆ Pripovijest o proročici Huldi svjedoči da Bog, kada nas poziva da mu služimo, ne pravi razlike među ljudima: ne izabire onako kako mi često biramo: biramo one koje smatramo najboljima, najposobnijima ili najprikladnijima u našim očima. Ali Bog ne gleda kao što gleda čovjek; on gleda što je u srcu.

služi Bogu i Božjem narodu kao proročica. Zahvaljujući Huldi, Knjiga Ponovljenog zakona priznata je kao Božja riječ i sačuvana u Svetome pismu te nas i danas, mnogo stoljeća nakon što je živjela, poučava da ljubimo Boga „svim srcem svojim, svom dušom svojom i svom snagom svojom“.

Zahvalimo Huldi što je odgovorila na Božji poziv da bude proročicom. Neka nas ona potakne da i svatko od nas odgovori na njegov poziv i na služenje Bogu i čovjeku.

Judita

Slava Jeruzalema i najviši ponos Izraela

Dodoše oni k njoj, a ona im каза: „Poslušajte me, glavari Betulije! Nije baš valjan govor što ste ga održali puku. A umetnuli ste u taj govor i zakletvu između Boga i vas i rekli da ćete predati grad neprijatelju ako vam Gospod u određenom roku ne pomogne. A tko ste vi da danas iskušavate Boga i postavljate se iznad Boga među ljudima? Ispitujte namisli Boga Svevladara koliko vam drago, pa svejednako nećete razumjeti ništa do vijeka. Ako ne uspijevate istražiti dubine ljudskoga srca niti doznati ono što prolazi ljudskom mišlju, kako ćete dokučiti Boga koji je stvorio sve to? Kako ćete istražiti misao njegovu i shvatiti nakane njegove? Ne, braćo, nemojte ljutiti Gospoda Boga našega! Jer ako nam i ne htjedne priskočiti u pomoć u ovih pet dana, ipak nas može zaštititi ali i zatrti, i to naočigled neprijatelja naših, u one dane kad mu se svidi. Prema tome, ne tražite odluke Gospoda Boga našega, jer Bog nije čovjek da biste mu mogli prijetiti niti sin čovječji komu biste mogli naređivati. Zbog toga, očekujući spas koji može doći od njega, dozivajmo ga u pomoć, i on će poslušati glas naš, bude li mu to drago.“

(Jdt 8,11-17)

♦ Judita izlazi pred Holoferna naoružana ljepotom i mudročću, slično kao što mladi David izlazi pred filistejskog diva Golijata naoružan praćkom i pouzdanjem u Boga. I pobjeđuje. Poučava nas da pobjeda nije isključivo na strani sirove snage, već na strani onih koji posjeduju bogobojaznost i mudrost.

Knjiga o Juditi pripovijeda o asirskom vojskovođi Holofernu koji opkoljuje židovski grad Betuliju. Stanovništvo ostaje bez vode i od gradskih poglavara traži da se predaju Asircima, a oni odlučuju predati grad ukoliko im Bog ne pomogne u narednih pet dana. Vijest o tome stiže do lijepe, dobrostojeće i bogobojazne udovice Judite koja poziva k sebi gradske poglavare i prekora ih zbog načina na koji se odnose prema Bogu i ljudima. No čini i više od toga: iznosi im svoju odluku da vlastitim rukama izbavi narod iz nevolje. Traži od njih povjerenje, ne otkrivajući im ništa od onoga što je naumila. Kaže im: „Poslušajte me! Izvest ću djelo o kojemu će spomen prelaziti od pokoljenja na pokoljenje među sinovima našeg naroda. Budite noćas na gradskim vratima da mognem izići sa svojom sluškinjom. Prije onog dana u koji ste namislili predati grad neprijateljima Gospod će rukom mojom donijeti spas Izraelu. Ne tražite da vam kažem što sam namjerila. Neću vam odati ništa dok ne bude izvršeno ono što sam odlučila učiniti.” (Jdt 8,32-34)

Gradski je poglavari puštaju da ide, i Judita kreće u svoj pothvat. Najprije upućuje Bogu dugu molitvu u kojoj ga moli za pomoć u izvršenju djela koje je naumila. Potom se uljepšava i odijeva svečane haljine te tako uređena odlazi u neprijateljski tabor, ravno Holofernu, pod izlikom da mu želi pomoći osvojiti Betuliju. Asirci nasjedaju na njezine riječi očarani njezinim riječima i ljepotom, smatrajući je bezopasnom. Dok tako boravi u taboru, Holoferno je poziva na gozbu i ona se odaziva. Nakon gozbe ostaje sama s pijanim Holofernom te, zazivajući Boga da joj da snage, uzima mač i odrubljuje mu glavu. Potom se vraća u Betuliju i hrabri narod da sutradan nasrne na Asirce, koji bježe kad otkriju Holofernovu smrt. Pripovijest završava slavljem, pjesmom i plesom koje

predvodi Judita, hvaleći Boga koji je svladao Asirce „rukom jedne žene“ (Jdt 16,5).

Lik Judite ističe se autoritetom i inicijativom. To je žena koja se usu-di koriti gradske glavare, koja brzo smišlja i odvažno izvodi opasan plan, oslanjajući se na vlastite snage i na Božju pomoć. Za razliku od gradskih vođa koji ne poduzimaju ništa, već traže od Boga da djeluje u roku od pet dana, Judita moli Boga da joj pomogne u izvršenju njezina plana. Asirska vojska na čelu s Holofernom, zaslijepljena njezinom ljepotom, smatra je bezopasnom izdajicom, ne očekujući da bi im jedna žena mogla nauditi, držeći da njezina krhka, nježna ženska ruka, urešena prstenjem i narukvicama, nije sposobna nadjačati ih. Ali Judita izlazi pred Holoferna naoružana ljepotom i mudrošću, slič-

no kao što mladi David izlazi pred filistejskog diva Golijata naoružan praćkom i pouzdanjem u Boga. I pobjeđuje. Poučava nas da pobjeda nije isključivo na strani sirove snage, već na strani onih koji posjeduju bogobožnost i mudrost. Kao i da Bog muti planove moćnika činima poniznih, običnih ljudi koji stavljaju u njega svoje povjerenje. Mladi pastir David nadjačava diva Golijata. Tako i mnoge biblijske žene postaju oruđem spasenja naroda.

■ *Judita i Holofernova glava*, Sandro Botticelli, tempera na ploči u Cincinnati Art Museum, Ohio

Iz Juditine molitve:

Eto, Asirci se uznose svojom vojskom, ponositi su na konje i konjanike svoje, oholi su zbog vrsnoće pješaka svojih, uzdaju se u štit, koplje, luk, praćku i neće da u tebi spoznaju Gospoda koji mrvči ratove. Gospod je tvoje ime. Ti im skrši snagu moći svojom, savij silu gnjevom svojim. Jer su naumi-

li da obeščaste tvoje svetište, da okaljaju Šator gdje boravi preslavno ime tvoje, da željezom raznesu uglove žrtvenika tvoga. Vidi njihovu nadutost i upravi gnjev svoj na glave njihove, a moju udovičku ruku ojačaj za naumljeno djelo. Pogodi zamamnošću mojih usana roba s vođom, a vođu s njegovim slugom. Razori drzovitost njihovu rukom jedne žene. Tvoja snaga nije u mnoštvu niti moć tvoja u silnicima, nego si ti Bog poniznih, pomoćnik si malenih, potporanj slabih, utočište napuštenih, spasitelj očajnih.

(Jdt 9,7-11)

Kraljica od Sabe

Žena koja je prepoznala da mudrost stanuje u Izraelu

Glas koji je u Jahvinu imenu ste-
kao Salomon dopro je do kraljice od
Sabe; zato ona dođe da Salomona
iskuša zagonetkama.

Došla je u Jeruzalem s golemom
pratnjom, s devama koje su nosile
mirise, nebrojeno zlato i drago ka-
menje.

Došavši k Salomonu, porazgovo-
ri se s njim o svemu što joj bijaše na
srcu. Salomon joj odgovori na sva
pitanja; nije mu bilo skriveno ništa
da joj ne bi umio objasniti.

(1 Kr 10,1-3)

Kraljica od Sabe tajanstvena je žena o čijem posjetu Davidovu sinu, izraelskom kralju Salomonu, čitamo u 10. poglavlju Prve knjige o Kraljevima. Ne znamo njezino ime, ne znamo odakle točno dolazi (iz Egipta ili iz Arabije) i vjerojatno je zanimljivom čini upravo misterij koji obavlja njezin lik. Zamišljamo je kao otmjenu i punu samopouzdanja. Daruje kralja Salomona velikim bogatstvom, draguljima i miomirisima. No razlog njezina posjeta Salomonu je glas o njegovoj legendarnoj mudrosti. Ona dolazi iskušati ga zagonetkama, razgovarati s njime o svemu što joj je bilo na srcu. Možemo samo nagađati što ga je sve pitala, a Salomon je „prošao ispit“ i na sve joj je odgovorio. Zadivljena njegovom mudrošću, kraljica je blagosloвила Boga Izraelova koji ga je postavio kraljem te se, nakon što ju je Salomon obdario kraljevskim darovima, vratila u svoju zemlju.

Ova bezimena, tajanstvena žena primjer je osobe koja, iako strankinja, uviđa izvanrednost mudrosti

■ *Posjet kraljice od Sabe kralju Salomonu*, Edward John Poynter, ulje na platnu, 1890.; u Art Gallery of New South Wales, Sydney, Australija

koju je Bog darovao Davidovu sinu Salomonu i preko njega izabranom narodu te kreće na put u Jeruzalem da bi se napojila na izvoru mudrosti. Svojim činom ona predskazuje dolazak mudraca koji s Istoka putuju u Betlehem da bi se poklonili novorođenom židovskom kralju, Davidovu potomku Isusu, i darivali ga zlatom, smirnom i tamjanom.

Poput kraljice iz Sabe, i ovi su mudraci bili stranci u potrazi za mudrošću i istinom. A Bog Izraelov, kao nekad preko Salomona, tako i kasnije preko Isusa Krista pokazuje se kao Bog koji želi da se istina i mudrost poput rijeke izliju na sve narode i sve stanovnike zemlje.

Pjesma o traženju mudrosti

*Kad još bijah mladić, prije svojih putovanja
molio sam otvoreno za mudrost u molitvama.
Pred vratima Svetišta za nju sam molio
i do posljednjeg ću dana tragati za njom.
Od njena cvata pa do sazrela grozda radovalo joj se srce moje.
Noga je moja kročila pravim putem
i tražio sam mudrost od svoje mladosti.
Prignuvši malo uho, naučih je i stekoh mnogu pouku.
Po njoj uznapredovah i slavu ću dati onomu koji me podari mudrošću.
Jer odlučih u djelo je provesti,
žarko za dobrom tragah i neću se stidjeti.
Duša se moja za nju borila, pomno sam se držao Zakona.
Pružao sam ruke prema nebu i oplakivao što je ne poznam.
Usmjerih svoju dušu prema njoj i nađoh je u čistoći.
Od početka joj posvetih svoje srce, i neću nikad biti napušten.*

(Sir 51,13-20)

Lotova žena

Stup od soli kao opomena

Kako je sunce na zemlju izlazilo i Lot ulazio u Soar, Jahve zapljušti s neba na Sodomu i Gomoru sumpornim ognjem i uništi one gradove i svu onu ravnicu, sve žitelje gradske i sve raslinstvo na zemlji. A Lotova se žena obazre i pretvori se u stup soli.

(Post 19,23-26)

Prema biblijskoj pripovijesti iz 19. poglavlja Knjige Postanka, Sodoma i Gomora bili su gradovi u kojima su živjeli nasilnici i zločinci pa ih je Bog odlučio kazniti uništenjem. Ondje je, međutim, živio i Abrahamov nećak Lot. Kako je Lot bio dobar čovjek, Bog se pobrinuo da se on sa svojom obitelji spasi te je poslao anđele da Lota s obitelji izvedu iz Sodome. Kad su izašli iz grada, anđeli su rekli Lotu: „Bježi za svoj život. Ne gledaj unatrag i ne zaustavljaj se u dolini, bježi u planine, da ne budeš zasut...” Međutim, Lotova se žena pri bijegu okrenula i pretvorila u stup od soli.

Ako jednom otputujete u Svetu zemlju, južno od Mrtvoga mora moći ćete vidjeti jedan kameni stup koji ima obrise ženskog lika. Tradicionalno se smatra da je to „Lotova žena“. Riječ je atrakciji za turiste i hodočasnike koja se nadovezuje na ovu

biblijsku pripovijest. Ono što nas zanima je – zašto je Lotova žena pretvorena u stup od soli?

Prema biblijskom tekstu, učinila je ono što su anđeli zabranili: okrenula se, pogledala natrag. Zašto je tako strašno kažnjena samo zbog osvrtnja natrag? Što je značilo to njezino osvrtnje? Je li žalila što je ostavljala Sodomu? Je li zastala razmišljajući da se vrati nazad? Kao što je često slučaj s biblijskim pripovijestima, tako i ovdje: nije jednostavno dati jednoznačan odgovor. Anđeli su Lota i njegovu obitelj pozvali da, kako bi spasili živu glavu, napuste sve što su dotad poznavali i zapute se u nepoznato. Trebali su iza sebe ostaviti svoj dom, imovinu, drage ljude, susjede, prijatelje... Da bi imali budućnost, trebali su posve raskinuti s dotadašnjim životom. Zamislimo da se nađemo u situaciji gdje od danas do sutra trebamo ostaviti svoj dom, svoj grad, i pobjeći. Ne bismo li se i mi osvrtnjali natrag, žaleći za svime što ostavljamo?

Lotova žena podsjeća na izabrani narod koji je Bog izbavio iz egipatskog ropstva i doveo u pustinju. Bog ih je spasio, omogućio im da prežive i poveo ih u Obećanu zemlju. Put je bio zahtjevan, a pustinja mjesto gdje je nedostajalo hrane i vode. Izraelci su stoga neprestano mrmljali i gledali natrag – sjećajući se lonaca punih mesa (Izl 16,3), zaboravljajući teškoće života u Egiptu, do te mjere da su se čak u jednom trenutku odlučili vratiti natrag u ropstvo (Br 14,4). Izabrani je narod Bog izveo iz Egipta, ali je bilo puno teže izvući „Egipat“ iz glava Izraelaca. Drugim riječima, bilo je teže raskinuti s prošlošću, s navikama i sigurnostima te se prepustiti nesigurnosti, budućnosti – odnosno Bogu.

Kameni stup koji podsjeća na Lotovu ženu podsjetnik je i nama da nas u životu gledanje unatrag može „ukipiti“, odnosno svezati nas i zadržati na jednome mjestu, onemogućiti nam napredak, rast i razvoj. Da bismo napredovali u životu potrebna je Abrahamova vjera: potpuno, bezrezervno oslanjanje na Boga i budućnost koja nas očekuje. To je vjera koja zajedno sa psalmistom kliče: „Pa da mi je i dolinom smrti proći, zla se ne bojim, jer si ti sa mnom“ (Ps 23,4).

◆ Kameni stup koji podsjeća na Lotovu ženu podsjetnik je i nama da nas u životu gledanje unatrag može „ukipiti“, odnosno svezati nas i zadržati na jednome mjestu, onemogućiti nam napredak, rast i razvoj. Da bismo napredovali u životu potrebna je Abrahamova vjera: potpuno, bezrezervno oslanjanje na Boga i budućnost koja nas očekuje.

Majka sedmorice sinova

Mučenica – svjedokinja vjere u Boga živih

Nadasve vrijedna udivljenja i dostojna svijetle uspomene bijaše majka, koja je u jednom jedinom danu gledala smrt svojih sedam sinova: veledušno je to podnijela zato što se ufala u Gospodina. Svakoga od njih poticala je jezikom otaca. Puna plemenitih osjećaja, ona je svoju ženstvenost oživljavala muškom hrabrošću. Govorila im je: „Ne znam kako ste nastali u mojoj utrobi, jer nisam vam ja darovala ni duh ni život niti vam tkivo složila. Zato će vam Stvoritelj svijeta, koji je sazdao ljudski rod i koji svemu daje početak, milosrdno vratiti i duh i život, jer vi sad ne marite za se iz ljubavi prema njegovim zakonima.“ Antioh pomisli da ga ona omalovažava; u njezinim je riječima nazrijevao porugu. Kako je najmlađi još živio, on ga počeo ne samo riječima poticati nego mu se i zaklinjati i uvjeravati ga da će ga obogatiti i usrećiti, prijateljiti će se s njim i povjeriti mu visoke službe ako se odrekne pradjedovskih predaja. Kako mladić za to nije ništa mario, kralj dozove majku i uze je nagovarati neka mladiću savjetuje da sebi spasi život. Poslije duga nagovaranja pristala je da savjetuje sina. Sagnula se k njemu pa je, zavaravajući okrutnog silnika, ovako progovorila jezikom

svojih otaca: „Sinko moj, smiluj se meni koja sam te devet mjeseci nosila u utrobi i dojila te tri godine, zatim te othranila i podigla do sadašnje dobi i odgojila. Molim te, dijete, pogledaj nebo i zemlju i sve što je na njima i znaj da je sve to Bog načinio ni od čega i da je tako nastao i ljudski rod. Ne boj se toga krvnika, nego budi dostojan svoje braće i prihvati smrt, da te s tvojom braćom u vrijeme milosti opet nađem!“

(2 Mak 7,20-29)

U Crkvi se sjećamo mnogih svetaca, posebno onih koji su podnijeli mučeništvo u prvim stoljećima, kada su Rimljani progonili kršćane zbog njihove vjere. Je li vam poznat netko od njih? Neki su od njih spomenuti i u Svetome pismu: npr. sveti Stjepan, o čijoj mučeničkoj smrti čitamo u 7. poglavlju Djela apostolskih.

I u starozavjetnom vremenu bilo je mučenica i mučenika koji su bili spremni žrtvovati vlastiti život zbog vjere u Boga, ne htijući prekršiti Mojsijev zakon. Bilo je to u 2. st. pr. Kr., u vrijeme kada su Židovi bili progonjeni zbog svoje vjere. Progonio ih je bešćutni kralj Antioh IV. Epifan iz Sirije, koji je zavladao Judejom i tražio od Židova da napuste vršenje Mojsijeva zakona te prijeđu na grčki način života i da štiju grčka božanstva.

U Drugoj knjizi o Makabecima – koja se tako zove po Makabecima koji su se Antiohu suprotstavili – čitamo i o drugima koji su odlučili prionuti uz Boga i ne odreći ga se. Jedan od onih koji dostojanstveno podnose mučeničku smrt je Eleazar, pismoznanac poodmakle dobi (usp. 2 Mak 6), a čitamo i o jednoj majci i o njezinih sedam sinova. Svi oni, bez iznimke, odlučno odbijaju prekršiti Božji zakon. Njihovi su ih mučitelji htjeli prisiliti da jedu svinjsko meso, što Židovima Zakon zabranjuje (Lev 11,7). Stoga braća i njihova majka nisu htjeli popustiti: „Radije ćemo umrijeti nego da prestupimo zakone svojih otaca!“

(2 Mak 7,2). Svi su redom podnijeli mučeničku smrt i istaknuli se velikom vjerom i hrabrošću. Jedan od sinova umirući je rekao: „Ti nam, zlikovče, oduzimaš sadašnji život, ali će nas Kralj svijeta, zato što umiremo za njegove zakone, uskrisiti na život vječni” (2 Mak 7,9). Vidimo tako da je još i prije Isusa Krista među Židovima toga vremena postojala vjera u uskrsnuće.

Biblijski pisac koji pripovijeda o ovim događajima majci namjenjuje posebne riječi hvale. Ona u dva navrata potiče svoje sinove da se izvrgnu užasnim mukama i umru radije nego da se odmetnu od vjere, odnosno potiče ih na neposluh prema tiraninu (2 Mak 7,22-23.27-29). I sama spremno odlazi u smrt, radije odabirući smrt negoli da prihvati nametanje tuđe volje. Tako postupajući ona iskazuje iznimno junaštvo, postojanost i hrabrost.

Biblijski pisac za nju kaže da je „svoju ženstvenost oživljavala muškom hrabrošću“ (2 Mak 7,21). Ona zapravo pokazuje da ne postoji muška ili ženska hra-

■ *Mučeništvo sedmorice hebrejske braće, Attavante degli Attavanti, oko 1450.*

brost, već postoji samo hrabrost koju su muškarci i žene sposobni pokazati ili ne. Dojmljiva je i sloboda kojom potiče svoje sinove da prihvate mučeničku smrt – jer očekivali bismo suprotno: da ih potiče da na bilo koji način spase svoje živote. Međutim, ona gleda dalje od tjelesnog i ovozemaljskog života – prema vječnom životu. Vjeruje da će zajedno sa svojim sinovima pretrpjeti prolaznu muku za neprolazni život. Potpuno predaje vlastiti život i život svoje djece u Božje ruke. Jer naš život doista jest u Božjim rukama.

Mirjam

Sestra i proročica

Neki čovjek od Levijeva koljena ode i oženi se djevojkom Levijkom. Žena začne i rodi sina. Vidjevši kako je krasan, krila ga je tri mjeseca. Kad ga nije mogla više sakrivati, nabavi košaricu od papirusove trstike, oblijepi je smolom i paklinom, u nju stavi dijete

i položi ga u trstiku na obali Rijeke. Njegova sestra stane podalje da vidi što će s njime biti. Faraonova kći siđe k Rijeci da se kupi, dok su njezine sluškinje šetale uz obalu Rijeke. Opazi ona košaricu u trstici, pa pošalje sluškinju da je donese. Otvori je i pogleda, a to u njoj dijete! Muško čedo. Plakalo je. Njoj se sažali na nj. „Bit će to hebrejsko dijete“, reče. Onda njegova sestra rekne faraonovoj

■ *Majka spušta Mojsija u rijeku Nil, Alexey Tyranov*

kćeri: „Hoćeš li da ti potražim dojilju među Hebrejkama da ti dijete doji?“ „Idi!“ – odgovori joj faraonova kći. Tako djevojka ode i pozove djetetovu majku. „Uzmi ovo dijete“, rekne joj faraonova kći, „i odgoji mi ga, a ja ću te plaćati.“ Tako žena uzme dijete i othrani ga. Kad je dijete odraslo, ona ga odvede faraonovoj kćeri, koja ga posini. Nadjene mu ime Mojsije, „jer sam ga“, reče, „iz vode izvadila“.

(Izl 2,1-10)

Mirjam prvi put susrećemo sakrivenu među trskama šaša na obali rijeke gdje je Jokebeda, njezina majka, položila košaru s novorođenim sinom. Nalazimo se, naime, u Egiptu u vrijeme faraona koji je odlučio zatrti izraelski narod i koji je donio odluku da muška djeca Izraela ne smiju ostati na životu. Stoga Jokebeda, žena iz izraelova Levijeva plemena, novorođenog sina najprije skriva tri mjeseca, a onda ga polaže u košaru od papirusove trske i ostavlja na obali rijeke. Njegova sestra Mirjam staje podalje „da vidi što će s njime biti“ (Izl 2,4).

Tada silazi na rijeku faraonova kći da se okupa. Opazivši košaru u trstici, šalje sluškinju da je done-se, a kad u njoj: muško dijete! Plače. Faraonova kći shvaća da je riječ o hebrejskom, odnosno izraelskom djetetu, kojeg se njegova majka morala odreći zbog faraonove zapovijedi da se muška djeca ne ostavljaju na životu. Faraonova kći zna očevu naredbu, dobro joj je poznata, ali gledajući to malo uplakano dijete sažali se nad njim i odlučuje uzeti ga pod svoju zaštitu.

I tu nastupa Mirjam. Odlučna, hrabra, mudra Mirjam. Ona pažljivo promatra što se događa, shvaća da se srce faraonove kćeri priklanja njezinu bratu i zaključuje da mora djelovati. I djeluje brzo i odlučno, bez oklijevanja. Izranja iz šaša u kojem se sakrila i

– iako mala, neugledna Izraelka – izravno progovara faraonovoj kćeri nudeći se da joj potraži dojilju među Hebrejkama da doji dijete. Faraonova kći pristaje i tada Mirjam poziva djetetovu – i svoju – majku, kojoj faraonova kći daje zadatak da dijete doji i odgaja. Kad je odraslo, faraonova kći ga je posinila i nadjenula mu ime „Mojsije“ jer ga je „iz vode izvadila“ (Izl 2,10).

Ova nam pripovijest govori o rođenju Mojsija, najvećega izraelskog proroka po kojem je Bog izbavio svoj narod iz egipatskog ropstva i dao mu Zakon po kojem će živjeti. Prije negoli je Izrael „izveo“ preko Crvenog mora, Mojsije je sam bio „izvađen“ iz rijeke, odnosno spašen od smrti. Zanimljivo je da je u čitavoj ovoj pripovijesti samo Mojsije imenovan, dok su sve žene koje se trse oko njegova preživljavanja neimenovane. No to ih ne čini manje važnima. Da nije bilo njih – njegove majke, sestre, faraonove kćeri i nezinih sluškinja – ne bi bilo ni Mojsija.

Sve su imale svoju ulogu u njegovu spašavanju, pa tako i Mirjam. Kad ga je majka ostavila u košari, Mirjam ga nije ostavila već ga nastavlja pratiti. Kad je vidje-

la faraonovu kći mudro je djelovala tako što je izrekla prave riječi u pravi tren. I kad je dobila priliku potražiti za njega dojilju, potražila je majku i tako ponovno spojila majku i sina, i omogućila majci da ga hrani i odgaja pod zaštitom same faraonove kćeri. Omogućila je tako i da Mojsije ostane povezan sa svojim narodom, kojemu će se u odrasloj dobi i vratiti.

Mirjam, koja je bila prisutna kad je Mojsije izvađen iz rijeke, prisutna je i kasnije kad on zajedno s Izraelcima prelazi Crveno more, u Izlasku 14 – 15. Nakon čudsnog prelaska preko mora, prilikom kojeg su Izraelci preživjeli, a Egipćani nastradali, Mirjam – ovdje nazvana Aronovom sestrom i proročicom – uzima u ruku bubanj i pjeva: „Zapjevajte Jahvi jer se slavom proslavio! Konja s konjanikom u more je survao.“ (15,21)

U Izlasku 15 prvi put saznajemo njezino ime, „Mirjam“, te da je „proročica“. Ona je prva žena u povijesti Izraela koja nosi tu titulu. To pokazuje da ju je izraelski narod prepoznao kao ženu nadahnutu Božjim duhom, sposobnom voditi narod Božjim putem. Njezina važnost u povijesti izabranog naroda dolazi do izražaja i u Knjizi proroka Miheja, gdje o izlasku Izraela iz Egipta Bog govori ovako:

„Ja sam tebe izveo iz zemlje egipatske, izbavio te iz kuće ropstva; poslao sam pred tobom Mojsija, Arona i Mirjam“ (Mih 6,4). Prema ovim riječima, Mirjam je zajedno s svojom braćom bila vođa izraelskog naroda. Odlučna, hrabra i mudra još od djetinjstva.

■ *Mirjamin ples,*
Marc Chagall

Mlada izraelska služavka

Žena čije riječi donose iscjeljenje

Naaman, vojskovođa aramskoga kralja, bijaše ugledan čovjek i poštovan pred svojim gospodarom, jer je po njemu Jahve dao pobjedu Aramejcima. Ali taj vrsni ratnik bješe gubav. Jednom su Aramejci otišli u pljačku i na području izraelskom zarobili mladu djevojku, koja je zatim služila ženi Naamanovoj. Ona reče svojoj gospodarici: „Ah, kad bi se samo moj gospodar obratio proroku koji je u Samariji! On bi ga zacijelo oslobodio gube!“ Naaman ode i obavijesti svoga gospodara: „Tako je i tako rekla djevojka koja je došla iz zemlje izraelske.“ Aramejski kralj odgovori: „Idi onamo! Ja ću poslati pismo kralju izraelskom.“

(2 Kr 5,1-5)

Čovjek se veseli odgovoru usta svojih, i riječ u pravo vrijeme – kako je ljupka! (Izr 15,23)

U vrijeme proroka Elizeja, o kojem čitamo u Drugoj knjizi o Kraljevima, jednom je grupa Sirijaca sa sjevera provalila u Izrael i zarobila mladu djevojku. Djevojka je potom postala služavka supruge sirijskog vojskovođe Naamana. Kako je Naaman bio gubav, djevojka je gospodarici rekla: „Ah, kad bi se samo moj gospodar obratio proroku koji je u Samariji! On bi ga zacijelo oslobodio gube!“

Očito je bila vrlo uvjerljiva i sigurna u svoje riječi te ju je gospodar shvatio vrlo ozbiljno. Prenio je njezine riječi samom sirijskom kralju te potom otišao u Izrael. Stigao je sa svojim konjima i kočijama i stao pred

vrata Elizejeve kuće. Očekivao je veliki doček, kakav pristoji uglednom i visoko rangiranom vojnom časniku, no Elizej nije izišao ususret Naamanu već mu je po glasniku poručio neka se sedam puta okupa u rijeci Jordan i očistit će se od gube. Naaman se na to naljutio, ali su ga sluge nagovorile da posluša Elizeja govoreći: „Oče moj, da ti je prorok odredio i teže, zar ne bi učinio? A nekmoli kad ti je rekao: ‘Okupaj se, i bit ćeš čist’“ (2 Kr 5,13).

Naaman je učinio tako, okupao se sedam puta u rijeci Jordan i očistio se. Zatim se vratio Elizeju, stao pred njega i rekao: „Evo, sad znam da nema Boga na svoj zemlji, osim u Izraelu“ (2 Kr 5,15). Tako je Sirijac Naaman posredovanjem proroka Elizeja ozdravio od gube i upoznao spasenjsku snagu jedinoga Boga, Boga Izraelova.

U ovoj pripovijesti, u kojoj su glavni protagonisti kraljevi, vojskovođe i proroci, mala izraelska služavka često prolazi nezamijećeno. Ona je samo sporedni lik u priči. Ne znamo ni njezino ime. Njoj ne pripada pozornica niti važan položaj, nitko je ne traži i nitko je ništa ne pita. U čitavoj pripovijesti koja nam je ispričana u Svetom pismu ona izgovara samo jednu jedinu rečenicu. Međutim – i to je ono što smo dužni zamijetiti – bez nje čitave ove pripovijesti ne bi bilo! Ona, mala ropkinja, ima ključnu ulogu u čitavoj pripovijesti, odnosno ključna je za susret Naamana i Elizeja te za Naamanovo ozdravljenje i obraćenje. Iako izgovara samo jednu rečenicu, ona izgovara prave riječi u pravo vrijeme, prenoseći Naamanovoj ženi, svojoj gospodarici, informaciju o proroku Elizeju. Izgovarajući pravu riječ u pravi tren ponaša se poput biblijskih mudraca (usp. Izr 12,18; 15,23; 25,11). Iako je okružena ljudima moćnijima i naizgled mudri-

*Riječi kazane
u pravo
vrijeme zlatne
su jabuke
u srebrnim
posudama.
(Izr 25,11)*

Nesmotren govori kao da mačem probada, a jezik je mudrih iscjeljenje. (Izr 12,18)

jima od nje, ona posjeduje mudrost, odnosno znanje koje mudraci oko nje ne posjeduju. Jer Bog neke stvari skriva mudrima i umnima, a objavljuje malenima!

Ona nije dužna podijeliti što zna o proroku Elizeju, nije dužna izgovoriti te riječi. Nitko je ništa ne pitati je itko prisiljava da govori. Ona to čini iz dobrohotnosti svoga srca. Iako je služavka u Naamanovoj kući, nasilno odvedena iz vlastite domovine, očito ne zamjera svojim gospodarima i ne gaji u srcu mržnju ili želju za osvetom. Njezino je srce čisto. Suosjeća sa svojim bolesnim gospodarom te mu želi pomoći. Iako strankinja i ropkinja, dakle najnižega društvenog položaja, ona je sposobna učiniti nešto veliko za uglednoga i visoko rangiranog čovjeka kao što je Naaman. Očekivali bismo suprotno, no u Bibliji se često događa neočekivano: tko je slab pomaže moćniku, ropkinja pomaže gospodaru da se izliječi od bolesti.

Ne znamo što je dalje bilo s njom: je li joj gospodar po povratku u Siriju u znak zahvalnosti darovao slobodu ili ju je na drugi način nagradio. Kako bilo, zbog svojih hrabrih riječi kojima se učinila navjesticom Boga koji ozdravlja i spašava, ostala je trajno zapamćena u povijesti spasenja. I kroz nju trajno nam je predana u sjećanje slika Boga koji se služi onima koji su u ljudskim očima najbeznačajniji kako bi učinio svoja velika spasenjska djela. To je Bog koji ponižene i nemoćne čini protagonistima povijesti spasenja.

„Tko čini dobro ulaže za vječnost. Kad vidimo nekoga tko je velikodušan i uslužan, krotak, tko je strpljiv, nije zavidan, ne ogovara, ne hvali se, ne nadima se, nije nepristojan (usp. 1 Kor 13, 4-7), to je osoba koja gradi Nebo na zemlji. Možda neće biti vidljiv, neće izgraditi karijeru, o njemu se neće pisati u novinama, ali ono što čini neće biti izgubljeno. Jer dobro se nikad ne gubi, ostaje zauvijek.“

(Nagovor pape Franje uz molitvu Anđeo Gospodnji; nedjelja, 14. studenoga 2021.)

Rahaba

Djelima opravdana

Dok još oni gore ne bijahu zaspali, popne se Rahaba k njima na krov i reče im: „Znam da vam je Jahve dao ovu zemlju, jer nas je sve uhvatio strah od vas i prezaju od vas svi žitelji ovoga kraja. Jer čusmo kako je Jahve isušio vodu Crvenoga mora pred vama kada ste izašli iz Egipta, i ono što ste učinili dvojici kraljeva amorejskih s druge strane Jordana, Sihonu i Ogu, koje pogubiste. Kad smo čuli sve to, zastalo nam srce i nitko da smogne snage da vam se suprotstavi jer Jahve, Bog vaš – on je Bog gore na nebesima i dolje na zemlji. (Jš 2,8-11)

O Rahabi čitamo u 2. poglavlju knjige o Jošui. Ta knjiga pripovijeda o osvajanju Obećane zemlje Kanaan od strane Izraelaca, a pod vodstvom Mojsijeva nasljednika Jošue. Pripovijest započinje pohodom špijuna koje Jošua šalje da izvide područje Jerihona, grada smještenog sjeverno od Mrtvoga mora, na zapadnoj obali rijeke Jordan. Špijuni se po dolasku u Jerihon sklanjaju u kuću žene Kanaanke imenom Rahaba, a jerihonski kralj to saznaje te nalaže Rahabi da mu ih preda. Rahaba, međutim, štiti izraelske špijune. Ne samo da ih skriva na krovu, već i kraljevim ljudima daje lažne informacije o njihovom navodnom bijegu. Nije nam isprva jasno zašto Rahaba to čini, odnosno zašto ne staje na stranu svoga naroda, već na stranu Izraelaca, usuđujući se čak prkositi kraljevom autoritetu. No potom saznajemo razlog.

Nakon odlaska kraljevih ljudi Rahaba izriče svoju vjeroispovijest: ona je čula o svim čudesnim i moćnim spasenjskim djelima koja je Bog učinio za svoj

Gledajte: čovjek se opravdava djelima, a ne samom vjerom. Ne opravda li se slično, djelima, i Rahaba bludnica kad primi glasnike i drugim ih putem izvede? Jer kao što je tijelo bez duha mrtvo, tako je i vjera bez djela mrtva. (Jak 2,24-26)

narod Izrael te je povjerovala da je Bog Izraelov pravi Bog. Stoga je odlučila pomoći Izraelcima, a zauzvrat je zatražila da, prilikom osvajanja Jerihona, ostave na životu njezinu obitelj. Oni su joj to zajamčili, zatraživši da označi svoju kuću crvenom vrpcom koju će vezati za prozor. Rahaba je potom kroz prozor po

■ *Bijeg špijuna*, James Tissot, Židovski muzej, New York

konopcu spustila špijune kako bi napustili grad jer je njezina kuća bila nadomak gradskih zidina. Uputila ih je da pobjegnu na obližnju goru i ondje se sakriju tri dana, dok ne prođe potjera, a potom se vrate Jošui i ostatku naroda. Oni su tako učinili, preživjeli i vratili se u izraelski tabor. Izraelci su potom krenuli u osvajanje Obećane zemlje, pri čemu su održali obećanje dano Rahabi te je ona ostala živjeti među njima (usp. Jš 6,22-25).

Pripovijest o Rahabi svjedoči o hrabrosti i domišljatosti žene Kanaanke koja je vlastitu budućnost i budućnost svoje obitelji povjerila Bogu Izraelovu.

No osim što je Rahaba bila Kanaanka, tekst isto tako kaže da je bila „bludnica“. Nije, dakle, bila visoko moralna i ugledna žena, već ženu koju su ljudi osuđivali i prezirali. Nije bila savršena, ali je prepoznala Boga Izraelova te je izvršila čin milosrđa spram izraelskih špijuna, čime se utkala u povijest izabranog naroda. Njezin čin vjere veličaju i novoza-vjetni spisi: Poslanica Hebrejima (11,31) i Jakovljeva poslanica (2,25) te evanđelist Matej koji je spominje u Isusovu rodoslovlju kao Boazovu majku, odnosno Rutinu svekrvu (1,5), uklapajući tako ovu Kanaanku i bludnicu među pretkinje Isusa Krista.

Rahela

Ljubljena pastirica

Dok je on još s njima govorio, dođe Rahela s ovcima svoga oca. Bila je, naime, pastirica. Kako Jakov ugleda Rahelu, kćer Labana,

brata svoje majke, sa stadom svoga ujaka Labana, Jakov se primače i odvali kamen s otvora studenca te napoji stado svoga ujaka Labana. Zatim Jakov poljubi Rahelu, a onda briznu u plač.

(Post 29,9-11)

■ *Jakov i Rahela,*
William Dyce (1853.)

Prvi susret Jakova i Rahele jedna je od najromantičnijih scena u čitavoj Bibliji. Doima se kao scena iz filma. Jakov je upravo stigao nadomak Harana s juga, nakon svađe s bratom Ezavom, kako bi se sklonio kod ujaka Labana. Dolazi do izvora vode, mjesta na kojem su se okupljali pastiri i napajali stada. Zapodi-jeva s njima razgovor i raspituje se za ujaka, a oni mu kažu da upravo stiže Labanova kći Rahela. Čim ju je ugledao – a Rahela je bila vrlo lijepa (Post 29,17) – Jakov se odmah osnažio i odvalio kamen s izvora vode te napojio stado njezinih ovaca. Potom ju je poljubio te čak zaplakao, vidljivo raznježen sretnim susretom i završetkom dugog putovanja. Bila je to ljubav na prvi pogled.

Da bi je oženio, Jakov je kod ujaka Labana boravio i radio čak četrnaest godina. Zajedno sa sestrom Leom i njihovim sluškinjama Zilpom i Bilhom, Rahela je majka dvanaestorice sinova od kojih potječe 12 izraelskih plemena. Iako je dugo bila nerotkinja, na posljétku je Jakovu rodila Josipa i Benjamina. Umrkla je prilikom Benjaminova poroda te je pokopana na putu u Betlehem, a Jakov je na njezinu grobu podignuo spomenik.

Ako budete jednom putovali u Svetu zemlju, potražite Rahelin grob. Nalazi se između Jeruzalema i Betlehema i nosi natpis „Grob Rahele, naše majke“ (hebr. *qever rahel imeinu*). Riječ je o mjestu koje rado posjećuju hodočasnici. To je mjesto odakle jedna od pramajki Izraela stoljećima bdije nad svojom djecom.

Rebeka

Žena koja ostvaruje Božje planove

Izak se obrati Jahvi za svoju ženu jer je bila nerotkinja. Jahve ga usliša te njegova žena Rebeka začne. No djeca se u njezinoj utrobi tako sudarala te ona uzviknu: „Ako je tako, zašto ću živjeti!“

Ode, dakle, da se posavjetuje s Jahvom. I Jahve joj reče: „Dva su svijeta u utrobi tvojoj; dva će se naroda iz tvog krila odijeliti. Narod će nad narodom gospodovati, stariji će služiti mlađemu.“ Došlo vrijeme da rodi, kad gle – blizanci u njezinoj utrobi. Pojavi se prvi. Bio je crven; sav runjav kao ogrtač. Stoga mu nadjenuše ime Ezav. Potom se pojavi njegov brat. Rukom se držao Ezavu za petu. Zato mu nadjenuše ime Jakov. Izaku je bilo šezdeset godina kad su oni rođeni.

(Post 25,21-26)

■ *Rebeka s Izakovim darovima*, Juliana Howard, 1824.

Rebeka je druga (nakon Sare) među pramajkama izraelskog naroda. Bila je žena Abrahamova sina Izaka. U 24. poglavlju Knjige Postanka čitamo o tome kako je Rebeka postala Izakova žena. Abraham, naime, nije htio da Izak oženi Kanaanku pa je poslao najstarijeg slugu rođacima u svoj rodni kraj kako bi mu ondje pronašao ženu. Vjerovao je da je to Božja volja i da će Bog voditi slugu kako bi u tome uspio (usp. Post 24,7).

Sluga je pošao na sjever i stigao u Aram Naharajim, grad u kojem je živio Abrahamov brat Nahor. Bila je večer te je pustio deve da poliježu kraj izvora vode izvan grada, a žene su taman dolazile uzimati vodu. Sluga se tada pomolio Bogu govoreći: „Evo me kraj studenca, a kćeri onih iz grada dolaze crpsti vodu; pa neka djevojka kojoj ja rečem: 'Molim te, spusti svoj vrč da se napijem', a ona odgovori: 'Pij! I deve ću ti napojiti', bude ona koju si odredio za svoj slugu Izaka. Tako ću saznati da si iskazao milost mome gospodaru“ (Post 24,13-14). I gle, u taj čas stiže na izvor vode mlada i lijepa djevojka. Sluga ju je zamolio za malo vode, a ona mu je dala piti, a potom

■ *Rebeka poji Abrahamove deve*, Robert Gavin (1827. – 1883.)

je napojila i njegove deve. On ju je pak „šutke motrio ne bi li saznao je li Jahve njegov put uspješno priveo kraju ili nije“ (Post 24,21).

Da je put uspješno priveden kraju spoznao je saznajući da se djevojka zove Rebeka te pripada Abrahamovoj obitelji. Pošao je k njima, sve ispričao Rebekinu ocu Betuelu i bratu Labanu te zatražio da pristanu da Rebeka postane Izakovom ženom. U svemu ispričanome oni su prepoznali „Božji prst“ te su pristali, a naposljetku je isto učinila i Rebeka. Kad su je upitali hoće li poći s Abrahamovim slugom, odgovorila je: „Poći ću“ (tako stoji u hebrejskom tekstu; Post 24,58). Rebeka je tako pošla u Kanaan i postala Izakovom ženom.

Ova duga pripovijest (najduža od svih pripovijesti u Knjizi Postanka), u prvi plan stavlja Božje vodstvo

i ljudsku sposobnost da ga prepozna. Zahvaljujući toj sposobnosti Abrahamov sluga stiže u kuću Rebekina oca, Betuel i Laban pristaju da Rebeka napusti rodni dom i zavičaj te Rebeka polazi u dalek i nepoznat kraj. Njezin pristanak i odlazak podsjećaju nas na Abrahama, koji je mnogo godina ranije i sam prepoznao Božji glas i poziv te pošao u nepoznato prepustivši se Božjem vodstvu i planu (usp. Post 12,1-4). Rebeka čini isto. Njezino „poći ću“ nije samo pristanak

da postane Izakova žena: to je pristanak da svoj život stavi u Božje ruke i u službu ostvarenja Božjih planova.

■ Abrahamov sluga izabire Rebeku za Izakovu ženu, Marc Chagall, crkva sv. Stjepana, Mainz

Da Rebeka aktivno sudjeluje u ispunjenju Božjih planova vidimo i u kasnijim pripovijestima koje govore o njezinim sinovima. Naime, iako nerotkinja, po Božjem milosnom zahvatu postala je majkom blizanaца Ezava i Jakova. Dok je Izak više volio Ezava, Rebeka je više voljela Jakova (usp. Post 25,28). U Postanku 27 čitamo podužu pripovijest o tome kako je Jakov na majčinu zapovijed prevarom prisvojio očev blagoslov namijenjen prvorodencu Ezavu.

Rebeka je ključna za prijevaru: ona prisluškuje Izaka i Ezava i saznaje da ga otac šalje u lov te ga po povratku namjerava blagosloviti. Zatim priprema ukusan obrok za svoga muža, odijeva Jakova u Ezavljevu odjeću i omotava njegove ruke u kožu kozleta da bi sličile Ezavljevim dlakavim rukama. Prijevara uspijeva. Izak jede obrok koji je Rebeka pripremila od dva kozleta misleći da jede divljač. Izak također dodiruje Jakovljeve ruke zamotane u kožu kozleta misleći da su Ezavljeve. Osjeća miris Ezavljeve odjeće misleći da pred njim stoji Ezav, te umjesto njega blagoslivlja Jakova. Po povratku iz lova Ezav saznaje da je Jakov odnio njegov blagoslov te ga odlučuje

■ *Jakov vara Izaka (Rebeka u pozadini)*, James Jacques Joseph Tissot, oko 1896. –1902., Židovski muzej u New Yorku

ubiti. Rebeka to saznaje i šalje Jakova svome bratu Labanu na sjever, u Haran, kako bi spriječila bratoubojstvo. U idućem, 28. poglavlju Knjige Postanka čitamo kako Jakov odlazi u Haran.

Dojam koji nam Rebeka ostavlja u ovim pripovijestima nije najbolji. Čini nam se da sve što čini, čini zato što voli Jakova više od Ezava. Iako Ezavu kao prvorodencu pripada očevo blagoslov, ona nanosi nepravdu starijem sinu. Žao nam je prevarenog Izaka, kao i Ezava koji ni kriv ni dužan ostaje bez očeva blagoslova. Pitamo se hoće li Bog kazniti Rebeku za izvedenu prijevaru. U tekstovima koji slijede vidimo da ona ipak ne snosi nikakvu kaznu. Dapače, Bog sam blagoslivlja Jakova (Post 28; 35) potvrđujući tako da blagoslov doista pripada njemu, a ne Ezavu.

Ove pripovijesti stavljaju pred nas otajstvo Božjega izabranja. Iako, ljudski gledano, očevo blagoslov pripada prvorodnom sinu Ezavu, Bog bira drugačije. Slično čitamo u Prvoj knjizi o Samuelu u 16. poglavlju, gdje Bog šalje proroka Samuela k Jišajevoj obitelji u Betlehem da među njegovim sinovima izabere sebi kralja. Samuel očekuje da za kralja bude izabran najstariji sin, ili barem netko među starijim sinovima, a Bog izabire najmlađeg – Davida.

U Postanku 25,23, još dok je Rebeka bila trudna, Bog joj je objavio da će se iz njenoga krila odijeliti dva naroda i da će stariji služiti mlađemu. Objavio joj je, dakle, da je Jakov onaj kojega je izabrao i od kojega će poteći izraelski narod. Promotrimo li Rebekina djela, iz te perspektive shvaćamo da je to bila žena koja je pomogla Bogu ostvariti njegove planove.

◆ Ove pripovijesti stavljaju pred nas otajstvo Božjega izabranja. Iako, ljudski gledano, očevo blagoslov pripada prvorodnom sinu Ezavu, Bog bira drugačije. Slično čitamo u Prvoj knjizi o Samuelu u 16. poglavlju, gdje Bog šalje proroka Samuela k Jišajevoj obitelji u Betlehem da među njegovim sinovima izabere sebi kralja. Samuel očekuje da za kralja bude izabran najstariji sin, ili barem netko među starijim sinovima, a Bog izabire najmlađeg – Davida.

Ruta

Žena koja je voljela

Orpa poljubi svoju svekrvu i vrati se, a Ruta ostade s njom. Noemi joj reče: „Eto vidiš, jetrva se tvoja vratila narodu svome i bogu svome: vrati se i ti za jetrvom svojom!“ A Ruta joj odgovori: „Nemoj me tjerati da te ostavim i da odem od tebe: jer kamo ti ideš, idem i ja i gdje se ti nastaniš, nastanit ću se i ja; tvoj narod moj je narod i tvoj Bog moj je Bog. Gdje ti umreš, umrijet ću i ja; gdje tebe pokopaju, pokopat će i mene. Neka mi Jahve uzvрати svakim zlom i nevoljom ako me što drugo, osim smrti, rastavi od tebe.“

(Rut 1,14-17)

Knjiga o Ruti pripovijeda kako je u razdoblju su-daca, kada je nastupila teška glad, jedna obitelj iz Be-tlehema odselila na istok, u susjedni Moab. Biblijski gledano, odnosi Izraelaca i Moabaca nisu bili najbo-lji. Izraelci su Moapcima zamjerali što im nisu po-mogli dok su putovali iz Egipta u Obećanu zemlju (Pnz 23,4-5). No to ne priječi judejca Elimeleka da sa svojom obitelji u životnoj ugrozi potraži utočiš-te u toj zemlji. I nalazi ga. Obitelj preživljava, Eli-melekovi sinovi u Moabu nalaze supruge te se čini da je budućnost obitelji vezana uz Moab. Međutim, Elimelek umire, a potom umiru i njegova dva sina te na životu ostaju samo njihove udovice: Elimelekova žena Noemi te njezine snahe Ruta i Orpa. Tri udovice bez zaštite i materijalne sigurnosti. Ništa im drugo ne preostaje nego da se vrate svaka svojoj kući.

■ *Ruta skuplja klasje*, James Tissot
– Auguste Gorguet,
Židovski muzej, New York

Noemi se tako, pošto sazna da je teška glad prošla, odlučuje vratiti u rodni Betlehem, a svoje snahe potiče da se vrate svojim domovima. Orpa odlazi, ali Ruta ostaje. Noemi je tjera od sebe svjesna da joj ne može pružiti budućnost. Želi je osloboditi sebe, stari-ce koja zahtijeva brigu i može predstavljati teret. Želi da se Ruta vrati obitelji iz koje potječe, slobodna da se ponovno uda i stvori novu obitelj. No iako je ne veže krvno srodstvo, Ruta Noemi daje na znanje da je ona njezina obitelj. Ruta, naime, „ljubi“, voli svoju svekrvu Noemi (usp. Rut 4,15) i stoga odlučuje „pri-onuti uz nju“, kako čitamo u hebrejskom tekstu (usp. Rut 1,14). Ruta prigrljuje svoju svekrvu, prijanja uz nju do te mjere da ne samo da ide s njom u Betlehem, već prihvaća i njezin narod i Boga Izraelova. Napušta svoju obitelj i zemlju, narod i vjeru – sve što je do tada poznavala – i kreće u nepoznato. Poput Abrahama koji je na Božji poziv ostavio sve što je poznavao i pošao u daleku zemlju (Post 12,1-4). S razlikom, me-

đutim, što Abrahama vodi Božje obećanje. Rutu ne vodi Božje obećanje, već je vodi ljubav.

U Betlehemu Ruta radi u polju, sakuplja ostatke koji ostaju nakon žetve da bi prehranila Noemi i sebe. Pritom upoznaje Boaza, rođaka Noemine obitelji, koji je uzima „pod svoje krilo“ (usp. Rut 3,9) i uviđa da je Ruta *‘ešet hajil* (usp. Rut 3,11) – što se često prevodi kao „vrsna žena“, a zapravo znači „snažna“, „moćna“, „hrabra“, „nepokolebljiva“ žena. Kao u najljepšim pričama, Boaz i Ruta se naposljetku vjenčaju i dobivaju sina Obeda, koji je predak – točnije djed – znamenitoga kralja Davida. Tako pripovijest koja je započela s gladi, migracijom i smrću, završava obiljem, povratkom u rodni kraj i životom. A okosnica pripovijesti je jedna udovica, k tome i strankinja: Ruta. Naizgled bez perspektive, bez izbora osim da se vrati kući. No Ruta hrabro i nepokolebljivo izabire svoj put. Preuzima rizik. Jer ljubi iskreno, potpuno, bez računice.

Pripovijest o Ruti iznimna je u Starom zavjetu. U njezinom središtu su žene. Iako ograničene svojim društvenim položajem, one donose odluke i kroje vlastitu budućnost. A u srcu pripovijesti je strankinja, Moapka Ruta koja postaje Davidova prabaka – a time i jedna od žena koju evanđelist Matej spominje u Isusovu rodoslovlju (Mt 1,5). Pozitivan govor o Moabu i Moapcima u ovoj knjizi poučava nas da nam stranci nisu nužno neprijatelji, već mogu biti i utočište u potrebi, a i više od toga: mogu postati dio naše obitelji. Jer nije bitno gdje je netko rođen, već kakav je čovjek. Nije bitno je li netko naša krv i meso, nego ljubi li nas. Upravo po svojoj nesebičnoj ljubavi Moapka Ruta utkala se u povijest izabranog naroda, a tako i u povijest spasenja.

◆ Pozitivan govor o Moabu i Moapcima u ovoj knjizi poučava nas da nam stranci nisu nužno neprijatelji, već mogu biti i utočište u potrebi, a i više od toga: mogu postati dio naše obitelji. Jer nije bitno gdje je netko rođen, već kakav je čovjek. Nije bitno je li netko naša krv i meso, nego ljubi li nas. Upravo po svojoj nesebičnoj ljubavi Moapka Ruta utkala se u povijest izabranog naroda, a tako i u povijest spasenja.

Pjesma o vrsnoj ženi

*Tko će naći ženu vrsnu?
Više vrijedi ona nego biserje.
Muževljevo se srce uzda u nju,
i blagom neće oskudijevati.
Ona mu čini dobro, a ne zlo,
u sve dane vijeka svojeg.
Pribavlja vunu i lan,
i vješto radi rukama marnim.
Ona je kao lađa trgovačka:
izdaleka donosi kruh svoj.
Još za noći ona ustaje,
i hrani svoje ukućane
i određuje posao sluškinjama svojim.
Opazi li polje, kupi ga; plodom svojih ruku sadi vinograd.
Opasuje snagom bedra svoja, i živo miče rukama.
Vidi kako joj posao napreduje: noću joj se ne gasi svjetiljka.
Rukama se maša preslice i prstima drži vreteno.
Siromahu dlan svoj otvara, ruke pruža nevoljnicima.
Ne boji se snijega za svoje ukućane, jer sva čeljad ima po dvoje haljine.
Sama sebi šije pokrivače, odijeva se lanom i purpurom.
Muž joj je slavan na Vratima, gdje sjedi sa starješinama zemaljskim.
Platno tka i prodaje ga, i pojase daje trgovcu.
Odjevena je snagom i dostojanstvom, pa se smije danu budućem.
Svoja usta mudro otvara, i pobožan joj je nauk na jeziku.
Na vladanje pazi ukućana i ne jede kruha besposlice.
Sinovi njezini podižu se i sretnom je nazivaju, i muž njezin hvali je:
"Mnoge su žene bile vrsne, ali ti ih sve nadmašuješ."
Lažna je ljupkost, tašta je ljepota: žena sa strahom Gospodnjim
zaslužuje hvalu.
Plod joj dajte ruku njezinih, i neka je na Vratima hvale djela njezina!*
(Izr 31,10-31)

Sara

Žena koju Bog nije zaboravio

„Gdje ti je žena Sara?“ – zapitaju ga. „Eno je pod šatorom“, odgovori. Onda on reče: „Vratit ću se k tebi kad isteče vrijeme trudnoće; a tvoja žena Sara imat će sina.“ Iza njega, na ulazu u šator, Sara je prisluškivala. Abraham i Sara bijahu u odmakloj dobi, ostarjeli. U Sare bijaše prestalo što biva u žena. Zato se u sebi Sara smijala i govorila: „Pošto sam uvenula, sad da spoznam nasladu? A još mi je i gospodar star!“ Onda Jahve upita Abrahama: „A zašto se Sara smijala i govorila: 'Kako ću roditi ja starica?' Zar je Jahvi išta nemoguće? Navratit ću se k tebi kad isteče vrijeme trudnoće: Sara će imati sina.“ Sara se napravi nevještom govoreći: „Nisam se smijala.“ Jer se prestrašila. Ali on reče: „Jesi, smijala si se!“

(Post 18,9-15)

„Saraja bijaše nerotkinja – nije imala poroda“ (Post 11,30). Ovim riječima kroči u povijest spase-nja Saraja, odnosno Sara, Abrahamova žena i prva od izraelskih pramajki. U 12. poglavlju Knjige Postanka čitamo kako Abrahamu i Sari Bog obećava da će od njih načiniti veliki narod i dati im u posjed zemlju

■ *Abraham savjetuje Saraju*, James Tissot, 19. stoljeće

koju će im pokazati te oni kreću na put iz Mezopotamije u Kanaan. No kad su se ondje nastanili, djeca nisu stizala, a oni su ostarjeli. U međuvremenu je Abraham dobio sina Jišmaela sa Sarinom sluškinjom Hagarom,

■ *Sara moli za dijete,*
Marc Chagall, crkva
sv. Stjepana, Mainz

no Sara je ostajala bez poroda. Duge godine nadanja i čekanja učinile su da je počela sumnjati u Božje obećanje. Stoga, kada Bog dolazi u posjet Abrahamu – o čemu čitamo u Postanku 18 – te ponavlja svoje obećanje, Sara, koja prisluškuje, reagira smijehom. Nije to bio radostan smijeh, već osmijeh razočarane žene, umorne od čekanja. Bio je to osmijeh proizišao iz nevjerice, bolan osmijeh iz jalove utrobe i ispaćenog srca u kojem se nakupila gorčina spram Boga koji obećava, a ne ispunja danu riječ. Svojim gorkim osmijehom Sara je stavila u pitanje vjerodostojnost Božje riječi i prozvala Boga. I iako se nasmi-

jala „u sebi“, Bog je to primijetio jer „Bog ne gleda kao što gleda čovjek: čovjek gleda na oči, a Jahve gleda što je u srcu“ (1 Sam 16,7).

Sara je svoju bol i razočaranje skrila u prezirni osmijeh, ali Bog je vidio dalje od toga: Bog je vidio njezinu bol i patnju. Znao je da su njezine riječi više krik boli negoli izraz sumnje, vapaj Bogu da stane na kraj čekanju i da konačno ispuni svoje obećanje. Bog čuje Sarin vapaj, staje na kraj njezinu čekanju i naviješta Abrahamu: „Zar je Gospodinu išta nemoguće? Navratit ću se k tebi kad isteče vrijeme trudnoće: Sara će imati sina“ (Post 18,14).

*“Sara reče: ‘Dade mi Bog da se nasmijem, i tko god to čuje nasmijat će mi se’. Još doda: ‘Tko bi ikad rekao Abrahamu: djecu će ti Sara dojeti! Ipak sina mu rodih u starosti’”
(Post 21,6-7).*

Onaj koji je doživio trenutke malodušnosti može razumjeti Sarin razočaran osmijeh. I mi ponekad sumnjamo u ispunjenje Božjih riječi. Valja nam se tada sjetiti Sare kojoj je Bog – prema svojem obećanju – dao da u poodmakloj dobi rodi sina Izaka. Njegovo ime znači “onaj koji se smije”. To je ime podsjetnik na gorak osmijeh Sarine sumnje, ali i na njezin sladak osmijeh pun iskrene radosti prilikom njegova rođenja.

„Povijest izabranog naroda nije slijed Božjih čuda u kojima bi se odmah mogla prepoznati Božja volja. To je mukotrpan put u znaku Božjeg obećanja koje se postupno otkriva.“

(Ljiljana Matković-Vlašić, *Velike žene Staroga zavjeta*, Teovizija, Zagreb 1998., 15)

Selofhadove kćeri

Tražiteljice pravde

Tada pristupiše kćeri Selofhada, sina Heferova, sina Gileadova, sina Makirova, sina Manašeova iz roda Josipova sina Manašea. A imena kćeri bila su: Mahla, Noa, Hogla, Milka i Tirsa. One stanu pred Mojsija, pred svećenika Eleazara, pred glavare i svu zajednicu na ulazu u Šator sastanka pa reknu: „Naš je otac umro u pustinji. Nije pripadao družini što

se pobunila protiv Jahve – Korahovoj družini – nego je umro od svoga vlastitoga grijeha. Sinova nije imao. Zašto bi se odstranilo ime našega oca iz njegova roda? Budući da nije imao sina, daj nama posjed među braćom našega oca!“ Mojsije iznese njihov slučaj pred Jahvu. A Jahve reče Mojsiju: „Selofhadove kćeri pravo kažu. Treba svakako da im dadneš posjed koji će biti njihova baština među braćom njihova

oca. Prenesi na njih baštinu njihova oca. Nadalje, reci Izraelcima: ‘Kad koji čovjek umre a ne imadne sina, prenesite njegovu baštinu na njegovu kćer. Ne imadne li ni kćeri, predajte baštinu njegovoj braći. Ako ne imadne ni braće, njegovu baštinu podajte braći njegova oca. Ako mu otac ne imadne braće, baštinu njegovu podajte najbližem rođaku njegova roda: neka je on uzme u posjed.’ Neka to bude zakonska odredba Izraelcima, kako je Jahve naredio Mojsiju.“

(Br 27,1-11)

■ *Selofhadove kćeri,*
Iris Wexler, 2008.

Mahla, Noa, Hogla, Milka i Tirska: pet sestara koje su imale hrabrosti zatražiti od Boga da preinači propise Mojsijeva zakona kako bi bili pravedniji prema ženama. O njima čitamo u Knjizi Brojeva koja pripovijeda o putovanju Izraelaca pustinjom iz Egipta prema Obećanoj zemlji Kanaanu.

Dok je narod bio na putu, Bog ih je pripremao za posjed zemlje te im zapovjedio da zemlju podijele tako da svakom od dvanaest izraelskih plemena pripadne jedan dio. Svaki dio je potom trebao biti podijeljen između pojedinih obitelji kako bi se dalje prenosio u nasljeđe iz jednog naraštaja u drugi. Prema starozavjetnim propisima i običajima patrijarhalne kulture drevnoga Izraela, jedino su sinovi imali legitimno pravo nasljeđivanja. Posjedi su se prenosili s otaca na sinove. Međutim, što s nasljeđem onih koji nisu imali sinove, već su im se rodile samo kćeri?

Ovo su pitanje u pustinji Mojsiju postavile Mahla, Noa, Hogla, Milka i Tirska, kćeri Selofhada iz Manašeova plemena. Zatražile su od Mojsija da prime u baštinu posjed svoga oca. On je iznio njihov upit pred Boga i Bog im je dao za pravo. Dopustio im je da naslijede posjed svoga oca uz uvjet da se potom

udaju unutar svoga plemena kako bi posjed ostao unutar Manašeova plemena (usp. Br 36). I tako, kada su Izraelci pod vodstvom Mojsijeva nasljednika Jošue ušli u Obećanu zemlju, ovih je pet sestara dobilo svoju baštinu među pripadnicima Manašeova plemena

(usp. Jš 17,3). Međutim, dogodilo se i više od toga. Bog je odredio da to postane pravilo i za ubuduće i da, u slučajevima kada u pojedinoj obitelji ne bude sinova, kćeri mogu biti nasljednice (Br 27,8). Tako je ovih pet sestara učinilo važnu stvar ne samo za sebe, već i za druge žene, sestre i kćeri.

Mahla, Noa, Hogla, Milka i Tirsa – pet sestara poput pet knjiga Mojsijeva zakona – Tore! Zavređuju da ih se sjećamo jer su ustale protiv zakonskih propisa koje su smatrale nepravednima. Odlučile su ne šutjeti, nego progovoriti. Bile su domišljate, odnosno usudile su se razmišljati izvan uvriježenih okvira i zamisliti novu stvarnost koja nije bila predviđena zakoni-
ma: da one budu nasljednice. Imale su hrabrosti zamisliti pravedniji

svijet za žene te su navele Boga da promijeni ustaljene propise i svijet učini pravednijim. Ovih pet žena pripada tako skupini onih ljudi koji su tijekom povijesti zamišljali nezamislivo i krčili nove putove, omogućujući ženama da postanu i budu ravnopravne građanke i da kroz različite profesije stave svoje talente i znanja na raspolaganje široj zajednici. Takve hrabre žene bile

■ *They Stood by*
(*Stajale su po strani*),
Lauren Wright
Pittman

su Selofhadove kćeri. Svojim istupom zauzele su se ne samo za sebe, nego za sve žene u Izraelu, posebno za buduće naraštaje. Stoga su vrijedne ne samo spomena, nego da i mi danas djelujemo slijedeći njihov uzor i njihovu hrabrost, dižući glas protiv nepravde.

Potiču nas da se upitamo: kako se ja ponašam kad uvidim neku nepravdu? Bojim li se te mislim da je bolje šutjeti i „ne talasati“? Jesam li ravnodušan/ravnodušna? Ili me nepravda pogađa i osjećam da je važno da na nju ukažem i pokušam nešto promijeniti za sebe, ali i za druge?

⁶ A Jahve reče Mojsiju:

⁷ »Selofhadove kćeri pravo kažu. Treba svakako da im dadneš posjed koji će biti njihova baština među braćom njihova oca.

(Brojevi 27,6-7))

Suzana

Lažno optužena

Suzana povika iza glasa: „Bože vječni, ti koji poznaješ tajne, koji znaš sve prije negoli se zbude, ti znadeš da su lažno svjedočili protiv mene. I evo umrijet' mi je, a da ne učinih ništa od onoga što je njihova pakost izmislila protiv mene.“ Gospod usliši njezin vapaj. Dok su je vodili u smrt, probudi Bog sveti duh mladog momčića Daniela. On povika iza glasa: „Ja sam čist od krvi njezine!“ Sav se narod okrenu prema njemu i zapita: „Što si to kazao?“ Stade posred njih i reče: „Tako li ste ljudi, sinovi Izraelovi? Bez istrage i bez uvida u isti-

nu osudiste kćer Izraelovu? Vratite se u sudnicu, jer lažno ovi svjedočiše protiv nje.“ Sav se narod brzo vrati, a starješine mu rekoše: „Dođi, sjedni među nas i reci nam, jer tebi Bog dade starješinstvo!“

(Dn 13,42-50)

U 13. poglavlju knjige o proroku Danielu nalazimo pripovijest o Danielu koji spašava od smrti lijepu i bogobojaznu Suzanu.

Suzana i njezin suprug Jojakim živjeli su u Babilonu. Bili su bogati i poštovani u židovskoj zajednici te su se u njihovoj kući okupljali starješine, suci i svi koji su imali posla s njima. Osim što je bila odgojena po Mojsijevu zakonu, Suzana je bila i vrlo lijepa, pa su se dvojica starijih sudaca zagledala u nju i poželjela je za sebe. Svakoga dana, nakon što bi se ljudi razišli, Suzana je šetala u vrtu, a ta su je dvojica promatrala izdaleka. Na kraju su je odlučili tamo uhvatiti nasamo.

Jednoga dana, kada su svi napustili kuću, dvojica su se sakrila u vrtu, a Suzana je došla okupati se on-

dje. Naredila je svojim sluškinjama da je ostave samu i da zaključaju vrt. Čim je ostala sama, dvojica sudaca iskočila su i zahtijevala da bude njihova. Ucjenjivali su je riječima: „Ako li nećeš, mi ćemo protiv tebe svjedočiti da je neki mladić bio s tobom i da si zbog toga udaljila svoje djevojke“ (Dn 13,21). Suzana se tako našla u stupici. Prepustiti im se značilo je prekršiti bračni zavjet i sagriješiti pred Bogom, a odbiti ih značilo je da će je lažno optužiti za preljub, za što je slijedila smrtna kazna. Suzana je odlučila da će radije biti lažno optužena nego sagriješiti pred Bogom pa je počela vikati. I starci su počeli vikati pa su se okupili ukućani, a starci su Suzanu optužili za preljub.

Sutradan je održano suđenje. Dvojica staraca su tvrdila da su, dok su šetali vrtom, vidjeli Suzanu s nekim mladićem koji je potom pobjegao. Budući da su bili ugledni članovi zajednice, svi su bezrezervno imali povjerenja u to da govore istinu i da je Suzana učinila preljub te da stoga zaslužuje smrt. Suzana nije imala nikoga na svojoj strani te je podigla glas k Bogu i zavapila: „Bože vječni, ti koji poznaješ tajne, koji znaš sve prije nego što se zbude, ti znaš da su lažno svjedočili protiv mene. I evo, umrijet mi je, a da nisam učinila ništa od onoga što su oni izmislili.“ (Dn 13,42-43)

Bog je čuo Suzanin vapaj i potaknuo proroka Daniela da se zauzme za nju. Daniel se obrušio na narod koji ju je osudio bez istrage, samo na temelju riječi dvojice staraca. Potom ih je ispitao svakoga zasebno, tražeći da mu kažu pod kojim su točno stablom vidjeli Suzanu s mladićem. Prvi je rekao da je to

■ *Suzana i starci*,
Artemisia Gentileschi,
Pinacoteca nazionale,
Bologna

♦ Ova nas pripovijest uči da svoje pouzdanje stavimo u Boga – poput Suzane. Da budemo spremni konkretno i mudro zauzeti se za osobe u nevolji, prokazujući nepravde koje vidimo oko nas – poput Daniela. No ponajviše, poučava nas da budemo poput Boga: da ne dopustimo da nas zabljesne nečiji visoki položaj i ugled, već da prignemo uho onima koje drugi ne slušaju, da se ne oglušimo na njihov glas i da ih ne odbacimo s prezirom jer su maleni i neugledni.

bila trišlja, a drugi da je to bila jasika. Kako se njihovi iskazi nisu poklapali, Daniel je razotkrio da su sve izmislili i da su lagali. Tako je Daniel spasio nevinu Suzanu, a dvojicu sudaca stigla je kazna koju su njoj bili namijenili – smrt.

Što nam poručuje pripovijest o Suzani? Ova je žena doista vrijedna divljenja. Odlučno odbija sagriješiti protiv Boga. Radije će umrijeti negoli prekršiti Božji zakon. Nevina je, no zajednica koja je okružuje više vjeruje dvojici starih sudaca negoli njoj. Jedini koji je čuo njezin glas je Bog. I jedini koji se zauzima za nju je prorok Daniel. Ova nas pripovijest uči da svoje pouzdanje stavimo u Boga – poput Suzane. Da budemo spremni konkretno i mudro zauzeti se za osobe u nevolji, prokazujući nepravde koje vidimo oko nas – poput Daniela. No ponajviše, poučava nas da budemo poput Boga: da ne dopustimo da nas zabljesne nečiji visoki položaj i ugled, već da prignemo uho onima koje drugi ne slušaju, da se ne oglušimo na njihov glas i da ih ne odbacimo s prezirom jer su maleni i neugledni.

Bog ne okreće svoje lice od prezrenih. Stoga smo i mi pozvani tako činiti.

Šifra i Pua

Koje su se bojale Boga više negoli ljudi

I Egipćani se okrutno obore na Izraelce. Ogorčavali su im život teškim radovima: pravljenjem meljte i opeke, različitim poljskim poslovima i svakovrsnim naporima koje im nemilosrdno nametahu. Egipatski se kralj obrati i na hebrejske babice, od kojih jednoj bijaše ime Šifra, a drugoj Pua, pa im naredi: “Kad u porodu pomažete Hebrejkama, dobro pogledajte oba kamena sjedala: ako je muško dijete, ubijte ga; ako je žensko, neka živi.” Ali su se babice bojale Boga i nisu činile kako im je naredio egipatski kralj, nego su ostavljale na životu mušku djecu. Stoga egipatski kralj pozove babice pa im rekne: “Zašto ste tako radile i na životu ostavljale mušku djecu?” Nato babice odgovore faraonu: “Hebrejke nisu kao egipatske žene. One su životne. Prije nego babica dođe k njima, one već rode.” Bog je to babicama za dobro primio. Narod se množio i silno porastao. A kako su se babice bojale Boga, on ih obdari potomstvom.

(Izl 1,13-21)

Šifra i Pua dvije su hrabre žene o kojima čitamo na početku Knjige Izlaska. Riječ je o vremenu kada su potomci Abrahama, Izaka i Jakova živjeli u Egiptu. Naime, tijekom velike gladi Jakovljev sin Josip doveo je svoju obitelj u Egipat i ondje je od njih nastao velik narod. No faraon koji je poznao Josipa umro je i došao je novi, koji više nije bio naklonjen Izraelcima, tj. Hebrejima. Smatrao je da ih je previše te je nastojao naći način da smanji njihov broj. Pokušao je nametanjem teških radova, a onda i izravnom naredbom dvjema babicama koje su pomagale

Izraelkama pri porodu. Naredio im je da mušku djecu ne ostavljaju na životu. Međutim, babice su se „bojale Boga“ te su ostavljale i žensku i mušku djecu na životu. Tako se Božji narod množio i rastao.

■ *Faraon i babice*, James Tissot, oko 1900.

Ove dvije žene vrijedne su spomena jer nas uče da je važnije bojati se Boga nego li faraona. Drugim riječima, uče nas da je važnije biti poslušan Bogu nego čovjeku, jer ljudske zapovijedi – za razliku od Božjih – nisu uvijek pravedne. To je bio slučaj s faraonovom naredbom babicama: bila je riječ o zapovijedi koja je zatirala ljudski život i kao takva bila je za babice neprihvatljiva. Stoga su ostavljale mušku djecu na životu, iako su time riskirale vlastiti život. No one se nisu bojale ni faraona, ni za sebe – već su se vodile bogobožnošću.

Možemo se upitati što je to bogobožnost. Što znači „bojati se Boga“? Znači li to drhtati pred njim, strahovati kao pred gospodarem i sucem? U Knjizi Ponovljenog zakona čitamo: „Boj se Jahve, Boga svojeg; njemu služi; uza nj se priljubi; njegovim imenom priseži.“ (Pnz 10,20).

Strah Gospodnji sladi srce, daje radost, veselje i dug život.
Tko se boji Gospoda, sretan je na svršetku i blagoslovljen u dan svoje smrti.
Strah Gospodnji početak je mudrosti, s vjernima je ona stvorena u utrobi majčinoj.
Svila je gnijezdo s temeljem vječnim među ljudima i bit će vjerna porodu njihovu.
Strah je Gospodnji punina mudrosti, ona ih opija svojim plodovima.
Dom im napunja milinama i klijati svojim urodom.
Strah Gospodnji vijenac je mudrosti koji cvate mirom i zdravljem.
Gospod je nju gledao i izbrojio i izlio spoznaju i razbor,
uzvisio slavu onih koji je posjeduju.
Strah Gospodnji korijen je mudrosti, a izdanci su dug život.

(Sir 1,12-20)

Udovica iz Sarfate

Žena koja je s vjerom podijelila što je imala

Ali joj Ilija reče: „Ništa se ne boj. Idi i uradi kako si rekla; samo najprije umijesi meni kolačić, pa mi donesi; a onda zgotovi za sebe i za svoga sina. Jer ovako govori Jahve, Bog Izraelov: ‘U ćupu neće brašna nestati ni vrč se s uljem neće isprazniti sve dokle Jahve ne pusti da kiša padne na zemlju.’“ Ode ona i učini kako je rekao Ilija; i za mnoge dane imadoše jela, ona, on i njen sin. Brašno se iz ćupa nije potrošilo i u vrču nije nestalo ulja, po riječi koju je Jahve rekao preko svoga sluge Ilije.

(1 Kr 17,13-16)

U Prvoj knjizi o Kraljevima čitamo o velikoj suši koja je nastala u zemlji izraelskoj u vrijeme proroka Ilije. Bog tada nalaže proroku da ode na sjever, na tuđinsko područje, u Sarfatu Sidonsku, jer je „zapovjedio“ jednoj udovici da ga hrani (1 Kr 17,9). Ilija kreće na put i po dolasku u Sarfatu kod gradskih vrata nalazi jednu udovicu koja sakuplja drva te je moli da mu donese „malo vode“. Ona polazi da mu donese, a on je potom traži i „malo kruha“. Na ove riječi udovica odvraća, zaklinjući se Bogom Izraelovim, da nema pečena kruha. Sve što ima je malo brašna i ulja koje će, kad sakupi drva, pripremiti sebi i sinu da pojedu i onda umru od gladi. Jer to je sve što joj je preostalo. Nema više hrane, nema više života za nju i sina, preostaje im jedino umrijeti. Na ove gorke riječi Ilija odgovara tražeći od nje da se ne boji, da najprije umijesi njemu „malo pecivo“ (kako stoji u hebrejskom

tekstu), a onda pripremi sebi i svom sinu. Ove zahtjeve potkrepljuje govoreći da Bog Izraelov neće dati da im nestane brašna i ulja dokle god na zemlju ne pusti kišu.

Ovim riječima prorok Ilija stavlja pred siromašnu udovicu teške zahtjeve. Traži od nje da se ne boji: ali kako da se ne boji kad je njezin život i život njezinog djeteta ugrožen, kad im nedostaje ono osnovno potrebno za život? Zatim traži od nje da najprije pripremi kruh njemu, a tek potom sebi i sinu. Taj zahtjev zvuči nekako sebično, posebno za jednog proroka, Božjeg čovjeka: zašto prorok traži da se udovica najprije pobrine za njega? I naposljetku, prorok stavlja uz ove zahtjeve onaj najveći: a to je zahtjev vjere. Govoreći o tome kako će se Bog pobrinuti za to da ima dovoljno brašna i ulja do kraja suše, Ilija traži od udovice da u to povjeruje: da će joj, kada podijeli s prorokom sve što ima i što joj je preostalo, Bog to ne samo nadoknaditi, već i nagraditi obiljem. To je najteži zahtjev koji pred nju Ilija stavlja: vjerovati. Pouzdati se u proročku riječ.

Ne znamo što je udovica pomislila kad je to čula. Ne znamo je li povjerovala istog trena onom čistim,

potpunim povjerenjem. Ili je pak povjerovala tek kasnije, a kad je čula prorokove riječi možda je pomislila da će učiniti što joj prorok govori jer ionako nema što izgubiti. Ili je jednostavno osjetila suosjećanje prema tom gladnom i žednom čovjeku. Ne znamo što je pomislila. Ono što znamo jest da je otišla i učinila kako joj je rekao Ilija i – dogodilo se čudo! Nije im ponestalo brašna i ulja za dugo vremena te su svi preživjeli sušu – i Ilija, i udovica i njezin sin.

Na prvi pogled čini nam se da je ova kratka pripovijest priča o velikoj vjeri jedne siromašne udovice. No ona je mnogo više: to je pripovijest o herojskom činu jedne siromašne udovice. Taj herojski čin je čin dijeljenja. To je čin koji pripovijest usmjerenu prema smrti okreće prema životu i sretnom završetku. To je čin koji pravi razliku. Udovica ima „malo“, i to „malo“ prorok traži da podijeli s njim. I ona dijeli. U trenutku kad ima „malo“ i kad bismo očekivali da će to „malo“ sačuvati za sebe i svoga sina, ona nesebično dijeli. Dijeli velikodušno do te mjere da proroka stavlja na prvo mjesto: najprije njemu – putniku, gostu, strancu, Božjem proroku. Prestaje misliti na sebe i na vlastitu ugroženost i tako omogućuje da se dogodi čudo. Ova nas pripovijest poučava da usmjerenost na sebe i sebičnost ne vode plodnosti i životu. Samo izlazak iz sebe, otvaranje drugome i usmjerenost na druge vode životu – životu u izobilju.

♦ Ova nas pripovijest poučava da usmjerenost na sebe i sebičnost ne vode plodnosti i životu. Samo izlazak iz sebe, otvaranje drugome i usmjerenost na druge vode životu – životu u izobilju.

POGLAVLJE

Žene
u Novom zavjetu

2. ŽENE U NOVOM ZAVJETU

Biblija je ne samo knjiga Života, nego i knjiga života, odnosno njezin je nastanak bitno vezan za povijesno-društveno okruženje. Svaki je pisac, i onaj biblijski, pisac svoga vremena. Stoga je biblijski govor o ženama uvjetovan onodobnim poimanjem položaja i uloge žena u društvu, odnosno životu. Sve su knjige Biblije, na koncu, pisali muškarci, a ne žene. Premda je Biblija pisana u razdoblju od gotovo tisuću godina, ipak je povijesno-društveno okruženje svih biblijskih spisa u bitnome patrijarhalno obilježeno.

Novozavjetna se predaja, razumljivo, u bitnome oslanja na starozavjetnu: na ženu se uglavnom još uvijek gleda kao na onu koja je „zavela“ prvoga muškarca, odnosno „prva zgriješila“, koja se treba „baviti“ gotovo isključivo rađanjem i domaćinskim poslovima, čije svjedočenje nije pravno valjano i koja u zajednici treba „šutjeti“. Ne čudi stoga da je tumačenje biblijskog nauka o ženama kroz stoljeća, sve do novijeg vremena, negativno obojeno: ni danas ni u teoriji ni u praksi nije posve rijetko „drugotno“ poimanje žena, odnosno povezivanje njihove vrijednosti i veličine isključivo uz muškarce.

◆ Biblijski govor o ženama uvjetovan je onodobnim poimanjem položaja i uloge žena u društvu, odnosno životu. Sve su knjige Biblije, na koncu, pisali muškarci, a ne žene. Ne čudi stoga da je tumačenje biblijskog nauka o ženama kroz stoljeća, sve do novijeg vremena, negativno obojeno: ni danas ni u teoriji ni u praksi nije posve rijetko „drugotno“ poimanje žena, odnosno povezivanje njihove vrijednosti i veličine isključivo uz muškarce.

Zahvaljujući takvim doslovnim tumačenjima Biblije, Bibliju se i u prošlosti i u sadašnjosti shvaćalo kao glavno sredstvo podčinjavanja žena – takvom je, na primjer, smatraju njemački socijalist August Bebel ili francuska spisateljica Simone de Beauvoir.

1. Isusov sasvim drukčiji stav prema ženama

Zahvaljujući prvenstveno Isusu Kristu, u Novom zavjetu ipak dolazi do stanovitog napretka u poimanju žena koje je, u odnosu na društvene prilike, zapravo prilično veliko. Za razliku od mnogih začetnika religija koji su bili prijateljski nastrojeni prema ženama, Isus ide nekoliko koraka dalje i zastupa, i riječima i djelima, oslobađajuće prihvatanje žena. Isus je, ukratko, postavio nove vrijednosti, točnije ženama vraćao bogomdano dostojanstvo: s muškarcima ravnopravno dostojanstvo djece Božje.

Istina, Isus ne krši posve androcentričnost antičkog svijeta, odnosno usmjerenost na muškarce i usredotočenost na muška mjerila, no umnogome popravlja položaj žena i obnavlja im dostojanstvo. Za Boga su, jasan je Isus, muškarac i žena ravnopravni. Ukratko, Novi zavjet daje više prostora ženama, a Isusov stav prema ženama, u odnosu na onodobne i društvene i religiozne norme, sasvim je drukčiji.

Isus to čini i kada je to protivno društvenim običajima i religioznim propisima: razgovor sa ženama na javnome mjestu, mijenjanje starozavjetnih običaja o razvodu u korist žena, opraštanje javnim grešnicama, ozdravljenje i iscjeljenje žena koje su zbog svojih bolesti živjele na rubovima društva, zauzimanje za sirote i udovice... Isus je kršio i društvene i religiozne običaje da bi uspostavio novi, bolji odnos prema ženama.

♦ Zahvaljujući prvenstveno Isusu Kristu, u Novom zavjetu ipak dolazi do stanovitog napretka u poimanju žena koje je, u odnosu na društvene prilike, zapravo prilično veliko. Za razliku od mnogih začetnika religija koji su bili prijateljski nastrojeni prema ženama, Isus ide nekoliko koraka dalje i zastupa, i riječima i djelima, oslobađajuće prihvatanje žena. Isus je, ukratko, postavio nove vrijednosti, točnije ženama vraćao bogomdano dostojanstvo: s muškarcima ravnopravno dostojanstvo djece Božje.

1.1. Okružen ženama

Isus se sa ženama susreće od početka do kraja svojega zemaljskog života. Još se u Isusovom rodoslovlju, koje je u pravilu sastavljeno isključivo od muških predaka, spominju žene, a Isus se kao Uskrsli ukazuje i ženama; točnije, prvo ženama. Iako o Isusovom djetinjstvu – izuzev Matejevog i Lukinog *Evandjelja djetinjstva* (rođakinja Elizabeta, proročica Ana) – ne znamo mnogo, ipak je gotovo sigurno da je Isus djetinjstvo proživio uz svoju majku Mariju. Ona će mu sve do križa biti vjerna pratiteljica.

Uz majku Mariju za Isusom su tijekom njegova javnog djelovanja išle i mnoge druge žene, što je zapravo bilo posve neuobičajeno, točnije protivno onodobnom običajima. Tako evandjelja izričito spominju žene koje su im „posluživale od svojih dobara“: Marija Magdalena, Marta, Ivana žena Herodova upravitelja Huze, Suzana i druge (usp. Mk 15,40-41; Mt 5,27.55; Lk 8,1-3). Neke od Isusovih pratiteljica su zacijelo bile i njegove učenice u širem smislu riječi: slušale su ga, služile su mu, slijedile su ga sve do križa, odnosno groba, i bile su prve navjestiteljice uskrsnuća.

Hrabre jeruzalemske žene, koje Isus naziva „kćerima jeruzalemskim“, oplakivale su od svih ostavljenog Isusa, premda je zakonski bilo zabranjeno oplakivati onoga koga je Sinedrij osudio na smrt, odnosno predao da se pogubi (Lk 23,28-31). Upravo su žene imale jedincatu ulogu u Isusovim posljednjim danima. Štoviše, najvažnije predaje o Isusovoj smrti, njegovu pokopu i uskrsnuću potječu prvenstveno od žena, budući da su one bile jedine od Isusu bliskih osoba koje su prisustvovalе tim događajima.

Pripovijest o ženama koje su (pro)našle prazan grob i kojima se uskrsli Isus objavio ne može biti izmišljena. Naime, prema ondašnjim propisima za vjerodostojno svjedočanstvo u bitnim stvarima bilo je potrebno najmanje devet muškaraca: radije bi izmi-

„Otvori u Evandjelju ona mjesta na kojima se Isus susreće sa ženama. Čitaj ih pažljivo i polako! Kolika dubina, koliko bogatstvo! Čitaj ih dva, tri, deset puta, čitaj ih često, i tad se više nećeš ljutiti. Sin Božji pristupa ženama sasvim drugačije od sinova ljudskih. I zato je potrebno da u njega gledaš. I da slušaš njegovu riječ. Pokušaj! Otvori Evandjelje! I vidjet ćeš!“
(Marica Stanković, *Žene u evandjelju*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2001., 9.)

slili da su svjedoci praznoga groba i Uskrsloga apostoli, i to svi apostoli, a ne žene. Svjedočanstvo žena

■ *Žene na Isusovom grobu,*
Vlatko Blažanović

je, dakle, sa židovskoga pravnog gledišta posve bezvrijedno, no evanđelja ga ipak donose zbog činjenice da se Uskrsli prvo pokazao, tj. predstavio ne svojim apostolima, nego upravo ženama: njih je Isus poslao da apostolima navijeste uskrsnuće, čineći ih tako *apostolicama apostola*. Na koncu, najvažnija uloga Marije Magdalene i leži upravo u toj činjenici: prva je susrela Uskrsloga i ona je evangelizirala apostole, odnosno navijestila im uskrsnuće.

1.2. Suosjećajan prema bolesnima i strankinjama

Uz Isusove pratiteljice, evanđelja obiluju imenovanim i neimenovanim ženama koje Isus

susreće na drukčiji način, pomaže im i susreće ih kao osobe. Već sama činjenica da Isus susreće žene je svojevrsna novost koja Isusovim prijateljskim i milosrdnim pristupom ženama dodatno dobiva na važnosti. Isus tako liječi Petrovu punicu (Mk 1,29-34), potom ženu koja je dvanaest godina bolovala od krvarenja (Mk 5,25-34), kao i onu koja je osamnaest godina bila zgrbljena, tj. opsjednuta (Lk 13,10-17) – pri čemu je posljednju izliječio u subotu, odnosno u dan kada je to prema religioznim propisima zabranjeno činiti.

Osobito je osjetljiv i pažljiv prema ženama strankinjama, nežidovkama, kao što su Samarijanka (Iv 4,1-42), Kanaanka i/ili Sirofeničanka (Mk 7,24-30; Mt 15,21-28) ili Jairova kći (Mk 5,21-43) – što je, opet, suprotno pravilima onodobnog židovstva.

1.3. Milosrdan prema javnim grešnicama

Božje milosrdno lice Isus je na poseban način pokazao ženama javnim grešnicama: njima koje su, s jedne strane, muškarci javno izbjegavali i od njih se ograđivali, štoviše sablažnjavali se nad njihovom grešnošću i bludnošću, dok su, s druge strane, potajno k njima odlazili. Isus, na primjer, oprašta grijehе javnoj grešnici u kući farizeja Šimuna zato što „ljubljaše mnogo“ te joj izričito kaže da ide u miru jer ju je njezina vjera spasila (Lk 7,36-50). Spašava, nadalje, život preljubnici uhvaćenoj u preljubu i samim time osuđenoj na smrt (Iv 8,3-11).

Isus, ukratko, i javnim grešnicama nudi mogućnost promjene na bolje, da se promijene i spase, te zabranjuje da ih se unaprijed osuđuje, štoviše hvali ih zbog njihove vjere: izričito kaže farizejima i svima njima sličnima da su ih carinici i bludnice, dakle javni grešnici i grešnice, pretekli u kraljevstvo Božje (usp. Mt 21,31-32).

Za razliku od mnogih „pravovjernih“ koji su se nad javnim grešnicama lažno sablažnjavali, Isus se istinski sablažnjava nad osuđujućim i isključujućim odnosom prema njima, odnosom koji im nije ostavljao gotovo ni teoretsku mogućnost da se poprave, obrate i, u konačnici, spase.

♦ Za razliku od mnogih „pravovjernih“ koji su se nad javnim grešnicama lažno sablažnjavali, Isus se istinski sablažnjava nad osuđujućim i isključujućim odnosom prema njima, odnosom koji im nije ostavljao gotovo ni teoretsku mogućnost da se poprave, obrate i, u konačnici, spase.

1.4. Zaštitnik udovica

Udovice, od kojih se većina nakon muževe smrti našla u teškom društvenom i ekonomskom položaju, budući da nisu naslijedile muževo imanje na poseban su način u Isusu našle zaštitnika i izbavitelja.

Tako Isus uskršava sina jedinca udovice iz Naina, sela nadomak Nazareta, i time pokazuje da je ne samo obnovitelj života, nego i suosjećajan prema udovicama (Lk 7,11-17). Isus, nadalje, pohvaljuje skroman dar siromašne udovice koja je u hramsku riznicu u

odnosu na darove bogataša ubacila „sitniš“ (*dva novčića*), no njezin je „sitniš“, izričit je Isus, vrjedniji od ogromnih darova darovanih od suviška, jer je udovica dala sve što je imala, dakle svoj posljednji novac (Mk 12,41-44; Lk 21,1-4).

Kao pozitivan primjer Isus nadalje navodi starozavjetnu udovicu iz Sarfate Sidonske koja je, premda strankinja, povjerovala proroku Iliji koji je Božjom snagom nju i njezinog sina spasio od sigurne smrti (Lk 4,25-26), kao i onu koja je, do dosade, od bezbožnog i bezočnog suca tražila da je obrani pred njezinim tužiteljem i on joj je, gotovo samo zbog njezine upornosti, na koncu i uslišio molbu (Lk 18,2-8).

♦ U Isusu dragim prispodobama žene su često glavne protagonistice. Da nabrojimo samo neke, tu je žena koja mijesi tijesto, odnosno brašno i kvasac (Mt 13,33; Lk 13,20-21), žena koja vrlo brižno traži izgublenu drahmu (novac), premda ima još devet drugih (Lk 15,8-10) ili mudre i lude žene-djevice kojima Isus posvećuje cijelu prispodobu (Mt 25,1-13).

1.5. Žene u Isusovim prispodobama i usporedbama

U Isusu dragim prispodobama žene su često glavne protagonistice. Da nabrojimo samo neke, tu je žena koja mijesi tijesto, odnosno brašno i kvasac (Mt 13,33; Lk 13,20-21), žena koja vrlo brižno traži izgublenu drahmu (novac), premda ima još devet drugih (Lk 15,8-10) ili mudre i lude žene-djevice kojima Isus posvećuje cijelu prispodobu (Mt 25,1-13).

Govoreći o teškoćama širenja Božjega kraljevstva, odnosno o trenutnoj žalosti koja će se preobraziti u radost, Isus se koristi slikom žene u porođajnim bolovima koja se po rođenju više ne spominje muke rađanja (Iv 16,21) ili slikama trudnica i dojilja, odnosno žena koje melju u mlinu kada govori o eshatološkim, tj. posljednjim vremenima (Mk 13,14-23; Mt 24,19-41; Lk 21,20-24).

Evandjelja govore još i o Isusovim sestrama, odnosno bližnjim i daljnjim rođakinjama; sestrama Marti i Mariji; Salomi; Mariji Kleofini; Mariji iz Betanije, Herodijadi i njezinoj kćeri; Pilatovoj ženi; vratarici koja optužuje Petra; ženi koja veliča utrobu i dojke

Isusove majke; ženi koja je imala sedam muževa; majci slijepoga sina; majci Zebedejevih sinova; Jairovoj ženi; kćeri sionskoj kao slici Izraela... I taj niz se nastavlja.

„Isus je svojim odnosom prema ženama unio silne promjene u starozavjetno poimanje žene kao osobe. Dok je u biblijskoj prapovijesti, nakon istočnoga grijeha, žena bila osoba drugoga reda, u cijelosti podložna muškarcu, Isus je u Novom Zavjetu ženi vratio dostojanstvo, isto ono dostojanstvo koje joj je Bog Stvoritelj namijenio. Da nije bilo Isusovoga revolucionarnog djelovanja, tko zna kakvu bi sudbinu danas proživljavale žene zapadne kulture.“

(Slavica Dodig, *Leksikon biblijskih žena*, Medicinska naklada, Zagreb 2015., IX)

2. Uloga žena u prvoj kršćanskoj zajednici

Žene se u prvoj kršćanskoj zajednici, prvenstveno onoj jeruzalemskoj, spominju odmah iza apostola. Tako Luka, pisac Djela apostolskih, na samom početku navodi jedanaestoricu apostola i kaže da su bili „jednodušno postojani u molitvi sa ženama i Marijom, majkom Isusovom“ (Dj 1,14). Riječ je, po svemu sudeći, o ženama koje su s Isusom bile rodbinski povezane, kao što je Marija Kleofina, koju se još naziva i „sestrom njegove majke“ ili „Marijom Jakovljevom“, ali i onima koje su bile Isusove pratiteljice, prijateljice i prve navjestiteljice uskrsnuća (kao što su Marija Magdalena, Marija iz Betanije, Marta...).

Osobito je velika uloga žena u prvim kršćanskim zajednicama nastalim izvan židovskoga teritorija, odnosno u grčko-rimskom svijetu. Djela apostolska naširoko govore o Lidiji i Priscili jer je riječ o vrlo važnim osobama ranoga kršćanstva.

Lidiju je sveti Pavao upoznao u Filipima za vrijeme svoga drugog misijskog putovanja (oko 50. godine). Bila je rodnom iz Tijatire i bavila se prodajom

♦ Žene se u prvoj kršćanskoj zajednici, prvenstveno onoj jeruzalemskoj, spominju odmah iza apostola. Tako Luka, pisac Djela apostolskih, na samom početku navodi jedanaestoricu apostola i kaže da su bili „jednodušno postojani u molitvi sa ženama i Marijom, majkom Isusovom“ (Dj 1,14).

grimiza, u to vrijeme veoma unosnim poslom. Slušala je Pavlovu propovijed i, nakon što joj je „Gospodin otvorio srce“ (Dj 16,14), obratila se na kršćanstvo i krstila „ona i njezin dom“: time je postala prva europska kršćanka, odnosno prva osoba iz Europe koja se obratila na kršćanstvo. Nakon obraćenja u svoj je dom primila Pavla i njegove pratitelje (Silu, Timoteja i Luku) te je njezina kuća postala sjedištem kršćanske zajednice: nakon što je sa Silom na čudesan način izišao iz tamnice, Pavao odlazi u Lidijin dom gdje „ohrabruje braću i odlazi dalje“ (Dj 16,40).

Priscila, zvana i Priska, žena je Židova Akvile iz Ponta. Bili su dobrostojeći i bavili su se izradom šatora – slično kao i Pavao. Protjerani su iz Rima i s Pavlom su se upoznali u Korintu (Dj 18,2). Oni su u Korintu ne samo Pavlu darovali smještaj i posao, nego su postali njegovi istinski suradnici: s njim odlaze i u Efez (Dj 18,18). Priscila je, zajedno sa svojim mužem Akvilom – prema Pavlovim riječima – izložila vlastiti život da bi spasila Pavlov (Rim 16,4). Bila je misionarka i podučavala je Putu Božjem, a njezina i Akvilina kuća u Rimu služila je ne samo kao utočište progonjenim kršćanima, nego i kao kućna crkva (lat. *domus Ecclesiae*): „pozdravite i Crkvu u njihovoj kući“ (Rim 16,5).

U svojim će poslanicama Pavao iskazivati osobitu naklonost prema ženama, javno zahvaljujući i pozdravljajući mnoge po imenu – posve suprotno slici Pavla koji mrzi žene, a koja je sve do danas dominantna. Tako pri kraju Poslanice Filipljanima on moli, štoviše zaklinje Evodiju i Sintihu da „budu složne u Gospodinu“ (Fil 4,2). Činjenica da ih Pavao izrijeком spominje govori da se radi o važnim osobama za kršćansku zajednicu. Njihovu važnost ističe u nastavku i sam Pavao moleći vjernog suradnika (čije ime ne znamo) da im i on pomogne „jer su se borile za evanđelje zajedno sa mnom“ (Fil 4,3). Radi se, dakle,

◆ U svojim će poslanicama Pavao iskazivati osobitu naklonost prema ženama, javno zahvaljujući i pozdravljajući mnoge po imenu – posve suprotno slici Pavla koji mrzi žene, a koja je sve do danas dominantna. Tako pri kraju Poslanice Filipljanima on moli, štoviše zaklinje Evodiju i Sintihu da „budu složne u Gospodinu“ (Fil 4,2). Činjenica da ih Pavao izrijeком spominje govori da se radi o važnim osobama za kršćansku zajednicu.

o za kršćanstvo veoma važnim osobama koje su, poput Trifene i Trifoze iz Poslanice Rimljanima (16,12), učinile mnogo za evanđelje, odnosno za širenje kršćanstva, a među kojima je sada došlo do stanovitih razmirica.

Završavajući svoju Poslanicu Rimljanima, Pavao piše da će je u Rim donijeti Feba, „naša sestra i poslužiteljica Crkve u Kenhreji“, koja je, između ostalog, „bila zaštitnica mnogima“, uključujući i „samoga Pavla“ (Rim 16,1-2). Feba je, očito, bila osoba od velikoga Pavlovog povjerenja i ugledna u rimskoj kršćanskoj zajednici kada je po njoj poslao svoju poslanicu: ona nije samo „poštarica“ nego poslanicu treba, kao Pavlova predstavnica, pročitati pred rimskom zajednicom. U istoj Poslanici Pavao pozdravlja, tj. zahvaljuje Mariji, „koja se mnogo trudila za vas“; Juniji, koju zajedno s Andronikom naziva svojim „supatnicima“ ističući da su „ugledni među apostolima“ i da su „prije njega bili u Kristu“; spomenutim Trifeni i Trifozi, kao i „ljubljenoj“ Persidi koje su se „trudile u Gospodinu“; Juliji i drugima.

Na početku Poslanice Filemonu Pavao kao adrese svoje poslanice ne navodi samo Filemona, nego i njegovu ženu Apiju koju naziva svojom sestrom i suradnicom, tako da bi se moglo govoriti o Pavlovoj *Poslanici Filemonu i Apiji* (usp. Flm 1-3). Slično je i na početku Druge poslanice Timoteju, kada Pavao pozdravlja Timoteja i napominje da je njegova vjera najprije prebivala u njegovoj baki Loidi i majci Eunuki (2 Tim 1,5).

U prvim kršćanskim zajednicama žene su uistinu igrale važne uloge i zahvaljujući i njima evanđelje se nepojmljivom brzinom proširilo po svijetu: od uskrsnog jutra do kršćanske zajednice u Rimu uloga žena je nezamjenjiva. O njima se rijetko govori i malo zna, no bez njih bi povijest kršćanstva uistinu izgledala bitno drukčije.

♦ U prvim kršćanskim zajednicama žene su uistinu igrale važne uloge i zahvaljujući i njima evanđelje se nepojmljivom brzinom proširilo po svijetu: od uskrsnog jutra do kršćanske zajednice u Rimu uloga žena je nezamjenjiva. O njima se rijetko govori i malo zna, no bez njih bi povijest kršćanstva uistinu izgledala bitno drukčije.

3. Pojedine žene iz Evandelja

Iz bogatstva imenovanih i neimenovanih žena, u Novom zavjetu u nastavku ćemo abecednim redom detaljnije predstaviti nekoliko žena. Izbor je selektivan i namjera mu je potaknuti bolje upoznavanje ovih evanđeoskih likova koji predstavljaju maleno, ali važno kamenje u mozaiku osobe Isusa Krista. Način kako evandelja opisuju žene, napose Isusov odnos prema njima, za kršćanine nije neobvezatan, nego bi trebao predstavljati njihovo temeljno usmjerenje.

Ana

Proročica i navjestiteljica Mesije

A bijaše neka proročica Ana, kći Penuelova, iz plemena Ašerova, žena veoma odmakla u godinama. Nakon djevojaštva živjela je s mužem sedam godina, a sama kao udovica do osamdeset i četvrte. Nije napuštala Hrama, nego je postovima i molitvama danju i noću služila Bogu. Upravo u taj čas nadode. Hvalila je Boga i svima koji iščekivahu otkupljenje Jeruzalema pripovijedala o djetetu.

(Lk 2,36-38)

■ *Prikazanje Isusovo u Hramu,*
Rembrandt, 1631.

Ana je jedna od šest proročica spomenutih u Novom zavjetu. Proročicu Anu spominje jedino Evandelje po Luki, u kojem inače proroštvo zauzi-

ma istaknuto mjesto jer se radi o posebnom Božjem daru odabranima bilo kojega spola. Ana je starica i dugogodišnja udovica: preko pedeset je godina živjela sama. Luka, koji inače udovice prikazuje ne kao objekte sažaljenja, nego kao primjere vjere i pobožnosti, predstavlja Anu kao izrazito pobožnu osobu koja je u Hramu, točnije u predvorju Hrama „postovima i molitvama danju i noću služila Bogu“ (Lk 2,37).

Pripovijescu o Ani Luka zaključuje opis čudernih rođenja Ivana Krstitelja i Isusa Krista. Isusa su u Hram radi ispunjenja dvaju obrednih zahtjeva (obrezanja i očišćenja) donijeli Josip i Marija. U novorođenčetu Mesiju prepoznaje najprije mudri starac, prorok Šimun, a potom, može se slobodno reći, mudra starica, proročica Ana. Oni u licu djeteta Isusa vide Božje lice: Luka to naglašava i podatkom da je Ana bila kći Penuelova, što doslovno znači *Božje lice*. Ana zbog toga hvali Boga i pripovijeda o djetetu svima koji su iščekivali dolazak Mesije, odnosno „otkupljenje Jeruzalema“ (Lk 2,38). Ana je, ukratko, otvorena Božjim milosnim poticajima („u taj čas nadode“) i sposobna je u najmanjem prepoznati Najvećega, u licu djeteta Božje lice. Budući da je pripovijedala o djetetu, odnosno o Mesiji, ubraja se među prve novozavjetne navjestiteljice Krista.

Bludnica

Plemenita gesta žene kojoj je oprošteno

Neki farizej pozva Isusa da bi blagovao s njime. On uđe u kuću farizejevu i priđe stolu. Kad eto neke žene koja bijaše grešnica u gradu. Dozna da je Isus za stolom u farizejevoj kući pa ponese alabastrenu posudicu pomasti i stade odostrag kod njegovih nogu. Sva zaplakana počne mu suzama kvasiti noge: kosom ih glave svoje otirala, cjelivala i mazala pomašću. Kad

to vidje farizej koji ga pozva, pomisli: „Kad bi ovaj bio Prorok, znao bi tko i kakva je to žena koja ga se dotiče: da je grešnica.“ A Isus, da mu odgovori, reče: „Šimune, imam ti nešto reći.“ A on će: „Učitelju, reci!“ A on: „Neki vjerovnik imao dva dužnika. Jedan mu dugovaše pet stotina denara, drugi pedeset. Budući da nisu imali odakle vratiti, otpusti obojici. Koji će ga dakle od njih više ljubiti?“ Šimun odgovori: „Predmnijevam, onaj kojemu je više otpustio.“ Reče mu Isus: „Pravo si prosudio.“ I okrenut ženi reče Šimunu: „Vidiš li ovu ženu? Uđoh ti u kuću, nisi mi vodom noge polio, a ona mi suzama noge oblila i kosom ih svojom otrla. Poljupca mi nisi dao, a ona, otkako uđe, ne presta mi noge cjelivati. Uljem mi glave nisi pomazao, a ona mi pomašću noge pomaza. Stoga, kažem ti, oprošteni su joj grijesi mnogi jer ljubljашe mnogo. Komu se malo oprašta, malo ljubi.“ A ženi reče: „Oprošteni su ti grijesi.“ Sustolnici počeli nato među sobom govoriti: „Tko je ovaj da i grijehе oprašta?“ A on reče ženi: „Vjera te tvoja spasila! Idi u miru!“

(Lk 7,36-50)

■ *Gozba kod Šimuna farizeja, Rubens*

Isus je na objedu u kući farizeja Šimuna. Dok sjede za stolom, u kuću ulazi neka žena, poznata grešnica. Sjeda do Isusovih nogu, suzama ih kvasi, kosom otire, ljubi i maže pomašću. Iako nije izgovorila ni jednu jedinu riječ, ženino ponašanje je zapravo skandalozno. Žene nisu objedovale s muškarcima, čak ni članice obitelji. Ulazak javne grešnice u farizejevu kuću čini sve prisutne obredno nečistima, a osobito je zbog svega što mu je grešnica učinila obredno nečist, odnosno kontaminiran Isus.

Zašto ova javna grešnica čini sve ovo i izlaže se preziru i osudi, zašto riskira da je se izbací van i dodatno ponizi? Po svemu sudeći, ona ne dolazi Isusu da joj oprostí grijehe, nego da mu zahvali. U nastavku Isus izričito kaže da joj je oprošteno jer „ljubljaše mnogo“. Ona je vjerojatno prije susrela Isusa i osjetila Božje opraštajuće milosrđe, osjetila je da je Isus susreće kao osobu, a ne kao bludnicu – kao gotovo svi drugi. Dolazi zahvaliti Isusu na jedini način koji ona poznaje, sredstvima svoga zanata, pomašću da mu pomaže noge, fizičkim kontaktom i spontanošću. Ona je prostitutka, bludnica, i čini ono što može i zna.

Biti prostitutka, odnosno bludnica, u Isusovo vrijeme često nije bila stvar izbora, nego moranja. Bilo je i slučajeva kada su roditelji tek rođenu žensku djecu ostavljali po trgovima i ulicama: trgovci robljem, odnosno ljudima, uzimali bi ih i odgajali samo i isključivo za prostituciju. Takve su bludnice u stvarnosti bile ropkinje, a ne slobodne osobe.

Nakon što je ukorio, odnosno poučio domaćina Šimuna, Isus ženi izričito kaže da su joj grijesi oprošteni i pohvaljuje njezinu vjeru koja ju je spasila. Isus u njoj ne vidi bludnicu, osobito ne samo bludnicu, nego osobu: osobu koja mnogo ljubi i čija je vjera velika. Isus, ukratko, u njezinom licu vidi Božje lice.

Žena je pak osjetila snagu Isusove ljubavi, Božjeg milosrđa, i došla mu je zahvaliti ne mareći što će drugi reći i kako će na nju gledati: ljubav je uistinu jača od svih prepreka i obzira, osobito lažnih.

◆ Biti prostitutka, odnosno bludnica, u Isusovo vrijeme često nije bila stvar izbora, nego moranja. Bilo je i slučajeva kada su roditelji tek rođenu žensku djecu ostavljali po trgovima i ulicama: trgovci robljem, odnosno ljudima, uzimali bi ih i odgajali samo i isključivo za prostituciju. Takve su bludnice u stvarnosti bile ropkinje, a ne slobodne osobe.

Elizabeta

Od nerotkinje do majke Ivana Krstitelja

Tih dana usta Marija i pohiti u Gorje, u grad Judin. Uđe u Zaharijinu kuću i pozdravi Elizabetu. Čim Elizabeta začu Marijin pozdrav, zaigra joj čedo u utrobi. I napuni se Elizabeta Duha Svetoga i povika iz svega glasa: „Blagoslovljena ti među ženama i blagoslovljen plod utrobe tvoje! Ta otkuda meni da mi dođe majka Gospodina mojega? Gledaj samo! Tek što mi do ušiju doprije glas pozdrava tvojega, zaigra mi od radosti čedo u utrobi. Blažena ti što povjerova da će se ispuniti što ti je rečeno od Gospodina!“

(Lk 1,39-45)

■ Susret Elizabete i Marije. Ilustracija na naslovnici *Poruke Svetoga Oca Franje* za 3. Svjetski dan djedova, baka i starijih osoba (2023.)

Više je nego zanimljiva činjenica da je Luka odlučio svoje evanđelje započeti pripoviješću o Zahariji i Elizabeti, ostarjelom bračnom paru koji živi pravedno i pred Bogom besprijeckorno, po svim Božjim propisima i zapovijedima, no koji nema djece. Tomu je tako, izričit je Luka, jer je Elizabeta nerotkinja. U starini se neplodnost bračnog para u pravilu pripisivala ženama, nerijetko tumačila kao Božja kazna i označavala je veliku sramotu, kao u slučajevima Sare (Post 21,6-7), Rahele (Post 30,22-23), Samsonove i Samuelove majke (Suci 13,1-25; 1 Sam 1 – 2). Nemogućnost rađanja za ženu je uglavnom imala sljedeće posljedice: nemilost muža i njegove obitelji, mogući povod za razvod, sramotu, prezir i poniženje, a sa strane neplodne žene zavist prema majkama. Budući da je Elizabetin muž bio svećenik i da se od njega očekivalo da ima djecu, Elizabetina sramota je bila tim veća.

Poput Abrahama i Sare (Post 17 – 21), Zaharija i Elizabeta su pred Bogom pravedni, no smatralo se da je Bog na njih, točnije na Elizabetu, „zaboravio“ (usp. 1 Sam 1,11), ako možda i sama nije kriva zbog svoje neplodnosti. Dok je u Hramu prinosio Bogu žrtvu, Zahariji anđeo Božji Gabriel priopćava da Bog ipak nije zaboravio Elizabetu i njezinog muža. No svjestan svoje i Elizabetine poodmakle dobi Zaharija nije povjerovao anđelu Gabrielu i za kaznu je zanijemio sve do rođenja sina: „budući da nisi povjerovao mojim riječima, koje će se ispuniti u svoje vrijeme, zanijemjet ćeš i nećeš moći govoriti do dana dok se to ne zbude“ (Lk 1,20). Za razliku od svećenika Zaharije, Elizabeta Bogu vjeruje bez ikakvih nadnaravnih znakova: nakon što je ostala trudna krila se pet mjeseci i zahvaljivala Bogu što je *s nje uklonio sramotu koju je podnosila među svojim narodom* (Lk 1,25). Kontrast je više nego očit: svećenik Zaharija ne vjeruje ni nakon što je vidio i čuo Božjega glasnika, dok Elizabeta vjeruje a da ništa od toga nije doživjela.

◆ Nemogućnost rađanja za ženu je uglavnom imala sljedeće posljedice: nemilost muža i njegove obitelji, mogući povod za razvod, sramotu, prezir i poniženje, a sa strane neplodne žene zavist prema majkama. Budući da je Elizabetin muž bio svećenik i da se od njega očekivalo da ima djecu, Elizabetina sramota je bila tim veća.

◆ Preko Elizabetine radosti zbog trudnoće Luka na pozornicu uvodi navještenje istog anđela Gabriela drugoj ženi, zaručenoj djevici Mariji koja živi u Nazaretu. Premda se ove dvije priče u početku čine nepovezanim, Luka ih majstorski povezuje jer anđeo Gabriel objavljuje Mariji čudo Elizabetine trudnoće kao dokaz Božjih velikih djela, kao dokaz da Bogu ništa nije nemoguće (Lk 1,36). Gabriel Elizabetu naziva Marijinom rođakinjom, što znači da se poznaju.

Velika je i Elizabetina uloga u davanju imena dugoočekivanom sinu: rodbina ga želi nazvati Zaharija, po ocu, no tomu se Elizabeta izričito protivi govoreći da će se zvati Ivan – kako je anđeo Gabriel rekao Zahariji da će se zvati (Lk 1,13.60). Zaharija je na pločici napisao, tj. potvrdio Elizabetinu želju: ime djeteta (*Bog je milostiv, milosrdan*) odražava Božji stav i prema njima i prema Izraelu, odnosno cijelom čovječanstvu budući da će on biti Mesijin preteča.

Preko Elizabetine radosti zbog trudnoće Luka na pozornicu uvodi navještenje istog anđela Gabriela drugoj ženi, zaručenoj djevici Mariji koja živi u Nazaretu. Premda se ove dvije priče u početku čine nepovezanim, Luka ih majstorski povezuje jer anđeo Gabriel objavljuje Mariji čudo Elizabetine trudnoće kao dokaz Božjih velikih djela, kao dokaz da *Bogu ništa nije nemoguće* (Lk 1,36). Gabriel Elizabetu naziva Marijinom rođakinjom, što znači da se poznaju. I doista, Marija posjećuje trudnu Elizabetu i s njom ostaje oko tri mjeseca. Susret dviju trudnica i rođakinja jedan je od najdirljivijih susreta u Bibliji: Elizabeta ispunjena Duhom Svetim pozdravlja Mariju uzvikujući da je ona majka njezinog Gospodina, tj. Krista, i da joj je od radosti zaigralo čedo (Ivan) u utrobi, na što Marija odgovara svojim *Veliča* (Lk 1,46-55).

Elizabeta je primjer (i dokaz) da kod Boga nema zaboravljenih, uzor za prepoznavanje Božjih djela i u vlastitom životu (Ivan) i u životima drugih (Marija, odnosno Isus).

Ivana Huzina

Nekoć žena nekog čovjeka, sada svoj čovjek

Zatim zareda obilaziti gradom i selom propovijedajući i navješćujući evanđelje o kraljevstvu Božjemu. Bila su s njim dvanaestorica i neke žene koje bijahu izliječene od zlih duhova i bolesti: Marija zvana Magdalena, iz koje bijaše izagnao sedam đavola; zatim Ivana, žena Herodova upravitelja Huze; Suzana i mnoge druge. One su im posluživale od svojih dobara. (Lk 8,1-3) [...]

I sjetiše se one riječi njegovih, vra-

tiše se s groba te javiše sve to jedanaestorici i svima drugima. A bile su to: Marija Magdalena, Ivana i Marija Jakovljeva. I ostale zajedno s njima govorahu to apostolima, ali njima se te riječi pričiniše kao tlapnja, te im ne vjerovahu.

(Lk 24,8-11)

Jedva da tko poznaje Ivanu: ona je gotovo posve nepoznata i boljim poznavateljima Biblije, odnosno evanđelja. Informacije o njoj u Lukinom evanđelju su, istina, skromne, ali nikako nevažne. Ivana je žena Herodova upravitelja Huze, što znači žena iz dvorskog društva jer je Huza visoki kraljevski službenik. Ona je, očito, napustila taj lagodan život kada je Luka izričito navodi među onim ženama koje su, nakon što ih je Isus izliječio ili iz njih istjerao zloduhe, vjerno išle za Isusom. Ivana je, dakle, Isusova sljedbenica, štoviše Isusova pomoćnica, budući da je, zajedno s drugim ženama, *od svojih dobara posluživala Isusa i njegove učenike* (Lk 8,1-3).

Ivanino nasljedovanje Isusa nije kratkoga daha niti je odraz trenutne ushićenosti. Naprotiv, ona ide za

■ *Svete Galilejke*, Peter Paul Rubens, oko 1613.

Isusom sve do kraja i zajedno s Marijom Magdalenom i Marijom Jakovljevom postaje svjedokinja uskrsnuća i navjestiteljica Uskrsloga (Lk 24,8-11). Ivana je napustila dvor kralja Heroda da bi išla za onim koji *nema gdje ni glavu nasloniti* (Mt 8,20). Od Ivane Huzine postala je Ivana svjedokinja Uskrsloga. Ivana je, kako zapisa Jörg Zink, postala *svoj čovjek*.

„Jednog je dana vidjela Isusa. Čula ga je, ostavila svoga muža, kućanstvo i robove, i krenula je s Isusom zemljom, kroz sela i luke, u šarolikoj gomili koja je pristajala uz njega. Noćivala je uz lisice i gavrane. Po prvi put nije više bila žena nekog čovjeka, nego jedna žena. Ivana, svoj čovjek.“

(Jörg Zink)

Kanaanka i/ili Sirofeničanka

Velika vjera jedne nevjernice

Isus zatim ode odande i povuče se u krajeve tirske i sidonske. I gle: žena neka, Kanaanka iz onih krajeva, iziđe vičući: „Smiluj mi se, Gospodine, Sine Davidov! Kći mi je teško opsjednuta!“ Ali on joj ne uzvraća ni riječi. Pristupe mu na to učenici te ga moljahu: „Udovolji joj jer više za nama.“ On odgovori: „Poslan sam samo k izgubljenim ovcima doma Izraelova.“ Ali ona priđe, pokloni mu se ničice i kaže: „Gospodine, pomoz mi!“ On odgovori: „Ne priliči uzeti kruh djeci i baciti ga psićima.“ A ona će: „Da, Gospodine! Ali psići jedu od mrvica što padaju sa stola njihovih gospodara!“ Tada joj Isus reče: „O ženo! Velika je vjera tvoja! Neka ti bude kako želiš.“ I ozdravi joj kći toga časa.

(Mt 15,21-28)

Isus odlazi u „tirske i sidonske krajeve“, predjele koji su iz židovske perspektive nečisti jer ih nastanjuju nevjernici, pogani. Čim je ušao na zabranjeno područje, već izdaleka ga „neka žena, Kanaanka iz onih krajeva“ moli za smilovanje, oslovljavajući ga s „Gospodine (*Kyrie*)“ i sa „Sine Davidov“. Nazivom „Gospodine“ inače se Isusu obraćaju dobronamjerni likovi u Matejevom evanđelju, oni koji u njega vjeruju te njegovi učenici, dok ga protivnici najčešće nazi-

■ *Krist i žena Kanaanka*,
Juan de Flandes

♦ Svim kršćanima je Kanaanka primjer i upozorenje: primjer vjere koja, zbog ljubavi prema drugima (u njezinom slučaju prema bolesnoj kćeri), ne odustaje ni kad su šanse gotovo nikakve; upozorenje da nema isključenih iz Božjeg zagrljaja, da su često „nečisti“ čišći od „čistih“ i da ima nevjernika koji imaju veliku vjeru.

vaju *učiteljem*. Ona ga moli da joj se smiluje jer joj je kći bolesna, opsjednuta. Ona, dakle, od Isusa ne traži ništa za sebe, nego za svoje bolesno dijete, za svoju kći koja je opsjednuta. Isusova reakcija, odnosno izostanak reakcije – nije joj uzvratio ni riječi – u skladu je s onodobnim židovskim uvjerenjem: muškarci ne razgovaraju sa ženama na javnim mjestima, još manje s pogankama, a ova žena je još dodatno nečista jer ima opsjednuto dijete.

Isus nadalje preko učenika odgovara ženi da je poslan „samo izgubljenim ovcama doma Izraelova“, kojima ona ne pripada. No ni nakon dva nedvosmisljena odbijanja žena ne odustaje. Naprotiv. Prilazi mu i prostire se pred njim, što je znak velikog poštovanja i krajnje poniznosti. Opet ga oslovljava s „Gospodine“ i moli ga za pomoć. Isus konačno reagira, odnosno odgovara ženi, no odgovor je daleko od priželjkivanog. Kaže joj da „nije lijepo uzeti kruh dječici i dati ga psićima“. Njegov je odgovor u tijesnoj vezi s prethodnim odgovorom: dječica predstavljaju Izrael, a psići pogane.

Žena, međutim, ne odustaje ni nakon trećega Isusovog odbijanja. Opet ga naziva „Gospodinom“, potvrđuje ispravnost rečenoga („Da, Gospodine“) i dodaje: „ali i psići jedu od mrvica što padaju sa stola njihovih gospodara!“ Ženin odgovor je uistinu zadivljujući. Njezina nadopuna, produženje Isusove rečenice sasvim je u skladu s onim što je Isus rekao, drugim riječima: točno je da nije lijepo uzeti kruh dječici i dati ga psićima, no to i ne treba činiti jer psići jedu od mrvica (ne od kruha!) koje padaju – ništa se ne uzima/oduzima – sa stola njihovih gospodara. Time se ne narušava poredak ni iz prvoga ni iz drugoga Isusovog odgovora: prvenstvo se ne dokida niti se što uzima Izraelu, nego se samo dopušta da drugi (psići, odnosno pogani) uživaju od onoga što Izraelu pretekne.

I konačno obrat! Isus kaže ženi da ima veliku vjeru i ozdravlja joj kćer. To je jedini slučaj u Matejevom evanđelju i u cijelome Novom zavjetu da Isus za nekoga kaže da ima veliku vjeru. Isus Kanaanku ne postavlja za primjer i nasljedovanje samo svojim učenicima ili protivnicima, dakle svojim sunarodnjacima (Židovima), nego svim svojim nasljedovateljima. Svim kršćanima je Kanaanka primjer i upozorenje: primjer vjere koja, zbog ljubavi prema drugima (u njezinom slučaju prema bolesnoj kćeri), ne odustaje ni kad su šanse gotovo nikakve; upozorenje da nema isključenih iz Božjeg zagrljaja, da su često „nečisti“ čišći od „čistih“ i da ima nevjernika koji imaju veliku vjeru.

Gotovo istu scenu s Kanaankom donosi Evanđelje po Marku (Mk 7,24-30), samo što se tamo radi o Grkinji, tj. Sirofeničanki: radi se, po svemu sudeći, o istoj ženi.

■ *Krist i Kanaanka*, Pieter Pietersz Lastman, 1617., ulje na platnu, Rijksmuseum, Amsterdam

Majka Zebedejevih sinova

Ambiciozna majka ili vjerna Isusova sljedbenica

Tada mu pristupi mati sinova Zebedejevih zajedno sa sinovima, pade ničice da od njega nešto zaište. A on će joj: „Što želiš?“ Kaže mu: „Reci da ova moja dva sina u tvome kraljevstvu sjednu uza te, jedan tebi zdesna, drugi slijeva.“ Isus odgovori: „Ne znate što ištete. Možete li piti čašu koju ću ja piti?“ Kažu mu: „Možemo!“ A on im reče: „Čašu ćete moju doduše piti, ali sjesti meni zdesna ili slijeva – to nisam ja vlastan dati, to je onih kojima je priprazio moj Otac.“

(Mt 20,20-23)

Majka Zebedejevih sinova, kojoj ime ne znamo, pojavljuje se u evanđeljima svega dva puta, i to oba puta u istom, Matejevom evanđelju: prvi put kada od Isusa traži prva, „ministarska“ mjesta za svoje sinove (Mt 20,20-23), a drugi put kao svjedokinja Isusovog raspeća (Mt 27,56). Premda se radi o takozvanome malom liku, majka Zebedejevih sinova je u kršćanstvu prilično poznata, prvenstveno po svome zahtjevu Isusu, odnosno po ambicioznom zauzimanju za svoje sinove. Je li to jedino po čemu je trebamo pamtit i što zapravo znači njezin neprimjeren zahtjev?

Majka Zebedejevih sinova, tj. Jakova i Ivana, dovela je svoje sinove, Isusove učenike, k Isusu, pala pred njim ničice, što je znak podložnosti i poštovanja, te na Isusovo pitanje što želi odgovorila: „Reci da ova moja dva sina u tvome kraljevstvu sjednu uza te, jedan tebi zdesna, drugi slijeva“ (Mt 20,21). Isus ne odgovara majci Zebedejevih sinova, nego Zebedejevim sinovima: kaže im da ne znaju

(oni!) što traže i još ih pita mogu li piti (opet oni, a ne ona) čašu koju će on piti. Oni odgovaraju da mogu (Mt 20,22), no unatoč potvrdnom odgovoru učenika, Isus im izričito kaže da nije na njemu da usliši takav zahtjev. U nastavku Isus koristi prigodu i poučava preostalu deseticu učenika da „tko hoće da među vama bude najveći, neka vam bude poslužitelj. I tko god hoće da među vama bude prvi, neka vam bude sluga“ (Mt 20,26-27). Iz Isusovog odgovora i daljnjih pojašnjenja razvidno je da su pravi molitelji sinovi, a ne majka – koja ne igra daljnju ulogu u sceni.

Matej je ovu scenu po svemu sudeći preuzeo od Marka, kod kojega izričito spomenuti Jakov i Ivan, Zebedejevi sinovi, traže za sebe prva mjesta (usp. Mk 10,35-45). Time je, vjerojatno, Matej želio ublažiti Isusov ukor Jakova i Ivana.

Zahtjev majke Zebedejevih sinova je iz perspektive majčinske ljubavi koja je spremna sve učiniti za svoju djecu donekle razumljiv, ali ipak pogrešan. Ono što je za nju pak mnogo važnije, a što ni izbliza nije dostatno naglašavano, jest činjenica da i ona, a ne samo njezini sinovi, ide za Isusom, da ga slijedi do križa (Mt 27,56). Da bi to mogla učiniti morala je napustiti svoj dom i sve svoje, uključujući i muža Zebedeja. Slijedi ga sve do sramotnoga Isusovog razapinjaja, što znači i onda kada su ga drugi učenici, zbog straha i razočaranja, prestali slijediti – uključujući i njezine sinove.

Marija – Isusova majka

Službenica Božja i službenica ljudi

■ *Djeвица u molitvi*,
Gallery, London/Public
Domain

U šestome mjesecu posla Bog anđela Gabriela u galilejski grad imenom Nazaret k djevici zaručenoj s mu-

žem koji se zvao Josip iz doma Davidova; a djevica se zvala Marija. Anđeo uđe k njoj i reče: „Zdravo, milosti puna! Gospodin s tobom!“ Na tu se riječ ona smete i stade razmišljati kakav bi to bio pozdrav. No anđeo joj reče: „Ne boj se, Marijo! Ta našla si milost u Boga. Evo, začet ćeš i roditi sina i nadjenut ćeš mu ime Isus. On će biti velik i zvat će se Sin Svevišnjega. Njemu će Gospodin Bog dati prijestolje Davida, oca njegova, i kraljevat će nad domom Jakovljevim uvijek i njegovu kraljevstvu neće biti kraja.“ Nato će Marija anđelu: „Kako će to biti kad ja muža ne poznajem?“ Anđeo joj odgovo-

ri: „Duh Sveti sići će na te i sila će te Svevišnjega osjetiti. Zato će to čedo i biti sveto, Sin Božji. A evo tvoje rođakinje Elizabete: i ona u starosti svojoj začne sina. I njoj, nerotkinjom prozvanoj, ovo je već šesti mjesec. Ta Bogu ništa nije nemoguće!“ Nato Marija reče: „Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po tvojoj riječi!“ I anđeo otiđe od nje. (Lk 1,26-38) [...] Uz križ su Isusov stajale majka njegova, zatim sestra njegove majke, Marija Kleofina, i Marija Magdalena. Kad Isus vidje majku i kraj nje učenika kojega je ljubio, reče majci: „Ženo! Evo ti sina!“ Zatim reče učeniku: „Evo ti majke!“ I od toga časa uze je učenik k sebi.

(Iv 19,25-27)

Najpoznatija Marija iz evanđelja i uopće iz Biblije svakako je Marija majka Isusa Krista. Sva četiri evanđelja spominju Mariju, no o njoj ne govore mnogo budući da je u središtu svih evanđelja Isus Krist: on je glavni lik i smisao evanđelja jest navještaj o Isusu Kristu, odnosno navještaj Krista, a o Mariji se govori samo ukoliko je povezana s Kristom.

Najmanje o Mariji govori Markovo evanđelje: spominje je svega dva puta, pri čemu drugi put, u opisu istjerivanja Isusa iz Nazareta, samo usputno (Mk 6,3-4). Njemu uz bok stoji Ivanovo evanđelje, no ono donosi scene koje nisu poznate iz drugih evanđelja: Marija na svadbi u Kani Galilejskoj (Iv 2,1-12) i Marija pod Isusovim križem (Iv 19,25-27). Uz to Ivan spominje Mariju i u opisu iščudavanja nad Isusom: „Nije li to Isus, sin Josipov? Ne poznajemo li mu oca i majku?“ (Iv 6,42).

Matejevo evanđelje Mariju navodi četiri puta: u opisu Isusovog rođenja (Mt 1,18-25); prilikom bijega u Egipat (Mt 2,13-21); u opisu posjete Isusove obitelji za vrijeme njegovoga javnog djelovanja (Mt 12,46-50) i kada su Isusa istjerali iz zavičajnog Nazareta (Mt 13,53-58).

Luka donosi najviše događaja u kojima je prisutna Isusova majka. Uz događaje koji spominju i drugi evanđelisti, jedini Luka opisuje: Gabrielovo naviještanje Isusovog rođenja (Lk 1,26-38); Marijin posjet rođakinji Elizabeti (Lk 1,39-56); Isusovo rođenje i prikazanje u Hramu (Lk 2,1-7.21-38); zgodu kada su Marija i Josip izgubili Isusa prilikom blagdanske posjete Jeruzalemu (Lk 2,41-52). Isti Luka u svome drugome djelu, Djelima apostolskim, izričito navodi da je Marija bila s apostolima nakon Isusova uzašašća, što znači da je aktivno sudjelovala u životu prve kršćanske zajednice (usp. Dj 1,12-14).

Budući da biblijski spisi, kako je i naznačeno, o samom Marijinom životu ne govore mnogo, potrebno je posegnuti i za takozvanim apokrifnim spisima, prven-

♦ Marijina veličina ne sastoji se samo u tome što je začela, rodila i odgojila Isusa Krista, nego i u tome što je cijeli svoj život bila istovremeno službenica Gospodnja (Božja) i službenica ljudi. Time je zorno pokazala što je istinska vjera, odnosno što znači iz vjere živjeti.

■ Navještenje,
Matthias Stom,
17. stoljeće

stveno za: *Jakovljevim Protoevanđeljem* (2. st.), *Knjigom o preminuću Bogorodice* (3. st.), *Pseudomatejevom evanđeljem* (5. – 6. st.), *Arapskim evanđeljem o Isusovom djetinjstvu* (6. st.), *Evanđeljem o rođenju Blažene Djevice* (9. st.). Iz ovih i drugih djela moglo bi se zaključiti da se Marija rodila oko 20. godine prije Krista, a umrla oko 35. godine poslije Krista. Navodno su je roditelji, Joakim i Ana, kao trogodišnju djevojčicu prikazali u jeruzalemskom Hramu gdje je živjela do svoje 12. godine.

Na temelju samih biblijskih spisa moguće je kronološki pratiti Marijin život: od trenutka kada joj anđeo Gabriel naviješta rođenje Božjeg Sina pa do Marije u prvoj apostolskoj, odnosno kršćanskoj zajednici nakon Isusovog uskrsnuća i uzašašća na nebo. On bi u skraćenoj formuli izgledao po prilici ovako:

Spomenuta je u Isusovom rodoslovlju kao Josipova zaručnica, odnosno žena. Anđeo Gabriel joj je navijestio da će po Duhu Svetom začeti i roditi Božjeg Sina i Marija je tu ulogu, nakon razgovora s Gabrielom, i prihvatila. Trudna je pohodila rođakinju Elizabe-

tu, također trudnu, i s njom ostala oko tri mjeseca. U Betlehemu je u vrlo oskudnim uvjetima rodila Isusa. S Josipom je Isusa prikazala u Hramu i tamo susrela mudrog starca Šimuna koji je Djetetu prorekao spasenjsku ulogu, ali i mnogo muke i protivljenja i za nju i za Dijete. Bježala je s obitelji u Egipat pred strašnim Herodom Velikim. Bila je s Isusom i njegovim učenicima na svadbi u Kani Galilejskoj. Pratila je, po svemu sudeći, Isusa za vrijeme cijeloga njegovog javnog djelovanja. Bila je uz njega na njegovom križnom putu i prisustvovala njegovoj tragičnoj smrti. Ostala je s apostolima nakon Isusovog uskrsnuća i uzašašća.

Marijina veličina ne sastoji se samo u tome što je začela, rodila i odgojila Isusa Krista, nego i u tome što je cijeli svoj život bila istovremeno službenica Gospodnja (Božja) i službenica ljudi. Time je zorno pokazala što je istinska vjera, odnosno što znači iz vjere živjeti. Vidljivo je to iz najmanje tri primjera.

Prvo. Kada joj je anđeo Gabriel navijestio da će roditi Božjega Sina, Marija je tu zadaću prihvatila, no prije toga je od anđela tražila pojašnjenja. Evanđelje po Luki jasno kaže da se Marija „smete i stade razmišljati“ (Lk 1,29). Time evanđelist Luka naglašava da je susret s Bogom uvijek otajstven i tajnovit, da Bog od čovjeka ne zahtijeva slijepu poslušnost, nego priistanak umom i srcem. Marija je Bogu rekla svoj „da“ jer mu je vjerovala, a vjerovati znači i razmišljati o stvarima vjere, odnosno svjesno reći svoje „da“.

Bilo bi normalno da Marija nakon čudesnoga Gabrielovog navještenja na neki način misli samo o Bogu, da se povuče u osamu, da ostavi ljude i da se u samoći priprema za tako veliku ulogu: do tada najveću u povijesti čovječanstva. No ona to ne čini. Čini upravo suprotno. Čitamo u Evanđelju: „U one dane usta Marija i pohiti u gorje, u grad Judin. Uđe u Zaharijinu kuću i pozdravi Elizabetu“ (Lk 1,39-40). Noseći Sina Božjega pod svojim srcem, Marija hrli k ljudima. Elizabeta je bila potrebna Marijine pomoći.

■ Rođenje Isusovo, Ivo Dulčić, vitraj u crkvi sv. Ante Pado-vanskog na Bistriku u Sarajevu

♦ Marija je doista primjer vjere u tome da se teško shvatljive stvarnosti ne preskaču ili ignoriraju, još manje da se glumi (sve)znanje, nego ih treba brižno nastojati razumjeti. I to tako da ih se pohranjuje u srcu i da ih se prebire, drugim riječima da ih se shvati krajnje važnima, da ih se i umom i srcem razlučuje i prihvaća, da jednostavno postanu dio najdublje nutrine.

Marija se očituje da je ne samo službenica Gospodnja, nego da služi i pomaže ljudima. Njezin život s Bogom postaje život za druge.

Drugo. O blagdanu Pashe Marija i Josip sa sobom su u Jeruzalem povel i dvanaestogodišnjeg Isusa. Po povratku su ga izgubili: našli su ga nakon tri dana kako s učiteljima Zakona raspravlja u Hramu. Majka ga je ukorila, na što im je on odgovorio: „Zašto ste me tražili? Niste li znali da mi je biti u onome što je od Oca mojega?“ (Lk 2,49). Josip i Marija, razumljivo, ne razumiju da dvanaestogodišnji Isus posjeduje toliku razumnost i poznavanje vjere te da Hram naziva kućom svoga Oca, odnosno Boga svojim Ocem. No Isusova je majka po povratku u Nazaret „brižno čuvala sve ove uspomene u svom srcu“ (Lk 2,51).

Marija ne razumije, no nastoji razumjeti. I nakon čudesnog rođenja i sveopćeg oduševljenja pastira Marija „u sebi pohranjivaše sve te događaje“ te ih „prebiraše u svome srcu“ (Lk 2,19). Ona, dakle, događaje vezane za Isusa u svome srcu brižno čuva, pohranjuje i prebire. Ni ona, kojoj je Gabriel navijestio da će postati majka Božjeg Sina, ni izbliza ne razumije sve Isusove riječi i djela. I njezina se vjera razvija: trebat će joj vremena da razumije božansko podrijetlo svoga djeteta, još više Isusov mesijanski put – s tim da neke stvarnosti zacijelo nije nikako mogla shvatiti.

S druge strane, Marija je doista primjer vjere u tome da se teško shvatljive stvarnosti ne preskaču ili ignoriraju, još manje da se glumi (sve)znanje, nego ih treba brižno nastojati razumjeti. I to tako da ih se pohranjuje u srcu i da ih se prebire, drugim riječima da ih se shvati krajnje važnima, da ih se i umom i srcem razlučuje i prihvaća, da jednostavno postanu dio najdublje nutrine.

Treće. Marija je na svadbi u Kani Galilejskoj. Ondje su i Isus i njegovi učenici. Isus još nije potpuno započeo svoje javno djelovanje. Marija vidi i ono što

■ *Bijeg u Egipat,*
Josip Biffel

običnom promatraču promiče: zapaža potrebu mladenaca, da im ponestaje vina. Obraća se Isusu i nakon što je dobila naoko negativan odgovor: „Ženo, što ja imam s tobom?“ (Iv 2,4), ipak ne odustaje. Imajući povjerenja u Sina i onda kada se povjerenje čini neutemeljenim, kaže drugima da učine sve što im Isus rekne. Vjerovati znači činiti ono što Isus zahtijeva. Sve je to učinila ne za osobno dobro, nego za dobro drugih. Ljubiti Boga, a Marija je tomu ponajbolji primjer, znači ljubiti ljude.

„Marija je napredovala na putu vjere. Marijin (i Josipov) put vjere treba biti i naš put vjere. Poput Marije moramo pohranjivati Riječ Božju u svome srcu, o njoj razmišljati, makar svojim umom ne možemo razumjeti Otajstvo.“

(Slavica Dodig, *Leksikon biblijskih žena*,
Medicinska naklada, Zagreb 2015., 194.)

Marija Magdalena

Raskajana bludnica, grešna svetica, sveta grešnica ili prva svjedokinja Uskrsloga?

Uskrsnuvši dakle rano prvog dana u tjednu, ukaza se najprije Mariji Magdaleni iz koje bijaše istjerao sedam zloduha. Ona ode i dojavljuje njegovima, tužnima i zaplakanima. Kad su oni čuli da je živ i da ga je ona vidjela, ne povjerovaše.

(Mk 16,9-11)

■ *Marija Magdalena*, Domenico Tintoretto, oko 1598.

Marija Magdalena je zasigurno jedan on najproblematičnijih evanđeoskih likova. Upravo je ona i primjer *obraćeničkog pretjerivanja*, odnosno malo tko je prikazivan prije obraćenja toliko grešnim kao Marija Magdalena: raskajana bludnica na koju se, između ostalih, lijepila i etiketa Isusove ljubavnice.

U čemu se sastoji tolika Marijina grešnost? U bludništvu. Zahvaljujući prvenstveno papi Grguru I., prozvanom Velikim, Marija Magdalena se još u 6. st. veže gotovo isključivo uz sliku raskajane bludnice koja je zahvaljujući Isusu postala svetica. Ona je, dakle, prvenstveno žena, *fatalna* žena, a na bludništvo kod žena se uvijek gledalo mnogo strože nego kod muškaraca: u prvom slučaju se uglavnom radi o velikim grešnicama koje zaslužuju najstrože osude, a u drugom nerijetko samo o muškim nestašlucima za koje navodno treba imati obzira. Od Ve-

likog pape pa naovamo Mariju Magdalenu se prepoznavao gotovo u svim grešnicama iz evanđelja: iz nje je Isus „izagnao sedam zloduha” (Mk 16,9); ona je Isusu u predvečerje muke, ili nešto prije, suzama oprala noge, bujnom kosom ih posušila i pomazala skupocjenim parfemima (Mt 26,6-13; Mk 14,3-6; Lk 7,36-50); nju su branitelji morala uhvatili u samom činu preljuba i doveli Isusu da i on na nju baci kamen, odnosno da pokrene lavinu masovnog kamenovanja (Iv 8,1-11); ona je Martina i Lazarova sestra kod koje je Isus rado svraćao i kojoj je dao prednost pred Martinom uslužnošću (Lk 10,38-42). Ukratko, ako se u Evanđelju spominje neimenovani ženski lik i ako on može imati ikakve veze s tjelesnom grešnošću, onda je to „zacijelo“ Marija Magdalena.

Što evanđelja uistinu – s onu stranu bujne mašte koja se iz kršćanskih i apokrifnih legendi prelila i u umjetnost, napose likovnu, glazbenu i filmsku – kažu o Mariji Magdaleni? U evanđeljima nema potvrde za njezino bludništvo i do danas dominantna slika (raskajane) bludnice iz Magdale jednostavno nije evanđeoska. Poistovjetiti Mariju Magdalenu s gore navedenim ženskim likovima može se samo uz doista bujnu maštu i gotovo potpuno zanemarivanje osnovnih pravila za tumačenje biblijskih tekstova. Istina je da je Isus iz Marije Magdalene „izagnao sedam zloduha” (Mk 16,9), no broj sedam ne mora nužno predstavljati sedam glavnih grijeha (broj sedam na simboličkoj razini predstavlja prvenstveno sveobuhvatnost, savršenstvo itd.), a ako i predstavlja, zašto bi upravo bludnost bila među njima najveći grijeh/zloduha?

Marija Magdalena je za sinoptike osoba čije značenje dobro nadilazi činjenicu da je Isus iz nje istjerao sedam zloduha, pa bio među njima i zloduh bludništva: ona je Isusova učenica koja, za razliku od mnogih, prati Isusa na Golgotu; ona je svjedokinja Isusove smrti i polaganja njegovoga mrtvog tijela; ona je – što nije nimalo nebitno – prva svjedokinja Uskrsloga. Marija Magdalena je ne samo prva svjedokinja praznoga groba, nego prva svjedokinja Uskrsloga: upravo njoj je Isus darovao privilegij i zadaću da svjedoči ne samo gdje Isus nije, nego i gdje jest, tj. da je uskrišen od mrtvih.

■ *Žalosna Marija Magdalena na Isusovom grobu prije nego sretno Isusa, Herald Copping (1863. – 1932.)*

Prema Ivanovom evanđelju, Marija Magdalena je prva koja Šimunu Petru i učeniku kojega je Isus posebno ljubio – dvojici za ovo Evanđelje iznimno važnih Isusovih učenika – trčeći javlja vijest da Isus, za nju Gospodin, nije u grobu. Opet će doći na Isusov grob: ne odvaja se od onoga kojega je očito toliko ljubila. Ona plače kod Isusovoga groba i takva, uplakana, zaviruje u grob gdje joj se ukazuju dvojica anđela i pitaju je zašto plače. Ona ponavlja da su uzeli njezinog Gospodina i da ne zna gdje su ga stavili, misleći na Isusovo mrtvo tijelo. Potom joj se gotovo s istim pitanjem obraća i sam Isus. Misleći da je vrtlar, moli ga da joj kaže gdje je mrtvo tijelo ako ga je on odnio. Konačno je Uskrsli oslovljava

imenom „Marija“, a ona mu uzvraća s „*Rabbuni*“, što znači „Učitelju“, točnije „moj Učitelju“ – još jedna potvrda da je Marija Magdalena Isusova učenica, učenica koja je prva (po)svjedočila da je Raspeti živ. Nakon susreta s Uskrslim Marija se ne zadržava na grobu, nego po Isusovoj izričitoj zapovijedi naviješta učenicima – ne više samo Petru i Isusovom ljublje-

■ Sv. Marija Magdalena,
Đuro Seder

nom učeniku – da je vidjela Gospodina. Kako Ivan izričito navodi, ona učenicima naviješta radosnu vijest i u tom smislu po Isusovoj zapovijedi ona je *apostolica apostola*, ona koju Isus šalje svojoj braći da im kaže da idu za njim u Galileju, domovinu evanđelja, i da im posvjedoči ono što je vidjela: da je Raspeti živ, da je Ljubav pobijedila mržnju, da je Isusov Otac i Bog njihov Bog i Otac (Iv 20,17). Mnogo je to više od raskajane grešnice, ma koliko raskajana i/ili velika grešnica bila. Nemjerljivo više.

„Ali velika grešnica o kojoj pripovijeda Luka (usp. Lk 7) i Marija Magdalena koju spominju sva četvorica evanđelista, nemaju ništa jedna s drugom, kao što nema ni Petar s Judom. Ono što se dogodilo Mariji Magdaleni u zapadnoj crkvenoj povijesti, odgovara onom kobnom kršćanskom poistovjećivanju Jude i Židova. Kao što tu pojedinac sa svojom sudbinom predstavlja prototip cijeloga naroda na koji je natovaren sav bijes i sva mržnja, tako se u jednoj učenici prikazalo sve seksualne grijeha i time opteretilo sav ženski rod. Kao što se to u ovom slučaju trebalo razjasniti, a ono podsvjesno razotkriti, tako je i Marija Magdalena trebala od prototipa grešnice ponovno postati čovjek s vlastitom osobnom poviješću.“

(Elisabeth Moltmann-Wendel, *Postati svoj čovjek. Žene oko Isusa*, Ex Libris i Europsko društvo žena u teološkom istraživanju, Rijeka 2017., 71)

Marta i Marija

I akcija i kontemplacija

Dok su oni tako putovali, uđe on u jedno selo. Žena neka, imenom Marta, primi ga u kuću. Imala je sestru koja se zvala Marija. Ona sjede do nogu Gospodinovih i slušaše riječ njegovu. A Marta bijaše sva zauzeta posluživanjem pa pristupi i reče: „Gospodine, zar ne mariš što me sestra samu ostavila posluživati? Reci joj dakle da mi pomogne.“ Odgovori joj Gospodin: „Marta, Marta! Brineš se i uznemiruješ za mnogo, a jedno je potrebno. Marija je uistinu izabrala bolji dio, koji joj se neće oduzeti.“

(Lk 10,38-42)

■ *Krist u kući Marte i Marije*, Johannes (Jan) Vermeer

Sestre Marta i Marija spominju se u evanđeljima nekoliko puta, u svim osim u Matejevom. Ostale su najupamćenije po tom što su ugostile prijatelja Isusa i što je on tom prigodom pohvalio sestru koja ga je slušala, a ne onu koja se silno trudila da ga ugosti – tako, naime, proizlazi iz Evanđelja po Luki koje jedino donosi ovu zgodu. O čemu se zapravo radi?

Uz Isusa, glavni lik ove scene je Marta: ona prima Isusa u kuću, što ukazuje da je bila domaćica kuće, odnosno najstarija. Ona je gostu iskazala gostoprimitstvo i nastojala ga ugostiti što je moguće bolje: „bijaše sva zauzeta posluživanjem“ (Lk 10,40). Ona je, na koncu, s Isusom u takvom prijateljskom odnosu da ga može pitati zašto ne mari što ju je sestra ostavila

da sama posluhuje, štoviše da mu može reći da kaže njezinoj sestri Mariji da joj pomogne.

Isus, možda iznenađujuće, ne ispunjava Martinu želju, odnosno prigovor, nego joj izričito kaže da je Marija izabrala bolji dio, dio koji joj se neće oduzeti. Odgovor je samo naoko čudan. Isus, prije svega, ne kaže da je Martin trud nepotreban, niti da ona nije izabrala dobar dio, nego samo da je Marta izabrala bolji dio. Drugim riječima, važno je posluživanje gosta, no još je važnije (bolje!) slušanje gosta. Nadalje, budući da Isus nije „obični“ gost, nego su njegove riječi Božje riječi jer je Isus Sin Božji, onda je slušanje njegovih tj. Božjih riječi uistinu bolje od bilo kakvih gesta gostoprimstva ili uslužnosti.

Marija se, s druge strane, ponaša kao Isusova učenica: sjedi do njegovih nogu – što je u pravilu bilo dopušteno samo muškarcima – i pozorno ga sluša. Za Isusa su blaženi oni koji „slušaju riječ Božju i čuvaju je“ (Lk 11,28) te zato Marti kaže da je Marija izabrala bolji dio: Božja se riječ ne može oduzeti onima koji je slušaju i čuvaju.

Slike Marte i Marije još su zarana postale slike akcije (Marta) i kontemplacije (Marija), odnosno materijalnih i duhovnih vrijednosti. Martin „problem“ sastoji se u tome što je u velikoj opasnosti da ne čuje Isusa, da ne upije njegove riječi budući da je bila sva zauzeta posluživanjem.

■ *Marta i Marija bdiju s Kristom. Molitva u Getsemanskom vrtu, Fra Angelico, samostan sv. Marka, Firenca*

Može se reći da je i Marijin „problem“ u tome što posve zanemaruje „akciju“, odnosno posluživanje. Obje su tvrdnje prilično točne, no i dalje ostaje da je Marta izabrala dobro, a Marija bolje, odnosno Marija se od važnoga i važnijega odlučila za važnije.

Povijest tumačenja Marte i Marije u pravilu staje na Marijinu stranu, nerijetko manje ili više direktno podcjenjujući Martin, odnosno fizički posao. Dominikanski slikar Fra Angelico pokušao je, čini se, ispraviti tu nepravdu. Oslikavajući prizore iz Getsemanija ostavio je jednu jedinstvenu trodijelnu sliku. Gore lijevo, u pozadini je prikazao Isusa dok se moli da ga mimoide kalež, tj. smrt na križu: dolazi mu anđeo da ga osnaži. Lijevo, u krupnom planu, prikazani su apostoli kako drijemaju: Petar, Jakov i Ivan. Desno, također u prvom planu, zaklonjene kućnim zidom bdiju dvije sestre, Marta i Marija: njihova imena ispisana na aureolama nedvojbeno na njih upućuju. Marta moli uzdignutih ruku i položaj njezinih ruku jednak je položaju Isusovih ruku. Marta je, dakle, Isusu posve blizu u nasljedovanju, u trenucima kad drugi učenici ili drijemaju ili su se već razbježali.

„Evandelist Luka, koji kao Grk ima osobit osjećaj za dostojanstvo žene, pokazuje u prelijepoj pripovijesti kako domaćica konkurrira umjetnici i kako obje istodobno čine cjelinu. [...] Marta i Marija dvije su strane u ženi. Obje čine cjelinu ženina bića. [...] Bez Marije je Marta slijepa. Ali Marija isto tako treba Martu. Bez Marte Marija samo sluša, ali ne djeluje.“

(Linda Jarosch – Anselm Grün, *Živi što jesi. Biblijski ženski likovi kao arhetipi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2006., 101-103.)

Pilatova žena

Isusova zagovornica i moguća kršćanka

Dok je sjedio na sudačkoj stolici, poruči mu njegova žena: „Mani se ti onoga pravednika jer sam danas u snu mnogo pretrpjela zbog njega.“ Međutim, glavari svećenički i starješine nagovore svjetinu da zaište Barabu, a Isus da se pogubi.

(Mt 27,19-20)

Dok je sudio Isusu, rimskom upravitelju Ponciju Pilatu žena poručuje da ga se ostavi jer je u snu zbog njega mnogo pretrpjela (Mt 27,19). Ova se informacija nalazi jedino u Evanđelju po Mateju i u skladu je s drugim za Mateja važnim temama: korištenje snova za prenošenje božanske volje (židovskom Josipu, poganskim mudracima i sada poganskoj Pilatovoj ženi); briga za pravednost i višu pravednost; moguća povezanost između patnje i učenitva. Međutim, za razli-

■ *San Pilatove žene*, Gustave Doré

ku od Josipa i mudraca, Pilatova se žena ne pojavljuje tako izravno: ne zna joj se ni za ime, a mužu se ne obraća osobno nego preko posrednika.

Odmah nakon poruke Pilatove žene Matej navodi posve suprotno djelovanje glavara svećeničkih i starijina narodnih – vjerskih i društvenih prvaka – koji nagovaraju svjetinu da zahtijeva puštanje Barabe, a da se Isusa ubije (Mt 27,20). Kontrast je više nego jasan: žena poganka traži Isusovo oslobađanje, a židovska društvena i vjerska elita traži njegovu smrt.

O Pilatovoj se ženi iz Novog zavjeta ne zna ništa više, no u *Djelima Pilatovim*, anonimnom kršćanskom tekstu iz po prilici 4. stoljeća, legenda o njoj nastavlja živjeti: Pilat prihvaća njezinu poruku i nastoji osloboditi Isusa, a nakon što mu to nije pošlo za rukom zajedno sa svojom ženom posti i tuguje za Isusom. Prema drugim apokrifnim izvorima Pilatova je žena, po imenu Prokla, postala kršćanka i umrla nakon što je svjedočila mučenictvu svog muža.

Preljubnica

Opraštanje umjesto osude

A Isus se uputi na Maslinsku goru. U zoru eto ga opet u Hramu. Sav je narod hrlio k njemu. On sjede i stade poučavati. Uto mu pismoznanci i farizeji dovedu neku ženu zatečenu u preljubu. Postave je u sredinu i kažu mu: „Učitelju! Ova je žena zatečena u samom preljubu. U Zakonu nam je Mojsije naredio takve kamenovati. Što ti na to kažeš?“ To govora-hu samo da ga iskušaju pa da ga mogu optužiti. Isus se sagne pa stane prstom pisati po tlu. A kako su oni dalje navaljivali, on se uspravi i reče im: „Tko je od vas bez grijeha, neka prvi na nju baci kamen.“ I ponovno se sagnuvši, nastavi pisati po zemlji. A kad oni to čuše, stadoše odlaziti jedan za drugim, počevši od starijih. Osta Isus sâm – i žena koja stajaše u sredini. Isus se uspravi i reče joj: „Ženo, gdje su oni? Zar te nitko ne osudi?“ Ona reče: „Nitko, Gospodine.“ Reče joj Isus: „Ni ja te ne osuđujem. Idi i odsada više nemoj griješiti.“

■ *Isus i žena zatečena u preljubu, Guercino*

(Iv 8,1-11)

Isus je u Hramu. Naučava u svetom prostoru. Pismoznanci i farizeji prekidaju njegovo poučavanje i pred svima ga stavljaju na kušnju: dovode mu ženu zatečenu u samom preljubu. Mojsijev zakon kaže: „kamenuj je“ i to „javno“. Oni su donijeli i optužbu i presudu, i to pozivajući se na Mojsija, na najveći mogući autoritet. I pitaju Isusa što on na to kaže.

Ako kaže „ne treba je kamenovati“ izričito je protiv Mojsijevog zakona, što znači protiv Boga, ako

kaže „da se kamenuje“ onda nije tako dobar i milosrdan kako se predstavlja. Isus čini nešto posve drugo: sagiba se i piše prstom po zemlji.

Sagiba se: privlači pozornost sa žene na sebe, da barem i privremeno žena ne bude u centru pažnje, da se ne naslađuju nad njom, da ne likuju i osuđujuće je gledaju. Sagiba se i zbog toga da fizički bude poniženiji

■ *Isus i grešnica*, Vlatko Blažanović

od žene. Da je ne gleda svisoka kao što to čine drugi.

No ljudska zloba nije kratkoga vijeka. Oni ne odustaju, nego i dalje navaljuju. I Isus konačno odgovara: ne kaže izričito ni da je treba ni da je ne treba kamenovati, nego neka prvi kamen baci onaj koji je bez grijeha. Prvi kamen je najvažniji, najodgovorniji. Svi su drugi samo oponašanje prvoga.

Oni odlaze, počevši od starijih. Zašto od starijih? Možda jer su iskusniji, pametniji, jer su prvi shvatili što im Isus zapravo kaže. Možda jer su stariji grešniji. Možda da stariji daju primjer mlađima. Mogućnosti je doista mnogo.

Ni Isus ne osuđuje ženu, s bitnim upozorenjem: „idi i nemoj više grijешiti“. Ne odobrava njezin preljub, ne kaže da je dobro učinila i da nastavi tako. Ne, ali joj daje drugu priliku, još jednu priliku. Božje je milosrđe uistinu veće od svih ljudskih grijeha i grešaka. Bog je milosrdan svima koji mu to dopuštaju. Anonimna preljubnica koju Isus nije osudio do danas je prenositeljica Božjega glasa: „ni ja te ne osuđujem“.

Saloma

Vjerna Isusova pratiteljica i navjestiteljica Uskrsloga

Izdaleka promatrahu i neke žene: među njima Marija Magdalena i Marija, majka Jakova Mlađega i Josipa, i Saloma – te su ga pratile kad bijaše u Galileji i posluživale mu – i mnoge druge koje uzidoše s njim u Jeruzalem. [...] Kad prođe subota, Marija Magdalena i Marija Jakovljeva i Saloma kupiše miomirisâ da odu pomazati Isusa. I prvoga dana u tjednu, veoma rano, o izlasku sunčevu, dođu na grob.

(Mk 15,40-41; 16,1-2)

Saloma je jedna od tri žene koje su, prema Markovom evanđelju, svjedočile Isusovom raspeću i ukopu: iste su žene prvoga dana u tjednu, veoma rano, došle na Isusov grob s nakanom da njegovo mrtvo tijelo pomažu miomirisima koje su prethodno kupile. Zanimljivo je da se Saloma ne imenuje ni po svome gradu, kao što je slučaj s Marijom Magdalenom, niti po svojoj djeci, kao što je s Marijom, majkom Jakova i Josipa. Nijedna se pak od navedenih žena ne naziva po svome mužu – što bi bilo za očekivati.

Saloma je, zajedno s drugim imenovanim i neimenovanim ženama, „izdaleka promatrala“ Isusovo raspeće: izdaleka, jer je ženama bilo zabranjeno takve događaje promatrati izbliza. U svakom slučaju, Saloma je svjedokinja Isusovog raspeća i ne napušta ga ni u njegovim najtežim trenucima, za razliku od njegovih učenika, napose onih koji su se zaklinjali da ga nikada neće ostaviti, odnosno da će s njime poći i

■ *Skidanje s križa: Marija Kleofina, Marija Saloma i Ivan Evandelist, Rogier van der Weyden (1399. / 1400. – 1464.)*

u smrt, kao što je izričito tvrdio Petar (Mk 14,29-31). Saloma ostaje vjerna i kada se čini da je sve gotovo, tj. uzaludno: s Marijom Magdalenom i Marijom majkom Jakova i Josipa dolazi „o izlasku sunčevu“ na Isusov grob da dovrši pogrebne obrede i tu, u praznom grobu, od mladića u bijelom čuje da je Raspeti živ, odnosno da je uskrsnuo (Mk 16,4). Od istog mladića u bijelom, tj. anđela, dobivaju zapovijed da Petru i drugim Isusovim učenicima prenesu Isusovu poruku da će ga susresti u Galileji, kako im je i rekao. Premda Markovo evanđelje izvorno završava informacijom da žene (Saloma i druge dvije navedene), „zbog straha i trepeta, nisu nikome ništa o tome rekly“ (Mk 16,8), činjenica da je to zapisano i da se vijest o Isusovom uskrsnuću brzo proširila svjedoči da žene nisu šutjele: i Saloma je, dakle, ispunila anđelovu zapovijed i ušla u najuži krug prvih navjestiteljica Isusovog uskrsnuća. Zahvaljujući istinskoj ljubavi koja joj nije dopuštala da napusti Isusa nagrađena je privilegijom navjestiteljice Uskrsloga.

Budući da evanđelist Matej u navođenju žena koje su prisustvovala Isusovoj smrti ne spominje Salomu nego neimenovanu majku Zebedejevih sinova (Mt 27,55-56), neki autori smatraju da je Saloma zapravo Zebedejeva žena, odnosno majka Zebedejevih sinova.

Samarijanka

Strankinja kojoj Isus prvo otkriva da je Mesija

Dođe dakle u samarijski grad koji se zove Sihar, blizu imanja što ga Jakov dade svom sinu Josipu. Ondje bijaše zdenac Jakovljev. Isus je umoran od puta sjedio na zdencu. Bila je otprilike šesta ura. Dođe neka žena Samarijanka zahvatiti vode. Kaže joj Isus: „Daj mi piti!“ Njegovi učenici bijahu otišli u grad kupiti hrane. Kaže mu na to Samarijanka: „Kako ti, Židov, išteš piti od mene, Samarijanke?“ Jer Židovi se ne družu sa Samarijancima.

[...] Kaže mu žena: „Znam da ima doći Mesija zvani Krist – Pomazanik. Kad on dođe, objavit će nam sve.“ Kaže joj Isus: „Ja sam, ja koji s tobom govorim!“

(Iv 4,5-9.25-26)

Susret između Isusa i Samarijanke piscu Evanđelja po Ivanu toliko je važan da mu je posvetio gotovo cijelo poglavlje (Iv 4). Isus i njegovi učenici su na putu iz Jeruzalema u Galileju i u blizini samarijanskoga grada Sihara odmaraju: učenici odlaze u grad kupiti hranu, dok Isus sam ostaje sjediti na Jakovljevom zdencu (Iv 4,5-8). Bilo je oko podneva i k zdencu dolazi jedna Samarijanka zahvatiti vode – što je s obzirom na vrijeme čudno jer se po vodu išlo ili rano ujutro ili predvečer.

Isus sa Samarijankom započinje razgovor, točnije, traži od nje da mu dadne piti. To je još neobičnija informacija ako se zna da je prema židovskim običajima neuobičajeno da muškarac razgovara sa ženom na javnome mjestu, i još k tomu sa Samarijankom, jer se – kako se kaže i u samom tekstu – Židovi ne družu sa Samarijancima. To će Isusu reći i sama žena, no Isus će, kao i inače, svjesno kršiti besmislene običaje i uvje-

■ *Isus i žena
Samaritanjanka, Ivan
Meštrović*

■ *Isus i Samaritan-
janka, Omer Mujadžić*

tovanja koja druge isključuju iz ljudskog i Božjeg zajedništva: s njom će nastaviti razgovarati i kada joj proročki otkrije da je imala pet muževa i da sada živi s muškarcem koji joj nije muž – što znači da je grešnica.

Isusu je traženje vode od Samaritanjke samo povod da s njom razgovara o mnogo važnijim stvarnostima, o životu vodi, odnosno o Bogu. U razgovoru koji je veoma bogat simbolikom Isus Samaritanjki otkriva da je on izvor žive vode, objašnjava joj što je ispravno, a što krivo bogoštovlje, odnosno kako se i gdje Bogu treba, a kako ne treba klanjati (u duhu i istini, a ne u Jeruzalemu ili na Gerizimu), i još joj otvoreno otkriva svoju mesijansku osobnost. Samaritanjka je prva osoba u Ivanovom evanđelju kojoj je Isus priznao da je Mesija.

Samaritanjka na Jakovljevom zdencu nije dobila ono po što je došla, vodu, ali je sa zdenca u grad Sihar otišla s mnogo većim bogatstvom: našla je izvor žive vode, otkrio joj se Spasitelj. Znala je slušati i pitati, u Isusu je prepoznala posebnu osobu i ugrabila priliku koja joj se pružila. Zahvaćena Isusom svojim je sugrađanima govorila o događaju na zdencu te „mnogi Samaritanjci iz onoga grada povjerovaše u njega zbog riječi žene“ (Iv 4,39). Samaritanjka je, dakle, postala Isusova navjestiteljica: njezino je svjedočanstvo potaknulo njezine sugrađane koji su, nakon što su se i sami upoznali Isusa, ustvrdili: „ovo je uistinu Spasitelj svijeta“ (Iv 4,42).

Udovica iz Naina

Uplakana majka kojoj je vraćena nada, život

Nakon toga uputi se Isus u grad zvani Nain. Pratile ga njegovi učenici i silan svijet. Kad se približi gradskim vratima, gle, upravo su iznosili mrtvacu, sina jedinca u majke, majke udovice. Pratilo ju mnogo naroda iz grada. Kad je Gospodin ugleda, sažali mu se nad njom i reče joj: „Ne plači!“ Pristupi zatim, dotače se nosila; nosioci stadoše, a on reče: „Mladiću, kažem ti, ustani!“ I mrtvac se podiže i progovori, a on ga dade njegovoj majci. Sve obuze strah te slavljahu Boga govoreći: „Prorok velik usta među nama! Pohodi Bog narod svoj!“ I proširi se taj glas o njemu po svoj Judeji i po svoj okolici.

(Lk 7,11-17)

■ *Uskrišenje sina udovice iz Naina, Jan Verhas*

Na ulazu u Nain, maleno grad-selo u Galileji, Isus nailazi na pogrebnu povorku. Premda je svaka smrt tužan događaj, ovaj je višestruko tužan: iznosili su

mrtvoga čovjeka u pratnji njegove majke, udovice. Udovice su u Isusovo vrijeme u pravilu živjele veoma teško jer nisu automatski nasljeđivale imovinu svojih muževa te su kao takve često bile žrtve nepravdi i iskorištavanja. Biblijski zakon je, istina, nalogao Izraelcima da štite i uzdržavaju udovice, no to se u praksi rijetko događalo. U stvarnosti su se najčešće sinovi i kćeri brinuli za svoje majke udovice, a ako bi oni umrli rano udovice su bile prepuštene samima sebi. Upravo se o takvom slučaju ovdje radilo: udovici je umro sin jedinač, što znači jedini hranitelj i uzdržavatelj.

Razumljiva je, stoga, Isusova ganutost potresnim slučajem, no pomalo čudi njegova zapovijed ženi da ne plače. Kako udovica može ne plakati za svojim mrtvim sinom, k tomu jedincem? Premda bi se očekivala ženina reakcija, ona je sasvim izostala: žena šutke prihvaća Isusovu riječ i Isus joj uskršava sina. Time Isus ne vraća samo sina udovici, nego joj vraća njezinu društvenu sigurnost, odnosno izvore života. Još jednom Isus zorno pokazuje da je Bog na strani slabih, uplakanih, obespravljenih. Udovica iz Naina, s druge strane, primjer je osobe koja vjeruje Isusu, koja se ne protivi njegovim naoko čudnim riječima. Ona, riječima Psalma, „vjeruje i kada kaže da je nesretna veoma“ (Ps 116,10).

Žena koja krvari

Od bolesti ozdravljena, od zla spašena

A neka je žena dvanaest godina bolovala od krvarenja, mnogo pretrpjela od pustih liječnika, razdala sve svoje i ništa nije koristilo; štoviše, bivalo joj je sve gore. Čuvši za Isusa, priđe mu među mnoštvom odostraga i dotaknu se njegove haljine. Mislila je: „Dotaknem li se samo njegovih haljina, bit ću spašena.“ I odmah prestane njezino krvarenje te osjeti u tijelu da je ozdravila od zla. Isus odmah u sebi osjeti da je iz njega izišla sila pa se okrenu usred mnoštva i reče: „Tko se to dotaknu mojih haljina?“ A učenici mu rekoše: „Ta vidiš kako te mnoštvo odasvud pritišće i još pitaš: ‘Tko me se to dotaknu?’“ A on zaokruži pogledom da vidi onu koja to učini. Žena, sva u strahu i trepetu, svjesna onoga što joj se dogodilo, pristupi i baci se preda nj pa mu kaza sve po istini. On joj reče: „Kćeri, vjera te tvoja spasila! Pođi u miru i budi zdrava od svojega zla!“

(Mk 5,25-34)

O ženi koja je bolovala od dugogodišnjega krvarenja govore sva trojica sinoptika (Mk 5,25-34; Mt 9,20-22; Lk 8,43-48). Žena nema ime, ne spominju se ni obitelj ni dom, jedino što ima jest teška fizička patnja koja traje već dvanaest godina. Silno se trudila ozdraviti i osiromašila je trošeći sve svoje resurse na liječnike. Sve se pokazalo uzaludnim: žena je postala njezina bolest.

No nakon što je čula za Isusa u ženi se javila nova nada. Štoviše, uvjerena je da će biti spašena (ne samo ozdravljena!) samo ako se uspije dotaći njegovih haljina. I uspjela je: krišom, odostraga se dotakla i odmah je osjetila da je prestalo njezino krvarenje. S tom informacijom bi evanđelist Marko

mogao završiti opis ženinoga čudesnog ozdravljenja, no on bi bio ne samo nepotpun, nego i posve krivo shvaćen: Isus bi bio samo čudotvorac, a ženina bi vjera bila magijska. Zato Marko i donosi nastavak događaja, presudan za njegovo razumijevanje.

Isus postavlja naoko čudno pitanje – tko se dotaknuo njegovih haljina, a ljudi su – što mu učenici i kažu – svuda oko njega, no Isus itekako dobro zna zašto to pita. On je svjestan čuda, on zna tko ga se i zašto dotaknuo, on je u mnoštvu slučajnih dodira osjetio onaj pravi, pun vjere i nade, i zato evanđelist i kaže da je zaokružio pogledom da vidi „onu koja to učini“. Čudo ozdravljenja nije se moglo dogoditi bez Isusove volje, žena nije mogla ozdraviti na prevaru.

Iako je „sva u strahu i trepetu“, žena čini zadivljujući potez: pristupa Isusu, baca se pred njega i sve mu priznaje, govori mu „sve po istini“. Kao što je bila hrabra u borbi da ozdravi, tako je sada hrabra da istupi iz mnoštva i kaže istinu. Isus je dvostruko pohvaljuje. Prvo je zove „kćeri“, tepa joj pa hvali njezinu vjeru, i potom ponavlja da bude zdrava. Još joj kaže da ide u miru, što je zapravo blagoslov. Isus je ženi donio ozdravljenje od bolesti i spasenje od grijeha, ali ne bez njezine aktivne uloge. Naprotiv, žena je učinila sve što je mogla, ako ne i više, da ozdravi. Zahvaljujući Isusu njezin se trud konačno isplatio. Dobila je – moglo bi se tako reći – mnogo više nego što je tražila: tražila je ozdravljenje, a dobila je i spasenje.

Žena koja traži i nalazi izgubljenju drahmu

Uporna u traženju izgubljenoga i radosna u (pro)nađenome

Ili koja to žena, ima li deset drahma pa izgubi jednu drahmu, ne zapali svjetiljku, pomete kuću i brižljivo pretraži dok je ne nađe? A kad je nađe, pozove prijateljice i susjede pa će im: „Radujte se sa mnom! Nađoh drahmu što je bijah izgubila.“ Tako, kažem vam, biva radost pred anđelima Božjim zbog jednog obraćena grešnika.

(Lk 15,8-10)

Prispodoba o izgubljenoj drahmi, tj. novčiću, nalazi se između prispodoba o izgubljenoj ovci (Lk 15,3-7) i o izgubljenim sinovima (Lk 15,11-32). U sve tri prispodobe dominira *izgubljeno-nađeno* i u sve tri se glavni likovi (pastir, žena i otac) trude da pronađu izgubljeno te se raduju nađenome. Osnovna poruka sve tri prispodobe glasi: svaka je osoba dragocjena u Božjim očima i Bog ne samo da čeka da mu se vrate izgubljeni i odlutali, nego ih i sam traži, štoviše raduje se „zbog jednog obraćenog grešnika“.

O ženi koja je izgubila drahmu ne znamo mnogo. Činjenica da je imala deset drahmi upućuje da se radi o ženi koja se sama brine za vođenje kućanstva. Brižna je i odgovorna. Da bi pronašla izgubljeni novčić troši vrijeme, energiju i

novac (ulje u svjetiljci). Uporna je: ne odustaje „dok je ne nađe“ (Lk 15,8). Nije sebična, budući da svoju radost dijeli s drugima, s prijateljicama i susjedima, što također ukazuje da je s njima u dobrim odnosima. Primjer je i osobe koja zna da je *podijeljena radost dvostruka radost*, odnosno da čovjek jedino s drugima, tj. drugima može biti istinski radostan.

Rječnik
manje poznatih riječi

■ Sveta zemlja u starozavjetno doba

adresat = naslovnik, primatelj, onaj komu je upravljeno pismo, pošiljka ili poruka

ambiciozan = poduzetan, izazovan, koji se želi istaknuti

androcentričnost = usmjerenost, usredotočenost na muškarce

anoniman = bezimen, kojemu se ne zna ime

antički = drevni, koji se odnosi na antiku, tj. na svijet stare Grčke i staroga Rima

apokrifi = spisi sumnjive autentičnosti koji nisu ušli u biblijski kanon, odnosno u popis starozavjetnih i novozavjetnih knjiga

atrakcija = ono što privlači, zanimljivost

aureola = krug ili kružnica oko glave svetaca

autonomija = samostalnost

babilonsko izgnanstvo = prisilno preseljenje stanovnika Jude i Jeruzalema u Babilon, trajalo je od 597. do 539. godine pr. Kr., nakon čega se dio njih vratio u domovinu

dominantan = prevladavajući, najistaknutiji

egzeget = stručno osposobljeni tumač Biblije

evangelizirati = širiti i propovijedati evanđelje; obraćati na kršćanstvo

eshatološki = koji se odnosi na zagrobni život; o posljednjim stvarima

farizej = pripadnik vjerskog i političkoga židovskog pokreta Isusovog vremena

Izrael = može biti osobno ime (Jakov); naziv za Božji narod koji se sastoji od 12 plemena; kao i ime Sjevernog kraljevstva koje je nastalo podjelom Salomonova kraljevstva nakon njegove smrti (glavni grad: Samarija)

Jahve = sveto Božje ime koje Židovi iz poštovanja ne izgovaraju, već ga čitaju „Adonaj“ = „Gospodin“ ili „Hašem“ = „Ime“; ime se sastoji od 4 hebrejska slova (JHWH) pa ga se naziva i „Tetragramaton“

Juda = može biti osobno ime; ime jednoga od 12 izraelskih plemena; kao i ime Južnoga kraljevstva koje je nastalo podjelom Salomonova kraljevstva nakon njegove smrti (glavni grad: Jeruzalem)

kontaminirati = onečistiti, zaprljati

kontemplacija = duboko poniranje u misli, promatranje sebe i svijeta oko sebe

Mesija = Krist, Pomazanik, Spasitelj

Mojsijev zakon, Tora = prvih pet knjiga Staroga zavjeta (Postanak, Izlazak, Levitski zakon, Brojevi, Ponovljeni zakon) koje su Židovima posebno svete; hebrejski naziv „Tora“ znači „pouka, zakon“

migracija = seoba stanovništva s jednog područja na drugo ili iz jedne zemlje u drugu

nazirej = osoba koja se odlučuje na poseban način posvetiti Bogu

Obećana zemlja = zemlja Kanaan koju je Bog obećao dati u posjed Abrahamu, Izaku i Jakovu i njihovim potomcima

opsjednut = pod utjecajem zlih nadnaravnih sila

patrijarhalan = prevladavajuća uloga oca; koji se drži starih tradicija; konzervativan

pomazati = izvršiti obred pomazanja uljem kojim su se u Starom zavjetu postavljali u službu kraljevi i svećenici

preteča = prethodnik, onaj koji prethodi nekomu/ nečemu

prokreacija = rađanje potomstva

Psalam = hvalospjev; starozavjetna pjesma religioznog sadržaja

resurs = kapital, imovina

rodoslovlje = obiteljsko stablo (genealogija)

selektivan = koji se zasniva na odabiru

Sinedrij = Veliko Vijeće, najviši židovski sud u građanskim i duhovnim pitanjima

sinoptici = pisci sinoptičkih evanđelja (Marko, Matej i Luka)

sitniš = sitan novac

skandalozno = sablažnjivo, šokantno

sudac, suci = u Starom zavjetu „suci“ su bili vođe izraelskih plemena u razdoblju nakon osvajanja Obećane zemlje, a prije uspostave kraljevstva

Šator sastanka = svetište koje je imalo oblik šatora, a koje su Izraelci izgradili na Sinaju pod Mojsijevim vodstvom te su ga nosili putem u Obećanu zemlju

zavjetovati se = uzeti na se zavjet, svečano obećanje

ždrijeb = izvlačenje dogovorenog predmeta ili papirića između više istih radi neke odluke

■ Kanaan u novozavjetno doba

